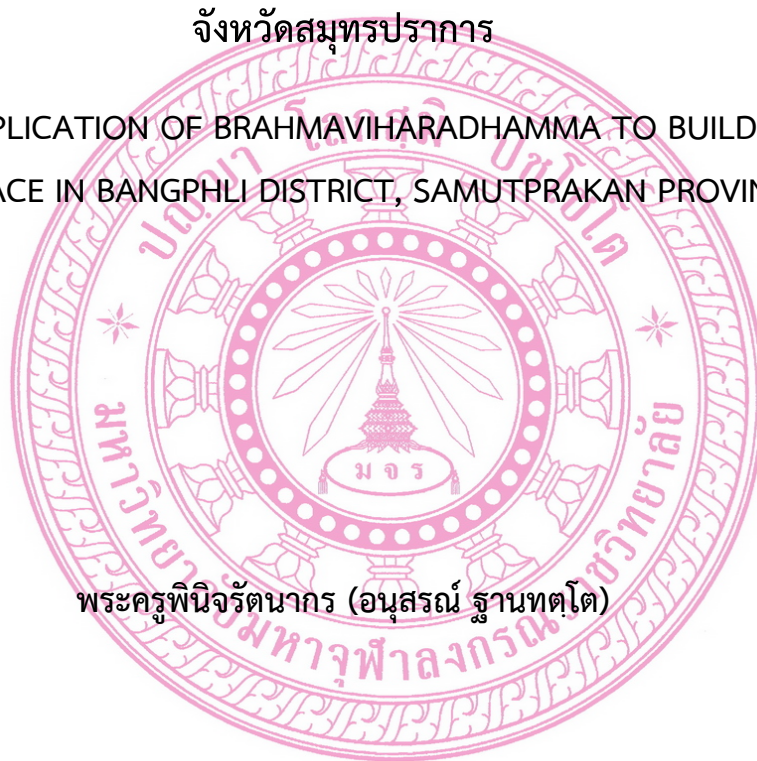

การประยุกต์ใช้พรหมวิหารธรรมในการสร้างสันติสุขในอำเภอบางพลี
จังหวัดสมุทรปราการ

THE APPLICATION OF BRAHMAVIHARADHAMMA TO BUILD UP
THE PEACE IN BANGPHLI DISTRICT, SAMUTPRAKAN PROVINCE

พระครูพินิจรัตนกร (อนุสรณ์ ฐานทดโต)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๖

การประยุกต์ใช้พรหมวิหารธรรมในการสร้างสันติสุขในอำเภอบางพลี

จังหวัดสมุทรปราการ

พระครูพินิจรัตนากร (อนุสรณ์ ฐานทดโต)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พุทธศักราช ๒๕๕๖

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

The Application of Brahmaviharadhamma to Build up
The Peace in Bangphli District, Samutprakan Province

Phrakru Pinitrattanakorn (Anusorn Tanatatto)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for The Degree of
Master of Arts
(Social Development)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand
C.E. 2013

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย เรื่อง
“การประยุกต์ใช้พรหมวิหารธรรมในการสร้างสันติสุขในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ”
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

(พระสุธีธรรมานุวัตร, ผศ.ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์..... กรรมการ

(อาจารย์ พระมหาอำนาจ อัสการี, ดร.)

(รศ. นงลักษณ์ วัฒนสิงหะ)

(อาจารย์ พระมหาสม กลยาโณ, ดร.)

(ผศ.ดร. โคนิษฐ์ ศรีทอง)

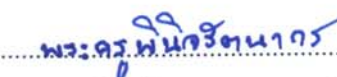
คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

อาจารย์ พระมหาสม กลยาโณ, ดร. ประธานกรรมการ

ผศ.ดร. โคนิษฐ์ ศรีทอง

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระครูพินิจรัตนากร (อนุสรณ์ ฐานทตโต))

ชื่อวิทยานิพนธ์ : การประยุกต์ใช้พรหมวิหารธรรมในการสร้างสันติสุขใน อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

ผู้วิจัย : พระครูพินิจรัตนากร (อนุสรณ์ ฐานาทโต)

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การพัฒนาสังคม)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: อาจารย์ พระมหาสม กลยาโณ, ป.ธ. ๕, พธ.บ., M.S.W., Ph.D.

: ผศ.ดร. โกนิฐฐ์ ศรีทอง, ป.ธ. ๗, พธ.บ., M.A., Ph.D.

วันสำเร็จการศึกษา : ๑๓ มีนาคม ๒๕๕๗

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ข้อ คือ ๑. เพื่อศึกษาแนวคิดพรหมวิหารธรรมในพระไตรปิฎก ๒. เพื่อศึกษาแนวคิดสันติสุขในพระไตรปิฎก และ ๓. เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหารธรรมในการเสริมสร้างสันติสุขในเขตตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research)

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยคือ ประชากรในสายงานชั้นบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี สมุทรปราการ และประชาชนทั่วไปจำนวน ๒๑๗ คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม แบ่งเป็น ๓ ตอน คือ ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับลักษณะประชากรของกลุ่มตัวอย่าง ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อการนำหลักพรหมวิหารธรรมมาใช้ในการสร้างสันติสุขในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ และตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามความคิดเห็น และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้พรหมวิหารธรรมในการสร้างสันติสุขในเขตตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การหาค่าความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage) ใช้สถิติหาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation - S.D.) ใช้สถิติ t-test ใช้สถิติวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) และในกรณีที่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติจะนำไปเปรียบเทียบเป็นรายคู่ตามวิธีของ LSD

ผลการวิจัย พบว่า

๑. ลักษณะประชากรของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ ๕๗.๖ และส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง ๒๐-๓๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๕ มีระดับการศึกษาในระดับชั้นปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ ๔๐.๖ ส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรสแล้ว คิดเป็นร้อยละ ๕๓.๕ และมีรายได้ต่อเดือน ๑๐,๐๐๑-๒๐,๐๐๐ บาท คิดเป็นร้อยละ ๔๔.๒

๒. ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นต่อการนำหลักพรหมวิหารธรรมมาใช้ในการสร้างสันติสุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๙ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก ได้แก่ ด้านอุเบกขา โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๖ รองลงมาคือ ด้านมูทิตา โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๑ ถัดมาคือ ด้านกรุณา โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๐ และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ด้านเมตตา โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๓ ตามลำดับ

๓. ผลวิเคราะห์การทดสอบสมมติฐานการเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักพรหมวิหารธรรมมีความสำคัญต่อการสร้างสันติสุขในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ สรุปได้ว่าความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักพรหมวิหารธรรมมีความสำคัญต่อการสร้างสันติสุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการด้านอายุและระดับการศึกษาแตกต่างกัน ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนด้านเพศ สถานภาพและรายได้ต่อเดือน ไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

๔. ข้อเสนอแนะส่วนใหญ่ คือ ๑) ด้านเมตตาควรควรมีการแบ่งปันช่วยเหลือกัน ในบางครั้งก็โอกาสอำนวย ถ้าบุคคลในตำบลเดียวกันรู้จักเมตตากัน ช่วยเหลือกันทุกคนก็จะเป็นสุข บุคคลในชุมชนต้องมีความใจและความแบ่งปันซึ่งกันและกัน ๒) ด้านกรุณาควรช่วยเหลือผู้ที่อ่อนแอ และด้อยโอกาสเมื่อมีโอกาส การช่วยเหลือคนที่ทุกข์ให้พ้นทุกข์จะทำให้สังคมมีความสุข ไม่เอาเปรียบผู้อื่นและไม่เห็นแก่ตัว ๓) ด้านมูทิตาควรไม่อิจฉาหรือว่าร้ายผู้อื่น โดยที่ตนเองก็ยังไม่ดีพอ ยินดีกับเพื่อนร่วมโลก ไม่ควรอิจฉานินทา และ ๔) ด้านอุเบกขาควรวางเฉยในสิ่งที่ไม่ใช่ประโยชน์ ไม่ซ้ำเติมเมื่อผู้อื่นทำผิดพลาด ควรให้กำลังใจเพื่อจะให้ผู้อื่นมีแรงสู้ต่อไป และควรนำหลักธรรมนี้ไปปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน

ดังนั้น ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนา คือ ควรให้ความสำคัญโดยการส่งเสริมให้ประชาชนประพฤติ นำหลักธรรมมาปฏิบัติ ทำให้ประชาชนในชุมชนมีความรัก ความปรารถนาดีต่อกัน ควรให้ความสำคัญโดยการส่งเสริมให้ประชาชนเห็นความสำคัญและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่นและส่วนรวม ฟังความคิดเห็นและยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นอย่างมีเหตุผล และควรให้ความสำคัญโดยการส่งเสริมให้ประชาชนประพฤติปฏิบัติตนด้วยการวางใจเป็นกลาง วางเฉยกับเรื่องที่ไม่ใช่ประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น เป็นต้น

Thesis Title : The Application of Brahmaviharadhamma to Build up the Peace in Bangphli District, Samutprakan Province

Researcher : Phrakru Pinitrattanakorn (Anusorn Tanatatto)

Degree : Master of Arts (Social Development)

Thesis Supervisory Committee

: Phramaha Som Kalyano, Pali V., B.A., M.S.W., Ph.D.

: Asst. Prof. Dr. Konit Srithong, Pali VII., B.A., M.A., Ph.D.

Date of Graduation : March 13, 2014

Abstract

This research consisted of three objectives: 1) to study the concept of Brahmaviharadhamma in Tipitaka, 2) to study the concept of the peace in Tipitaka, and 3) to study the application of Brahmaviharadhamma to build up the peace in Bangphli District, Samutprakan Province. This research is quantitative research by survey research.

The sample used in this research comprised 217 respondents in the field of administration at Bangkaew Sub-district Administrative Organization (SAO) and general people. Tool for data collection in the research is questionnaire divided into 3 parts : 1) the general information of the sample 2) the opinion of the sample about the application of Brahmaviharadhamma to build up the peace in Bangphli District, Samutprakan Province, and 3) the opinion of the sample about problem and the suggestion. Information has been collected by distributing questionnaire to the sample and asking them to fill them up. Statistic used in the research includes ratio of frequency and percentage, mean and standard deviation, assumption test by using t-test statistic and F-test (One-way Analysis of Variance).

The results of the research are concluded as follows:

1. Most of the respondents are female (57.6%), aged between 20-30 years old (35.5%), with education level in bachelor's degree (40.64%). Most of them are married (53.5), with monthly income 10,001-20,000 bath (44.2%)

2. Most of the respondents had the opinion about the application of Brahmaviharadhamma to build up the peace in Bangkaew Sub-district, Bangphli district, Samutprakan province in the overall in high level with mean 4.39. When consider in each factor found the top three factors are Upekkha (Equanimity) with mean score = 4.46, the second is Mudita (Sympathy Joy) with mean score = 4.41, next is Karuna (Compassion) with mean score = 4.40, and the last one is Metta (Loving-Kindness) with mean score = 4.33.

3. The result from hypothesis found that there were significant differences between age and education level in the application of Brahmaviharadhamma to build up the peace in Bangkaew Sub-district, Bangphli District, Samutprakan province at the level of 0.05 and the hypothesis was accepted. There were not significant differences between gender, status, and monthly income in the application of Brahmaviharadhamma to build up the peace in Bangkaew Sub-district, Bangphli District, Samutprakan Province at the level of 0.05 and the hypothesis was not accepted.

4. The major suggestions of this study are: 1) Metta (Loving-Kindness) there should help each other. If the people in sub-district know and learn Metta (Loving-Kindness), the people will be happy. The people in community must be generous and have the apportion to each other. 2) Karuna (Compassion), there should help who frail and have no chance. When people help each other will make the society happy, do not take advantage on others and don't be selfish. 3) Mudita (Sympathy Joy) do not envy or do bad thing to others if you do not good enough, congratulate to other, and should not envy or gossip. 4) Upekkha (Equanimity) there should ignore in not advantage thing and do not aggravate when others make a mistake. The people should learn Brahmaviharadhamma in the everyday life.

The suggestions for the development revealed that there should encourage people to apply the Brahmaviharadhamma principle in their life, make people in the community to have the love, the goodwill to each other. There should listen the other's opinions and should encourage people to behave with love etc.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงด้วยดีด้วยความเมตตาอนุเคราะห์ของหลายฝ่ายซึ่งผู้วิจัยขอขอบพระคุณและขอกล่าวนามเพื่อเป็นการแสดงความขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ขอกราบขอบพระคุณพระสุธีธรรมานุวัตร, ผศ.ดร. คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ที่ให้กำลังใจในการทำวิทยานิพนธ์ ขอขอบพระคุณอาจารย์ พระมหาสม กลยาโณ, ดร. ประธานกรรมการวิทยานิพนธ์ ขอขอบคุณ ผศ.ดร. โคนิภูธร ศรีทอง กรรมการวิทยานิพนธ์ ที่ให้คำแนะนำในการศึกษาค้นคว้าต่าง ๆ พร้อมทั้งตรวจแก้ไขวิทยานิพนธ์นี้ด้วยความเมตตาเป็นอย่างสูง

ขอขอบพระคุณและเจริญพรขอบคุณคณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ประกอบด้วย อาจารย์พระมหาอำนาจ อัสสุการี, ดร. ประธานกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ และ รศ.นงลักษณ์ วัฒนสิงห์ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบวิทยานิพนธ์

ขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง ๕ ท่าน ได้แก่ พระครูปลัดสุรัสวดี สิริปัญญา, ดร. ผศ.ดร.ภัทรพล ใจเย็น ผศ.ชวีชัย ไชยสา รศ.ดร.สุทธินันท์ พรหมสุวรรณ และ ดร.ธีรวัฒน์ คงปรีชา ที่กรุณาเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือเพื่อการวิจัย ขอเจริญพรขอบคุณ ดร.ภัทรพล จำปรัตน์ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลบางแก้ว จังหวัดสมุทรปราการ และประชาชนทุกท่านที่ได้ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามครั้งนี้

คณาจารย์ในหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม ทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทความรู้แก่ผู้วิจัยเป็นอย่างดี ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องทุกท่านที่ช่วยอนุเคราะห์อำนวยความสะดวกในด้านต่าง ๆ ให้แก่ผู้วิจัย

คุณความดีและประโยชน์ของวิทยานิพนธ์นี้ ผู้วิจัยขอถวายบูชาพระคุณครูอุปัชฌาย์ อาจารย์ และบุพการีผู้ให้กำเนิดผู้ให้ชีวิตให้ทุกสิ่งทุกอย่าง รวมทั้งอุทิศให้ปู่ย่าตายาย รวมถึงพี่น้องและญาติมิตรทุกท่าน ผู้ที่เคยมอบความรู้แก่ผู้วิจัย ในชีวิตที่ผ่านมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

พระครูพินิจรัตนากร (อนุสรณ์ ฐานทตฺโต)

กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ช
สารบัญแผนภูมิ	ญ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ฎ
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์	๓
๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย	๓
๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๔
๑.๕ สมมติฐาน	๕
๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับ	๖
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
๒.๑ ความเป็นมาของพรหมวิหาร ๔	๗
๒.๒ ความหมายของพรหมวิหาร ๔	๑๐
๒.๓ หลักของพรหมวิหาร ๔	๑๔
๒.๔ ความสำคัญของพรหมวิหาร ๔	๓๒
๒.๕ การเจริญพรหมวิหาร ๔	๓๗
๒.๖ การประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔ กับการสร้างสันติสุข	๔๑
๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๔๒
๒.๘ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๕๗

บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย

๓.๑	รูปแบบการวิจัย	๕๙
๓.๒	ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๕๙
๓.๓	เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย	๖๐
๓.๔	วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	๖๒
๓.๕	การวิเคราะห์ข้อมูล	๖๒
๓.๖	สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	๖๓

บทที่ ๔ ผลการศึกษาวิเคราะห์

๔.๑	ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะประชากรของผู้ตอบแบบสอบถาม	๖๙
๔.๒	ผลวิเคราะห์การนำหลักพรหมวิหารธรรมมาใช้ในการสร้างสันติสุขใน อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ	๗๐
๔.๓	ผลวิเคราะห์การทดสอบสมมติฐานการเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับ หลักพรหมวิหารธรรมมีความสำคัญต่อการสร้างสันติสุขในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ	๗๕
๔.๔	ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำหลักพรหมวิหารธรรม มาใช้ในการสร้างสันติสุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัด สมุทรปราการ	๙๑

บทที่ ๕ สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

๕.๑	สรุปผลการวิจัย	๙๕
๕.๒	อภิปรายผล	๑๐๐
๕.๓	ข้อเสนอแนะ	๑๐๕

บรรณานุกรม

๑๐๘

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก	แบบสอบถามเพื่อการวิจัย	๑๑๖
ภาคผนวก ข	หนังสือขอความอนุเคราะห์ตรวจสอบเครื่องมือในการทำวิจัย	๑๒๖

ประวัติผู้วิจัย

๑๓๒

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๔.๑	แสดงจำนวนและค่าร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม	๖๙
๔.๒	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการนำหลักพรหมวิหารธรรมมาใช้ในการสร้างสันติสุขในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ โดยภาพรวม	๗๐
๔.๓	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการนำหลักพรหมวิหารธรรมมาใช้ในการสร้างสันติสุขในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ด้านเมตตา	๗๑
๔.๔	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการนำหลักพรหมวิหารธรรมมาใช้ในการสร้างสันติสุขในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ด้านกรุณา	๗๒
๔.๕	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการนำหลักพรหมวิหารธรรมมาใช้ในการสร้างสันติสุขในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ด้านมุทิตา	๗๓
๔.๖	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการนำหลักพรหมวิหารธรรมมาใช้ในการสร้างสันติสุขในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ด้านอุเบกขา	๗๔
๔.๗	การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชากรเกี่ยวกับหลักพรหมวิหารธรรมมีความสำคัญต่อการสร้างสันติสุขในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ จำแนกตามเพศ	๗๕
๔.๘	การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชากรเกี่ยวกับหลักพรหมวิหารธรรมมีความสำคัญต่อการสร้างสันติสุขในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ จำแนกตามอายุ	๗๖
๔.๙	เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามอายุ โดยภาพรวม	๗๗
๔.๑๐	เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามอายุ ด้านเมตตา	๗๘
๔.๑๑	เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามอายุ ด้านกรุณา	๗๙
๔.๑๒	เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามอายุ ด้านอุเบกขา	๘๐
๔.๑๓	การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชากรเกี่ยวกับหลักพรหมวิหารธรรมมีความสำคัญต่อการสร้างสันติสุขในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ จำแนกตามระดับการศึกษา	๘๑

๔.๑๔	เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามระดับการศึกษา โดยภาพรวม	๘๒
๔.๑๕	เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามระดับการศึกษา ด้านเมตตา	๘๔
๔.๑๖	เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามระดับการศึกษา ด้านกรุณา	๘๕
๔.๑๗	เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามระดับการศึกษา ด้านมูทิตา	๘๖
๔.๑๘	เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามระดับการศึกษา ด้านอุเบกขา	๘๘
๔.๑๙	การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชากรเกี่ยวกับหลักพรหมวิหารธรรม มีความสำคัญต่อการสร้างสันติสุขในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ จำแนกตามสถานภาพ	๘๙
๔.๒๐	การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชากรเกี่ยวกับหลักพรหมวิหารธรรม มีความสำคัญต่อการสร้างสันติสุขในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ จำแนกตามรายได้ต่อเดือน	๙๐
๔.๒๑	ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำหลักพรหมวิหารธรรมมาใช้ในการสร้างสันติสุขใน ตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ทั้ง ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านเมตตา ๒) ด้านกรุณา ๓) ด้านมูทิตา และ ๔) ด้านอุเบกขา	๙๑
๕.๑	สรุปผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย	๙๗

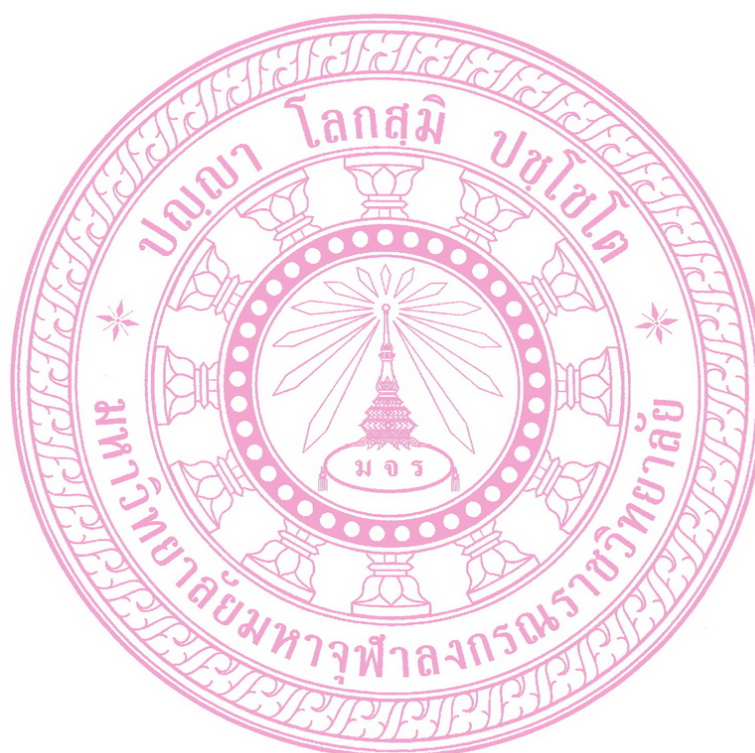
สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่

๒.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย

หน้า

๕๘

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

พระวินัยปิฎก

วิ.จ.อ. (ไทย) = วินัยปิฎก สมันตปาสาทิกา จุฬวรรคคอรรถถา (ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.สี. (ไทย) = สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค (ภาษาไทย)

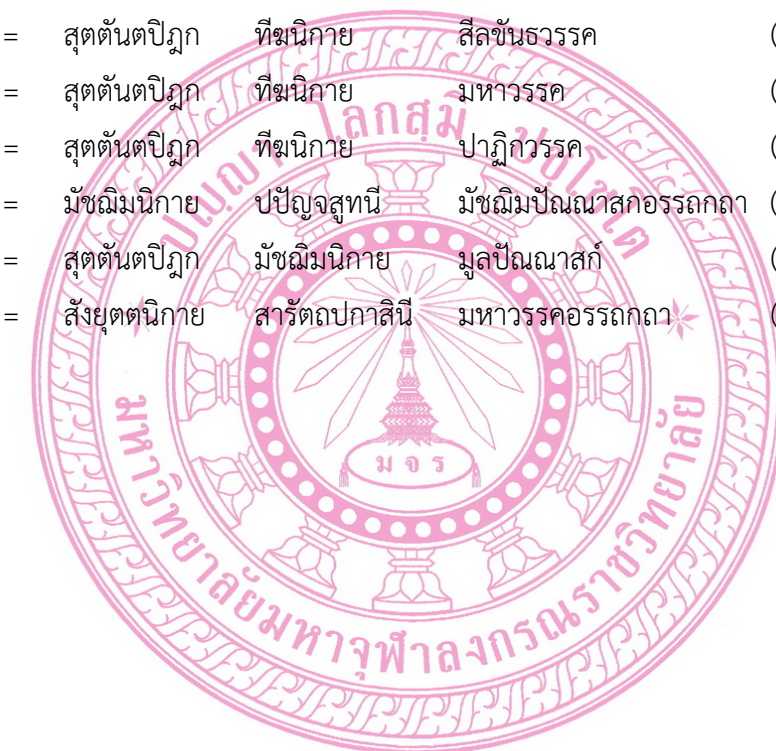
ที.ม. (ไทย) = สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค (ภาษาไทย)

ที.ปา. (ไทย) = สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎีกวรรค (ภาษาไทย)

ม.ม.อ. (ไทย) = มัชฌิมนิกาย ปปัญจสุทนี มัชฌิมปิณาสกอรรถถา (ภาษาไทย)

ม.มู. (ไทย) = สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปิณาสก (ภาษาไทย)

ส.ม.อ. (ไทย) = สังยุตตนิกาย สारตถปกาสินี มหาวรรคคอรรถถา (ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สภาพสังคมไทยในปัจจุบันนั้น ในตลอดช่วงระยะเวลา ๑๐ ปีที่ผ่านมา ประชาชนในสังคมต้องเผชิญกับปัญหามากมายทั้งปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาความขัดแย้งทางด้านความคิดและปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองที่ยังคงมีให้เห็นอย่างต่อเนื่องมาถึงปัจจุบัน ปัญหาด้านเศรษฐกิจหรือปัญหาด้านสังคมต่าง ๆ กระทบต่อประชาชนทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น ด้านสังคม ขาดการพึ่งพาอาศัยกัน ขาดความสัมพันธ์อันดี ความรักใคร่กลมเกลียว และการไว้น้ำใจเชื่อใจกันในชุมชนอันส่งผลทำให้ชุมชนมีความสุขลดลง ด้านเศรษฐกิจนั้น การพึ่งพาตนเองโดยการสร้างธุรกิจชุมชนซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะนำความสำเร็จมาสู่ชุมชน หรือการพัฒนาด้านการศึกษา การแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร จากสื่อต่าง ๆ การแลกเปลี่ยนความรู้ก็เปลี่ยนแปลงไป สิ่งเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อปากท้อง ความสมบูรณ์ของชุมชน การพัฒนาชุมชนและความสุขในตัวประชากรเหล่านั้น^๑

การปรับโครงสร้างรากฐานของสังคมให้แข็งแรงขึ้นด้วยการพัฒนาคนในสังคมทางด้านจิตใจให้เป็นคนดี มีความคิดเห็นที่ถูกต้อง มีปัญญาพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ในชีวิตได้อย่างดี เพื่อความสงบสุขในสังคมไทย หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเห็นว่า การที่คุณธรรมต่าง ๆ จะเจริญงอกงามขึ้นได้นั้น จำเป็นจะต้องอาศัยสภาพแวดล้อมที่ดี การจัดระเบียบสังคมให้ดีงาม และเกื้อกูลแก่คุณธรรมดังกล่าวจึงมีความสำคัญมาก ด้วยเหตุนี้จึงต้องมีหลักธรรมหลายประการที่จะทำให้คนในสังคมและสภาพแวดล้อมได้รับการจัดสรรก่อให้เกิดชีวิตที่ดีร่วมกัน เพื่อให้คุณธรรมภายในเจริญงอกงาม^๒

ในส่วนของวัดบางแก้ว ตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการนั้นตั้งอยู่ในเขตการปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีสำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลบางแก้วให้ความดูแล ซึ่งเดิมตำบลบางแก้วเป็นพื้นที่ทำการเกษตรกรรม โดยมีชาวอมฤพระประแดงเป็นเจ้าของที่ดินเป็นส่วนใหญ่

^๑ นาดยา คุ่มครอง, “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการแก้ปัญหาเศรษฐกิจ: กรณีศึกษาชุมชนบ้านรามัญตะวันตก”, วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๓).

^๒ พุทธทาสภิกขุ, พุทธธรรมประยุกต์, (กรุงเทพมหานคร:ธรรมทานมูลนิธิ, ๒๕๕๑), หน้า ๗๓.

เมื่อถึงฤดูการทำนา จะมาทำนาพอเสร็จแล้วก็กลับไปพระประแดง มีชาวมอญมาอาศัยตั้งรกรากอยู่บริเวณริมคลองบางแก้วใหญ่ คลองรองปลัด คลองปรีดเปรียง คลองหลวงเพ่ง และคลองกระทุ่ม เมื่อทางรัฐบาลตัดถนนบางนา-ตราด ถนนศรีนครินทร์ และถนนหนามแดง-บางพลี ความเจริญได้เริ่มเข้ามาในวิถีชีวิตของผู้คนเปลี่ยนแปลงไปชาวนาได้ขายที่ดินให้นายทุนเพื่อก่อสร้างบ้านจัดสรร โรงงาน อุตสาหกรรม อาคารบ้านเรือนได้เกิดขึ้น ทุ่งนาได้หายไปจากพื้นที่ประชากรต่างถิ่นได้อพยพเข้ามาอยู่จนกลืนคนพื้นเมืองชาวมอญไปเกือบหมด ชาวนาดั้งเดิมได้เปลี่ยนอาชีพจากทำนามาเลี้ยงปลาสด ปลาสด เป็นสัตว์น้ำเศรษฐกิจของเกษตรกรบางแก้วปัจจุบันอาชีพนี้ทำรายได้ให้เกษตรกรอยู่ดีกินดี และจำนวนประชากรในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลบางแก้วมีจำนวนประมาณ ๓๖,๘๙๖ คน และจำนวนหลังคาเรือน ๑๕,๘๘๘ หลังคาเรือน^๓

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น ประชากรในเขตวัดบางแก้ว ตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการนั้นจะมีทั้งวัยเด็ก วัยหนุ่มสาว ผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ ซึ่งประชากรเหล่านี้จะต้องเผชิญกับปัญหามากมายที่เกิดขึ้นในสังคมอันจะส่งผลต่อความสงบสุขและสันติสุขในชีวิตของพวกเขา และจากหลักคำสอนตามหลักพระพุทธศาสนาและตามหลักหมวดธรรมเกี่ยวกับสังคมซึ่งพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ได้รวบรวมไว้ใน ธรรมนุญชีวิต หมวดคนกับสังคมนี้ ท่านได้กล่าวถึง พรหมวิหาร ๔ ว่า คือ ธรรมของคนมีคุณแก่สังคม (สมาชิกที่ดีของสังคม) ๕ พรหมวิหาร ๔ จึงเป็นหมวดธรรมที่มีความสำคัญและน่าสนใจ นอกจากนี้พรหมวิหาร ๔ ยังเป็นหมวดธรรมซึ่งรู้จักกันแพร่หลายในสังคมว่า คือ ธรรมประจำใจของผู้ประเสริฐหรือผู้มีจิตใจยิ่งใหญ่กว้างขวางดุจพระพรหม ๔ ประการ ได้แก่ เมตตา คือ ความรัก กรุณา คือ ความสงสาร มุทิตา คือ ความเบิกบานพลอยยินดี เมื่อเห็นผู้อื่นอยู่ดี มีสุข อุเบกขา คือ ความวางเฉยมีใจเป็นกลาง ในขณะที่พุทธศาสนิกชนบางส่วน ยังขาดความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับหมวดธรรมดังกล่าวอีกหลายประการ เช่น ไม่เข้าใจว่า พรหมวิหาร ๔ เป็นคุณธรรมประจำใจเป็นคุณภาพจิตหรืออยู่ในระดับความคิด เนื่องในสัมมาสังกัปปะ การฝึกอบรมพรหมวิหาร ๔ จึงรวมอยู่ในหมวดสมาธิหรืออธิจิตสิกขา ถ้าจะใช้พรหมวิหาร ๔ เช่น เมตตา กับการแสดงออกภายนอก ก็ต้องเอาเมตตานั่นไปประกอบกรกระทำ คือ กายกรรมประกอบด้วยเมตตา วจีกรรมประกอบด้วยเมตตา เป็นต้น เพราะว่าลำพังเมตตายังไม่เป็นการกระทำขั้นปฏิบัติการทางสังคมโดยตัวของมันเอง^๔

^๓ ไทยตำบลคอทคอม, ข้อมูลทั่วไป ตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.thaitambon.com/tambon/ttambon.asp?ID=๑๑๐๓๐๒> [๑๕ มีนาคม ๒๕๕๖].

^๔ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๗๕๖.

จากที่กล่าวมาข้างต้นถึงปัญหาต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อความเป็นอยู่และสันติสุขของประชากร ในชุมชน ผู้วิจัยสนใจในการนำหลักธรรมเรื่องพรหมวิหารธรรมหรือพรหมวิหาร ๔ มาประยุกต์ใช้ในการเสริมสร้างสันติสุขในเขตตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งปัจจุบันการพัฒนาสังคมและการเสริมสร้างสันติสุขในสังคมเป็นเรื่องที่คนส่วนใหญ่สนใจและให้ความสำคัญกันอย่างกว้างขวาง ในขณะที่พระพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาที่คนส่วนใหญ่ในประเทศไทยนับถือ ก็สนใจและให้ความสำคัญกับสังคมเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากการที่พระพุทธศาสนามีหลักธรรมเกี่ยวกับสังคมโดยตรงปรากฏอยู่หลายหมวดและพรหมวิหาร ๔ เป็นหนึ่งในหมวดธรรมดังกล่าว ซึ่งคนส่วนใหญ่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย แต่พุทธศาสนิกชนบางส่วนกลับไม่สามารถนำพรหมวิหาร ๔ ไปประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาชีวิตและสังคมได้เท่าที่ควร ในส่วนนี้ทำให้ผู้วิจัยต้องการที่จะศึกษาวิธีการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔ เพื่อการพัฒนาสังคมด้วย โดยในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยประสงค์จะศึกษา การประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหารธรรมในการสร้างสันติสุขในเขตตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

๑.๒ วัตถุประสงค์

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาแนวคิดพรหมวิหารธรรมในพระไตรปิฎก
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาแนวคิดสันติสุขในพระไตรปิฎก
- ๑.๒.๓ เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหารธรรมในการเสริมสร้างสันติสุขในเขตตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาวิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหารธรรมในการเสริมสร้างสันติสุขในเขตตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ โดยอาศัยข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และอนุฎีกา ตลอดจนถึงวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา เอกสารทางวิชาการและงานวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ในเรื่องการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหารธรรมในการเสริมสร้างสันติสุขในเขตตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ใช้หลักพรหมวิหารธรรม ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) เมตตา ๒) กรุณา ๓) มุทิตา ๔) อุเบกขา

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านประชากร

ในการวิจัยเรื่องนี้จะเก็บข้อมูลปฐมภูมิจากพื้นที่วิจัยและข้อมูลจากองค์การบริหารส่วนตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ โดยมีประชากรจำนวนในสายงานชั้นบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ จำนวน ๔๕ คน จำแนกได้ดังนี้ คณะผู้บริหาร ๔ คน สมาชิกสภา ๓๒ คน หัวหน้าส่วนราชการ ๙ คน และประชาชนทั่วไปผู้มาใช้บริการองค์การบริหารส่วนตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ เฉลี่ยวันละ ๓๐๐ คน คำนวณตาม เกณฑ์การคำนวณของ Isaac and Michael^๕ และ Smith^๖ ได้จำนวนประชาชนทั่วไป จำนวน ๑๗๒ คน เมื่อรวมจำนวนประชากรในสายงานชั้นบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลบางแก้วและประชาชนทั่วไปผู้มาใช้บริการองค์การบริหารส่วนตำบลบางแก้ว ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างเพื่องานวิจัยนี้จำนวน ๒๑๗ คน

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านสถานที่

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดพื้นที่ในเขตตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

๑.๓.๔ ขอบเขตด้านเวลา

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระยะเวลาในการศึกษา ค้นคว้าและวิจัย เริ่มตั้งแต่เดือน พฤษภาคม ๒๕๕๖ ถึงเดือนพฤศจิกายน ๒๕๕๖ รวมเป็นระยะเวลา ๗ เดือน

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๔.๑ แนวคิดเรื่องพรหมวิหารธรรมตามพระไตรปิฎกเป็นอย่างไร
- ๑.๔.๒ แนวคิดเรื่องสันติสุขตามพระไตรปิฎกเป็นอย่างไร
- ๑.๔.๓ การประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหารธรรมสามารถเสริมสร้างสันติสุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการได้อย่างไร

^๕ S. Isaac & W. B. Michael, *Handbook in Research and Evaluation* (3rd ed.), (San Diego: CA, 1995), p. 38.

^๖ M. F. Smith, *Sampling Considerations in Evaluating Cooperative Extension Programs. Florida Cooperative Extension Service* (Bulletin PE-1), (Institute of Food and Agricultural Sciences, University of Florida, 1983), p. 3.

วินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรม รวมทั้งรู้จักวางเฉยสงบใจมองในเมื่อไม่มีกิจการทำ เพราะเขา
 รับผิดชอบตนได้ดีแล้วเขาสมควรรับผิดชอบตนเอง หรือเขาควรได้รับผลอันสมกับที่รับผิดชอบของ
 ตน ดังนั้นผู้ดำรงตนในพรหมวิหาร ย่อมช่วยเหลือมนุษย์ทั้งหลายด้วยเมตตา กรุณา และย้อมรักษา
 ธรรมไว้ได้ด้วยอุเบกขา ดังนั้นแม้จะมีกรุณาที่จะช่วยเหลือปวงสัตว์แต่ก็ต้องมีอุเบกขาด้วยที่จะมิให้เสีย
 ธรรมพรหมวิหารนี้ บางทีแปลว่า ธรรมเครื่องอยู่ของพรหม ธรรมประจำใจที่ทำให้เป็นพรหมหรือให้
 เสมอด้วยพรหมหรือธรรมเครื่องอยู่ของท่านผู้มีคุณอันยิ่งใหญ่

๑.๖.๒ การเสริมสร้างสันติสุข หมายถึง ความสุขที่เกิดจากความสงบ และการทำ
 การพูด การคิดการสงบกาย สงบใจ อันเป็นไปเพื่อสันติ

๑.๖.๓ แนวคิดสันติสุข หมายถึง ความคิดและแนวทางในคัมภีร์พระพุทธศาสนาจากผู้รู้
 นักปรัชญาที่อธิบายความหมายแห่งสันติสุขในลักษณะความคิดต่าง ๆ

๑.๖.๔ การประยุกต์ หมายถึง การประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหารธรรมในการเสริมสร้าง
 สันติสุขให้กับประชาชนในเขตตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับ

๑.๗.๑ ทำให้ทราบแนวคิดเรื่องพรหมวิหารธรรมในพระไตรปิฎก

๑.๗.๒ ทำให้ทราบแนวคิดเรื่องสันติสุขในพระไตรปิฎก

๑.๗.๓ ทำให้ทราบถึงผลของการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหารธรรมในการเสริมสร้างสันติ
 สุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

๑.๗.๔ สามารถนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ให้เกิดผลเป็นรูปธรรมสำหรับหน่วยงานและ
 ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับชุมชนที่ต้องการประยุกต์ใช้พรหมวิหารธรรมในการเสริมสร้างสันติสุขให้กับชุมชน
 ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทที่ ๒ นี้ผู้วิจัยได้ศึกษาพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และอนุฎีกา ตลอดจนถึงวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา เอกสารทางวิชาการและงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อต้องการศึกษาความหมายและความสำคัญของพรหมวิหาร ๔ และการเสริมสร้างสันติสุขในพระพุทธศาสนาเถรวาท โดยกำหนดกรอบการศึกษาวิจัยไว้ดังนี้ คือ

- ๒.๑ ความเป็นมาของพรหมวิหาร ๔
- ๒.๒ ความหมายของพรหมวิหาร ๔
- ๒.๓ หลักของพรหมวิหาร ๔
- ๒.๔ ความสำคัญของพรหมวิหาร ๔
- ๒.๕ การเจริญพรหมวิหาร ๔
- ๒.๖ การประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔ กับการสร้างสันติสุข
- ๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย
- ๒.๘ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ ความเป็นมาของพรหมวิหาร ๔

หากจะกล่าวถึงพรหมวิหารธรรมหรือพรหมวิหาร ๔ นั้น อาจกล่าวได้ว่า พรหมวิหาร ๔ เป็นหมวดธรรมซึ่งพระโพธิสัตว์ทรงบำเพ็ญและเผยแผ่อบรมสั่งสอนในระหว่างการบำเพ็ญบารมีหลายยุคหลายสมัย การเจริญพรหมวิหาร ๔ จึงเป็นสิ่งที่ปฏิบัติกันมาตั้งแต่ก่อนพุทธกาล ดังข้อมูลที่ปรากฏในพระสุตันตปิฎกหลายแห่ง เช่น มขทเวสุต^๑ มหาสุทสสนสุต^๒ และมหาโควินทสุต^๓ เป็นต้น

^๑ ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๐๙/๓๗๓-๓๘๑.

^๒ ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๒๗/๒๕๖-๒๕๗.

^๓ ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๖๒/๑๙๔.

แต่การเจริญพรหมวิหาร ๔ เหล่านี้สามารถทำให้บรรลุผลได้เพียงระดับหนึ่งเท่านั้น^๔ ยังไม่มีความสมบูรณ์พร้อมด้วยเหตุผลและวิธีการปฏิบัติเพื่อให้บรรลุผล อย่างครบถ้วนบริบูรณ์ เหมือนการเจริญพรหมวิหาร ๔ ซึ่งปรากฏอยู่ในคำสอนของพระพุทธศาสนา ดังพุทธพจน์ในเมตตาสหคตสูตรว่า

เมตตาเจโตวิมุตติ ที่บุคคลเจริญแล้วอย่างไร มีอะไรเป็นคติ มีอะไรเป็นอย่างยิ่ง มีอะไรเป็นผลมีอะไรเป็นที่สุด. . . อนึ่ง อุเบกขาเจโตวิมุตติ . . . ภิกษุทั้งหลายในโลกนี้พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ เรายังไม่เห็นบุคคลที่จะทำจิตให้ยินดีได้ ด้วยการตอบปัญหาเหล่านี้ เว้นตถาคตหรือสาวกของตถาคต หรือผู้ที่ฟังจากคำสอนของตถาคตนี้^๕

จากพุทธพจน์ดังกล่าวทำให้สามารถศึกษาได้ว่า ด้วยพระปัญญาคุณ พระวิสุทธิคุณ และพระกรุณาคุณ ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า องค์ธรรมในพรหมวิหาร ๔ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา จึงได้ถูกรวบรวมไว้ เป็นหมวดธรรมหนึ่งในพระพุทธศาสนา พร้อมทั้งมีโอกาสแสดงประสิทธิภาพและประสิทธิผลอย่างสมบูรณ์ ทั้งแบบแยกส่วนและแบบบูรณาการสามารถนำไปใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม ดังจะเห็นได้จากการที่พระพุทธองค์ทรงนำการเจริญพรหมวิหาร ๔ มาใช้ตอบปัญหาแก่อาสาฬหมาสและภารัทวาทษมาส ซึ่งมาทูลถามพระพุทธองค์เรื่องทางไปสู่พรหมโลกว่า การละนิรณัน ๕ ให้จิตใจสงบ การเจริญเมตตาจิต กรุณาจิต มุทิตาจิต และอุเบกขาจิต เป็นเหตุให้ไปเกิดในพรหมโลก^๖ และทรงแนะนำให้ภิกษุแม่เมตตาให้แก่ตระกูลพญา ๔ ตระกูล เพื่อป้องกันและคุ้มครองรักษาตน^๗ เป็นต้น

หลังจากสมัยพุทธกาลหลักธรรมเรื่องพรหมวิหาร ๔ ยังคงเป็นหมวดธรรมหนึ่ง ซึ่งได้รับความสนใจอย่างมากจากนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนา ซึ่งจะเห็นได้จากการนำพรหมวิหาร ๔ มาเผยแพร่และอธิบายขยายความไว้ในคัมภีร์สำคัญทางพระพุทธศาสนาของพระอรธกถาจารย์และนักวิชาการร่วมสมัยต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ในสมัยประมาณปีพุทธศักราช ๕๐๐ มลिनทปัญหา^๘ นำอานิสงส์ ๑๑ ประการ ของเมตตาทาวนา มาอธิบายขยายความไว้ในเมตตานิสงส์ปัญหาว่า อานิสงส์ ๑๑ ประการ ของเมตตาทาวนา

^๔ ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๒๙/๒๕๗.

^๕ ส.ม. (ไทย) ๑๙/๒๓๕/๑๗๖-๑๗๗.

^๖ ที.สี. (ไทย) ๙/๕๑๘-๕๕๙/๒๓๐-๒๔๗.

^๗ วิ.จ.อ. (ไทย) ๗/๒๕๑/๑๕.

^๘ มูลนิธิมหาจุฬาราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์, **มลिनทปัญหา ฉบับแปลในมหาจุฬาราชวิทยาลัย**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า คำนำ.

เป็นคุณสมบัติของเมตตาภาวนาไม่ใช่คุณสมบัติของบุคคล^๙ ต่อมาคัมภีร์วิมุตติมรรค^{๑๐} ได้นำองค์ธรรมในพรหมวิหาร ๔ มาอธิบายขยายความให้ละเอียดชัดเจนยิ่งขึ้นในหลายประเด็น เช่น การนำภาวะจิตขณะมีองค์ธรรมแต่ละข้อมาอธิบายเปรียบเทียบกับความรู้สึกของมารดาบิดาที่มีต่อบุตรคนเดียวของตนในสถานการณ์ต่าง ๆ^{๑๑} เป็นต้น และปีพุทธศักราช ๙๕๖ คัมภีร์วิสุทธิมรรค^{๑๒} นำพรหมวิหาร ๔ มาแสดงไว้ในฐานะเป็นกัมมัญฐานหมวดหนึ่งในปริจเฉทที่ ๙ พรหมวิหารนิตย^{๑๓}

สำหรับยุคปัจจุบัน ซึ่งเป็นยุคแห่งเทคโนโลยีและการติดต่อสื่อสาร สังคมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว วิถีชีวิตของคนส่วนใหญ่เป็นไปอย่างเร่งรัด และคนในสังคมมีค่านิยมในการบริโภคและค่านิยมในวัตถุ^{๑๔} การเจริญสมถกัมมัญฐานจึงไม่เหมาะกับสภาพแวดล้อมของสังคมยุคปัจจุบัน การนำพรหมวิหาร ๔ มาเผยแผ่และอธิบายขยายความในฐานะหมวดธรรมหนึ่ง ซึ่งพุทธศาสนิกชนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ตามความเหมาะสม เช่น เป็นคุณธรรมประจำใจของผู้บริหาร^{๑๕} เป็นต้น จึงเกิดขึ้นในยุคนี้ นอกจากนี้ยังมีการนำองค์ธรรมแต่ละข้อของพรหมวิหาร ๔ มาแยกศึกษาวิเคราะห์และเผยแผ่ทำให้ง่ายแก่การทำความเข้าใจและนำไปปฏิบัติตาม เช่น การนำเมตตาซึ่งเป็นองค์ธรรมข้อหนึ่งในพรหมวิหาร ๔ มาเผยแผ่ภายใต้ชื่อต่าง ๆ ตามความเหมาะสม เช่น ความรักสากลเมตตาเยยพทุกษา^{๑๖} เป็นต้น

จากข้อมูลที่ได้กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นนั้น ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่าพรหมวิหาร ๔ เป็นหมวดธรรมซึ่งพระโพธิสัตว์ทรงบำเพ็ญและเผยแผ่อบรมสั่งสอนในระหว่างการทำเพ็ญบารมี การเจริญพรหมวิหาร ๔ จึงเป็นสิ่งที่ปฏิบัติกันมาตั้งแต่ก่อนพุทธกาล แต่การเจริญพรหมวิหาร ๔ เหล่านั้นไม่

^๙ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗๗-๒๘๑.

^{๑๐} พระอุปติสสะเถระ, **วิมุตติมรรค**, แปลโดย พระเทพโสภณ (ประยูร ธรรมจิตโต) และคณะ แปลจากฉบับภาษาอังกฤษ ของพระเอฮารา พระโสมเถระ และพระเขมินทเถระ, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๒๐๓.

^{๑๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๒-๑๘๖.

^{๑๒} พระพุทธโฆษาจารย์, **คัมภีร์วิสุทธิมรรค ฉบับ ๑๐๐ ปี**, แปลโดย สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธนาเพรส จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๕.

^{๑๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๘๑-๕๘๘.

^{๑๔} จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์, **สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๔๕-๑๔๖.

^{๑๕} พระเทพโสภณ (ประยูร ธรรมจิตโต) เสฐียรพงษ์ วรรณปก, **มณีแห่งปัญญา**, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา และสถาบันบันลือธรรม ม.ป.ป.), หน้า ๔๓-๔๕.

^{๑๖} กวีวงศ์, **สรรนิพนธ์พุทธทาสว่าด้วยสมานฉันท์และสันติวิธี**, (กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ, ๒๕๕๐), หน้า ๑๑๓-๑๑๘, ๑๒๒-๑๒๖.

สามารถนำผู้ปฏิบัติไปสู่ปรมาตประโยชน์ได้เหมือนการเจริญพรหมวิหาร ๔ ภายใต้หลักธรรมของ พระพุทธศาสนา และพรหมวิหาร ๔ เป็นหมวดธรรมหนึ่งซึ่งพระอรรถกถาจารย์และนักวิชาการทาง พระพุทธศาสนา สนใจและให้ความสำคัญตลอดมา ทำให้พรหมวิหาร ๔ เป็นหมวดธรรมซึ่งถูกนำมา ถ่ายทอด และอธิบายขยายความให้เหมาะสมกับยุคสมัยอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งยุคปัจจุบัน

๒.๒ ความหมายของพรหมวิหาร ๔

ตามความหมายของพจนานุกรมศัพท์ศาสนาสาสกล อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน^{๑๗} ได้อธิบายความหมายของพรหมวิหาร ๔ ว่า เป็นธรรมหมวดหนึ่งในพระพุทธศาสนา มีความหมาย หลายนัย คือ

(๑) เป็นธรรมเครื่องอยู่ของพรหม เครื่องอยู่อย่างพรหม และทำให้เป็นพรหมเสมอด้วย พรหม โดยมุ่งประเด็นที่ว่า เมื่อผู้บำเพ็ญสมาธิ เจริญเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขาแล้ว ย่อมส่งผล ให้บรรลุมรรคได้ตามลำดับ

(๒) เป็นธรรมเครื่องอยู่ของผู้ประเสริฐ ธรรมประจำใจอันประเสริฐหลักความประพฤติที่ ประเสริฐ เมื่อมีธรรม ๔ ประการนี้ประจำใจ ย่อมมีความรักสรรพสัตว์ ปรารรณาช่วยสรรพสัตว์ที่ ประสบทุกข์ให้พ้นทุกข์ ไม่ริษยาในความได้ดีมีสุขของสรรพสัตว์และวางใจเป็นกลางได้เมื่อช่วยสรรพ สัตว์นั้น ๆ ไม่สำเร็จ

(๓) เป็นธรรมเครื่องอยู่ของผู้เป็นใหญ่ คือ ผู้นำหรือผู้ปกครองโดยมุ่งให้ผู้นำหรือ ผู้ปกครองมีความรัก ความปรารรณาดีต่อผู้ใต้บังคับบัญชา เป็นพื้นฐานช่วยเหลือเขาเมื่อเขาประสบ ความทุกข์ ยินดีด้วยเมื่อเขาได้รับความสำเร็จ และวางใจเป็นกลางไม่ตกอยู่ในอคติ พรหมวิหาร ๔ เรียกได้อีกอย่างหนึ่งว่า อัปมัญญา ๔ เพราะมุ่งประเด็นที่ว่า แผ่ไปไม่จำกัดในมนุษย์และสัตว์ ทั้งหลาย เป็นพรหมวิหารของพระอริยะ

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน) ทรงเรียบเรียงหนังสือชุด ธรรมธรรมะ ตอนที่ว่าด้วยพรหมวิหาร ๔ สามารถสรุปความได้ว่า พรหมวิหาร ๔ เป็นคุณธรรมสำหรับ เป็นที่อยู่ของจิตใจแห่งพรหม คือ ผู้ใหญ่หรือผู้ประเสริฐ เป็นธรรมเป็นที่อยู่ซึ่งมีทั้งความดีและความสุข โดยให้ผู้ปฏิบัตินำไปใช้ดังนี้ ขั้นแรกให้ปฏิบัติด้วยจิตคิดเกื้อกูลแผ่ออกไปในสัตว์บุคคลทั้งหลาย คือ เมตตาซึ่งมีอาการเป็นความคิดเกื้อกูล ต่อจากนั้นเมื่อได้เห็นหรือได้ยินหรือได้คิดว่าเขามีความทุกข์

^{๑๗} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์ศาสนาสาสกล อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด อรุณการพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๒๐-๑๒๑.

เตือนร้อนก็ปฏิบัติช่วยบำบัดทุกข์ให้ คือ กรุณาซึ่งมีอาการช่วยบำบัดทุกข์ จากนั้นครั้งได้เห็นเขามีสุข ไม่มีทุกข์ ก็พลอยยินดีบันเทิงใจ คือ มุทิตาซึ่งมีอาการพลอยยินดี และเมื่อไม่มีกิจที่ควรจะทำต่อไปก็ อุเบกขา คือ ดูอยู่เฉย ๆ^{๑๘}

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตโต) ได้กล่าวถึงพรหมวิหาร ๔ ในหนังสือมณีแห่งปัญญา ตอนคุณธรรมสำหรับนักบริหาร สามารถสรุปความได้ว่า นักบริหารต้องมีพรหมวิหารธรรม คือ ธรรมสำหรับผู้ใหญ่ ๔ ประการ เพราะเมตตาจะทำให้ให้นักบริหารรู้จักมองแง่ดีของเพื่อนร่วมงานและจดจำไว้ เพื่อจะได้ใช้คนให้เหมาะสมกับลักษณะที่ดีของเขา กรุณาจะทำให้ให้นักบริหารเปิดใจกว้างรับฟังปัญหาของคนอื่น มุทิตาทำให้ให้นักบริหารส่งเสริมให้คนทำงานมีโอกาสพัฒนาความรู้ความสามารถจนได้เลื่อนตำแหน่งสูงขึ้น และอุเบกขาจะทำให้ผู้บริหารมีความยุติธรรมในการให้รางวัลและลงโทษ โดยรู้เท่าทันคนร่วมงานทุกคน^{๑๙}

พระเทพติก (ระแบบ ฐิตญาโณ) อธิบายว่า พรหมวิหาร คือ ธรรมที่เป็นเครื่องอยู่ของพรหม หรือธรรมอันเป็นหลักปฏิบัติสำหรับท่านผู้ใหญ่ ซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงแสดงไว้ ๔ ประการ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา โดยหลักของการปฏิบัติแล้ว เป็นลักษณะของสมถกัมมัฏฐาน คือ การทำจิตใจของตนให้สงบเป็นเบื้องต้น^{๒๐}

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ให้ความหมายคำว่า พรหมวิหาร ๔ หมายถึงธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ ธรรมประจำใจอันประเสริฐ หลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์ ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักใจกำกับความประพฤติ จึงจะเชื่อว่าดำเนินชีวิตหมดจด และปฏิบัติตนต่อมนุษย์สัตว์ทั้งหลายโดยชอบ มีดังนี้

(๑) เมตตา หมายถึง ความรักใคร่ ประารถนาดี อยากให้เขามีความสุข มีจิตแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั้งหลาย

(๒) กรุณา หมายถึง ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจอันปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์

^{๑๘} สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน), **รวมธรรมะ**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด มหาชน, ๒๕๔๓), หน้า ๑๙๕-๒๐๓.

^{๑๙} พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตโต) ศาสตราจารย์พิเศษ เสฐียรพงษ์ วรรณปก, **มณีแห่งปัญญา**, หน้า ๔๓-๔๕.

^{๒๐} พระเทพติก (ระแบบ ฐิตญาโณ), **ศาสนากับสันติภาพ**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท แปรติสเจ็ด ๒๕๔๕จำกัด, ๒๕๔๗) หน้า ๓๗.

(๓) มุทิตา หมายถึง ความยินดี ในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีความสุข มีจิตผ่องใสในบันเทิง กอปรด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอต่อสัตว์ทั้งหลาย ผู้ดำรงในปกติสุขพลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้มีความสุข เจริญงดงามยิ่งขึ้นไป

(๔) อุเบกขา หมายถึง ความวางใจเป็นกลาง อันจะทำให้ดำรงอยู่ในธรรมที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือมีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจตราขึง ไม่เอนเอียงด้วยรักและชังพิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้ว อันควรได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุอันตนประกอบ พร้อมทั้งจะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรม รวมทั้งรู้จักวางเฉยสงบใจมองในเมื่อไม่มีกิจควรทำ เพราะเขารับผิดชอบต่อตนได้ดีแล้วเขาสมควรรับผิดชอบต่อตนเอง หรือเขาควรได้รับผลอันสมกับความรักรับผิดชอบของตน ดังนั้นผู้ดำรงตนในพรหมวิหาร ย่อมช่วยเหลือมนุษย์ทั้งหลายด้วยเมตตา กรุณา และย่อมรักษาธรรมไว้ได้ด้วยอุเบกขา ดังนั้นแม้จะมีกรุณาที่จะช่วยเหลือปวงสัตว์แต่ก็ต้องมีอุเบกขาด้วยที่จะมิให้เสียธรรมพรหมวิหารนี้ บางทีแปลว่า ธรรมเครื่องอยู่ของพรหม ธรรมเครื่องอยู่อย่างพรหม ธรรมประจำใจที่ทำให้เป็นพรหม หรือให้เสมอด้วยพรหม หรือธรรมเครื่องอยู่ของท่านผู้มีคุณอันยิ่งใหญ่^{๒๑}

พระพุทธโฆษาจารย์ อธิบายว่า พรหมวิหาร ๔ เป็นคุณธรรมอันประเสริฐ เนื่องจากพรหมวิหาร ๔ เป็นข้อปฏิบัติเพื่อสัตว์อื่นเพราะต้องสงัดใจไปให้สัตว์อื่นและเป็นคุณธรรมที่ปราศจากโทษ เหมือนพวกพรหมและพระโพธิสัตว์ซึ่งอยู่ด้วยจิตปราศจากโทษ มุ่งแสวงหาประโยชน์ให้แก่สัตว์ทั้งปวง (เมตตา) ช่วยปลดเปลื้องสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ให้แก่สัตว์ทั้งปวง (กรุณา) พลอยยินดีต่อสมบัติของสัตว์ทั้งปวง (มุทิตา) และยึดมั่นอยู่ในภาวะเป็นกลาง ๆ (อุเบกขา)^{๒๒}

แก้ว ขิตตะชบ ได้ให้ความหมายของพรหมวิหาร ๔ ไว้ว่า พรหมวิหาร หมายถึง ธรรมเป็นเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ ธรรมประจำใจอันประเสริฐ หลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์ ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักและกำกับความประพฤติให้เป็นไปโดยชอบถูกต้องตามทำนองคลองธรรม จึงจะชื่อว่าดำเนินชีวิตหมดจดและปฏิบัติตนต่อมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายโดยชอบประกอบด้วย ๔ อย่าง คือ^{๒๓}

(๑) เมตตา ความรักใคร่ ปราบปรามจะให้เขาเป็นสุข คำว่า “เมตตา” หมายถึง ความสนิทสนม คือ ความรักใคร่ที่เว้นจากราคะ ความกำหนด ได้แก่ ความปรารถนาให้เกิดความสุขความเจริญแก่

^{๒๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๓, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอส.อาร์.พรินต์ติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๑๔๒-๑๔๓.

^{๒๒} พระพุทธโฆษาจารย์, **คัมภีร์วิสุทธิมรรค ฉบับ ๑๐๐ ปี**, หน้า ๕๗๕.

^{๒๓} แก้ว ขิตตะชบ, **รวมวิชาการธรรมศึกษาขั้นตรี (ตามหลักสูตรของสนามหลวงแผนกธรรม พ.ศ. ๒๕๕๖)**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๕๗), หน้า ๙๓-๙๔.

ผู้อื่น ความปรารถนาดีอยากให้มีความสุข ความมีจิตอันแผ่เมตตาและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์และสัตว์ทั่วหน้า

(๒) กรุณา ความสงสาร คิดจะช่วยให้เขาพ้นทุกข์ คำว่า “กรุณา” หมายถึง ความห่วงใย เมื่อเห็นผู้อื่นได้รับทุกข์ร้อน ได้แก่ ปรารถนาเพื่อจะปลดเปลื้องความทุกข์ร้อนของเขาหรือความสงสาร คิดจะช่วยให้เขาพ้นทุกข์ ความใส่ใจอันอันที่จะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์

(๓) มุทิตา ความพลอยยินดี เมื่อผู้อื่นได้ดี คำว่า “มุทิตา” หมายถึง ความชื่นบาน ได้แก่ ความพลอยยินดีในเมื่อเห็นผู้อื่นได้ดีหรือความยินดีในเมื่อผู้อื่นมีความสุข มีจิตใจผ่องใสบันเทิง ประกอบด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอต่อสรรพสัตว์ผู้ดำรงในปกติสุข พลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีความสุขเจริญงอกงามยิ่งขึ้นไป

(๔) อุเบกขา ความวางเฉย ไม่ดีใจไม่เสียใจ เมื่อผู้อื่นถึงความวิบัติ คำว่า “อุเบกขา” หมายถึง ความวางเฉย ได้แก่ วางตนเป็นกลาง ในเมื่อจะแผ่เมตตาไปก็ไม่สมควร เช่น เอาใจช่วยโจร เป็นต้น หรือความวางใจเป็นกลางอันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณา เห็นด้วยปัญญา คือ มีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจตราขึง ไม่เอนเอียงด้วยรักและชังพิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้ว อันควรได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุอันประกอบ พร้อมทั้งจะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรม รวมทั้งรู้จักวางเฉย สงบใจ มองดู ในเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำ เพราะเขารับผิดชอบตนได้ดี เขาสมควรรับผิดชอบตนเองหรือเขาได้รับผลอันสมควรกับความรับผิดชอบของเขา

ประยุทธ์ หลงสมบุญ ให้ความหมายของคำว่า “พรหมวิหาร” เป็นคำภาษาบาลี แปลว่า ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหม ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของผู้ใหญ่ ธรรมเป็นเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ มี ๔ ข้อ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา^{๒๔}

दनัย ไชโยธา ได้ให้ความหมายของพรหมวิหาร ๔ หมายถึง ธรรมอันเป็นเครื่องอยู่ของพรหม หลักธรรมสำหรับผู้ใหญ่หรือผู้ปกครอง หลักธรรมนี้เป็นธรรมสำหรับทุกคนเช่น บิดา มารดา ครู อาจารย์ หัวหน้าหน่วยงานและนักบริหาร ซึ่งพรหมวิหารธรรม มีดังนี้^{๒๕}

(๑) เมตตา ความรักใคร่เอ็นดู หมายถึง ความปรารถนาดีต่อผู้อื่นให้มีมีความสุข ความสำเร็จ และความเจริญรุ่งเรืองตามสมควรแก่สภาพ

^{๒๔} ประยุทธ์ หลงสมบุญ, **พจนานุกรม มจร-ไทย**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทธรรมสาร จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๕๒๓.

^{๒๕} ดนัย ไชโยธา, **พจนานุกรมพุทธศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเอส พรินต์ติ้งเฮาส์, ๒๕๕๔), หน้า ๑๔๖-๑๔๗.

(๒) กรุณา ความสงสารคิดจะช่วยให้พ้นทุกข์ หมายถึง ความปรารถนาจะช่วยผู้อื่นให้พ้นความทุกข์ยาก เห็นอก เห็นใจช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

(๓) มุทิตา ความมีจิตพลอยยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี หมายถึง การแสดงความยินดีเมื่อผู้อื่นประสบความสำเร็จ เช่น การเลื่อนฐานะ ตำแหน่ง ยศ เป็นต้น มุทิตาเป็นคุณธรรมที่สามารถกำจัดความอิจฉาริษยาได้ เพราะการอิจฉาริษยาผู้อื่นย่อมมีแต่ความทุกข์จิตใจจะหาความสุขสงบไม่ได้ แต่บุคคลที่มีมุทิตาจะมีความสุขใจ หน้าตาสดชื่น แจ่มใส และเป็นที่ยรักของคนทั่วไป

(๔) อุเบกขา ความวางเฉย ไม่ดีใจ ไม่เสียใจ เมื่อผู้อื่นถึงความวิบัติ ซึ่งหมายถึงความวางใจไว้เป็นกลาง

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า พรหมวิหาร ๔ คือ ธรรมเป็นเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ ธรรมเป็นเครื่องอยู่อย่างพรหม เป็นธรรมสำหรับมนุษยผู้มีจิตใจประเสริฐทุกคน เป็นธรรมอันเป็นหลักปฏิบัติสำหรับท่านผู้ใหญ่ เป็นธรรมสำหรับบิดามารดา เป็นสัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนา และเป็นกัมมัฏฐาน เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าอภัยมัญญา คือ ธรรมที่แผ่ไปไม่มีประมาณ ดังนั้นการนำหลักธรรมพรหมวิหาร ๔ มาใช้เป็นแนวทางเพื่อประยุกต์ใช้ให้เกิดสันติสุขในชุมชน จะต้องประกอบไปด้วย (๑) ความมีเมตตา คือความปรารถนาดีต่อผู้อื่น (๒) ความกรุณา คือปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ (๓) มุทิตา คือการแสดงความยินดีเมื่อผู้อื่นประสบความสำเร็จ และ (๔) อุเบกขา คือการวางใจเป็นกลาง

๒.๓ หลักของพรหมวิหาร ๔

พรหมวิหาร ๔ นั้นกล่าวได้ว่าเป็นหลักธรรมเป็นเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ เป็นธรรมประจำใจอันประเสริฐ หลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์ ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักและกำกับความประพฤติให้เป็นไปโดยชอบ ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม จึงจะชื่อว่าดำเนินชีวิตหมดจดและปฏิบัติตนต่อมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายโดยชอบ ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการคือ

๒.๓.๑ เมตตา

หลักความเมตตาเป็นการช่วยเหลือเผื่อกันไว้ ย่อมเป็นที่ตั้งแห่งการให้ระลึกถึงกัน ทำให้เกิดความรักความเคารพเป็นไปเพื่อสงเคราะห์กันไม่วิวาทกัน สามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เมื่อมีเมตตากันย่อมคิดที่จะเกื้อกูลกันให้มีความสุข เมตตาเป็นคุณธรรมเครื่องปราบและทำลายความโกรธ ความพยาบาท ความผูกโกรธ อันเป็นเหมือนไฟคอยเผาผลาญจิตใจให้มอดดับไป นักวิชาการหลายๆ ท่านได้ให้ความหมายและคำจำกัดความของเมตตาไว้ดังต่อไปนี้

๑) ความหมายของเมตตา

ผกา สัตยธรรม ให้ความหมายของเมตตาว่า เมตตา หมายถึง ความปรารถนาที่ดีต้องการให้ผู้อื่นมีความสุข มีความเจริญได้รับแต่สิ่งที่ดี การมีความรักความเมตตาให้ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์และมีความสุข ส่วนกรณาคือ ความสงสารและช่วยให้พ้นจากความทุกข์ ความเดือดร้อน ลงมือปฏิบัติช่วยเหลือในสิ่งที่ทำได้เพื่อปลดปล่อยความทุกข์ให้หมดไป^{๒๖}

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) ให้ความหมายของเมตตาว่า เมตตา คือ ความเมตตา (ความรัก) คือความปรารถนาดีมีไมตรี ต้องการช่วยเหลือให้ทุกคนประสบประโยชน์และความสุข คำว่ากรณาคือ ความสงสาร คืออยากจะช่วยเหลือให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ใฝ่ใจที่จะปลดปล่อยบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของคนและสัตว์ทั้งปวง^{๒๗}

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ได้ให้ความหมายของเมตตาไว้ว่า เมตตา คือ ความรักใคร่ ความปรารถนาดีอยากให้ผู้อื่นมีความสุข มีจิตใจอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์ทั้งหน้า^{๒๘}

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายเมตตาว่า เมตตา คือ ความรักและเอ็นดู ความปรารถนาจะให้ผู้อื่นได้รับความสุข^{๒๙}

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน) ทรงอธิบายว่า เมตตา คือ ภาวะของจิตใจที่มีเยื่อใยไมตรีจิต มิตรใจ คิดเกื้อกูลด้วยสุขประโยชน์ปราศจากอาฆาตพยาบาทซึ่งเคียดโกรธแค้น แสดงออกทางสีหน้าและสายตาสงบเข้มขึ้น มองดูด้วยสายตาสงบแสดงถึงใจที่เอิบอาบด้วยความปรารถนาดีให้มีความสุข ปราศจากความพยาบาทมุ่งร้ายที่เป็นภัยเวรทั้งปวง^{๓๐}

^{๒๖} ผกา สัตยธรรม, **คุณธรรมของครู**, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๘๔.

^{๒๗} พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต), **ธรรมบุญ: พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๕), หน้า ๒๐.

^{๒๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, หน้า ๖๗, ๑๖๑, ๓๒๕.

^{๒๙} ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**, หน้า ๘๗๒.

^{๓๐} สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโนมหาเถร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, **ทศบารมี ทศพิธราชธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๑๑๓.

แก้ว ชิตตะชบ ได้ให้ความหมายของเมตตาไว้ว่า เมตตา หมายถึง ความสนิทสนม คือ ความรักใคร่ที่เว้นจากราคะ ความกำหนด ได้แก่ ความปรารถนาให้เกิดความสุข ความเจริญแก่ผู้อื่น ความปรารถนาดีอยากให้มีความสุข ความมีจิตอันแผ่เมตรีและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์และสัตว์ทั่วหน้า^{๓๑}

สมคิด บางโม ได้ให้ความหมายของเมตตาว่า เมตตา คือ การปรารถนาให้ผู้อื่นเป็นสุข อยากให้ผู้อื่นได้บังคับบัญชาหรือพนักงานมีความสุข ไม่ทุกข์ ไม่กดขี่เบียดเบียนหรือใช้วาจาที่ไม่สุภาพกับพนักงาน^{๓๒}

สุภาพร พิศาลบุตร ได้ให้ความหมายของเมตตาว่า เมตตา คือ ความปรารถนาให้ผู้อื่นเป็นสุข อาจจะเป็นความสุขทางกายหรือทางวาจา เช่น การจูงคนตาบอดเดินข้ามถนน การพูดจาไพเราะอ่อนหวาน การไม่คิดร้ายต่อผู้อื่นปรับความคิดของตนเองให้สอดคล้องกับผู้อื่น^{๓๓}

ธีรศรา บุญรุ่ง สรุปความหมายของเมตตาไว้ว่า ความเมตตา คือ ความปรารถนาดีที่จะช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์และทำให้บุคคลเหล่านั้นได้มีความสุข^{๓๔}

อุดม สนสายันต์ ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับความเมตตากรุณา หมายถึง ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือเกื้อกูล โอบอ้อมอารีในลักษณะสงเคราะห์ อนุเคราะห์ หรือบูชาคุณความดี แล้วแต่เวลา สถานที่และบุคคล มีความรักและความหวังดีเป็นที่ตั้ง^{๓๕}

ไสว มาลาทอง ได้ให้ความหมายของเมตตาว่า เมตตา หมายถึง การมีความรัก ความปรารถนาดี มีเมตริจิตคิดช่วยเหลือให้ทุกคนในโลกนี้ประสบประโยชน์และความสุขโดยทั่วกัน จุดมุ่งหมายที่แท้จริงของเมตตานี้ขึ้นอยู่กับจิตใจของตนเองเป็นสำคัญ ฝึกจิตใจให้มีความเอื้อเฟื้อมีเมตตาโอบอ้อมอารีต่อสรรพสัตว์ทั่วหน้าไม่ว่าประเภทใด สัตว์ทุกประเภทมีความรัก

^{๓๑} แก้ว ชิตตะชบ, *รวมวิชาธรรมศึกษาชั้นตรี*, หน้า ๙๓.

^{๓๒} สมคิด บางโม, *จริยธรรมทางธุรกิจ*, (กรุงเทพมหานคร: พัฒนวิทย์, ๒๕๔๙), หน้า ๙๓.

^{๓๓} สุภาพร พิศาลบุตร, *จริยธรรมทางธุรกิจ*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๔, (กรุงเทพมหานคร: วิรัตน์เอ็ดดูเคชั่น, ๒๕๔๘), หน้า ๑๕๑.

^{๓๔} ธีรศรา บุญรุ่ง, “คู่มือพัฒนาความเมตตากรุณาของเด็กปฐมวัยกรุงเทพมหานคร”, *วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๙).

^{๓๕} อุดม สนสายันต์, *คู่มือการจัดการมาตรฐานทางคุณธรรมและจริยธรรมของศูนย์ส่งเสริมจริยธรรม*, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://winterwaltz.exteen.com//20070601> [๒๕ มีนาคม ๒๕๕๖].

ในชีวิตของตนเสมอเหมือนกันหมด สัตว์ทุกประเภทบนโลกนี้มีความรักสุข เกือบทุกซัเท่าเทียมกัน ไม่มียกเว้น การฝึกเพื่อให้เกิดเมตตาหรือวิธีปลูกฝังเมตตา^{๓๖}

จากที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า เมตตานั้นหมายถึงความรักใคร่ ความปรารถนาดี มีไมตรีจิตแก่สรรพสัตว์ทุกชีวิต ต้องการให้พวกเขาอาศัยอยู่บนโลกมนุษย์ด้วยความอบอุ่นร่มเย็น ต้องการให้ความช่วยเหลือให้ทุกคนได้รับประโยชน์และมีความสุขโดยเสมอภาคกันและทั่วกัน มีการแสดงพฤติกรรมต่อบุคคลด้วยการแสดงความช่วยเหลือ ช่วยให้มีสุขและช่วยให้พ้นทุกข์ตามความสามารถและกำลังของตน

๒) ความสำคัญของเมตตา

พระอาจารย์วรงค์ด วิริยะโร ได้กล่าวถึงความสำคัญของเมตตาไว้ว่า การที่สังคมมนุษย์มีใจเมตตาแก่ทุกสิ่งทุกอย่างโดยไม่หวังผลตอบแทน มีความหวังดีกับทุกผู้ทุกนามโดยไม่หวังผลอะไร เหล่านั้นคือเมตตาตามหลักของพรหมวิหารที่พระพุทธเจ้าทรงสอนอย่างแท้จริง^{๓๗}

พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับความสำคัญของเมตตาว่า การที่มนุษย์มีความปรารถนาดีรักใคร่ต่อสัตว์ทั้งหลาย การนึกถึงและมองดูบุคคลอื่นด้วยเมตตานั้น บุคคลผู้นั้นจิตใจก็จะมีแต่ความรักใคร่เบิกบาน^{๓๘}

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตโต) ได้กล่าวถึงความสำคัญของเมตตาไว้ว่า ความรัก ความหวังดีที่ปรารถนาให้ผู้อื่นมีสุข มีความรักความหวังดีแก่ผู้อื่น ความรักจะเกิดขึ้นได้ถ้ารู้จักมองแง่ดีหรือส่วนที่ดีของบุคคลอื่น ถ้าพบส่วนเสียต้องรู้จักมองข้ามและให้อภัย เมื่อพบส่วนดีก็จดจำไว้ ดังนั้น เมตตาหรือความรักจึงเกิดจากการมองแง่ดีของคนอื่น^{๓๙}

อมรา เล็กเริงสินธุ์ ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับความสำคัญของเมตตาการศึกษาหลักธรรมในพระพุทธศาสนา พร้อมทั้งข้อคิด ประชญาทั้งหลายจัดเป็นการรอบรู้อย่างหนึ่ง

^{๓๖} ไสว มาลาทอง, **คู่มือการศึกษาจริยธรรม**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.suwalaiporn.com/index.php?lay=show@ac=article&Id=391129&Ntype> [๒๕ มีนาคม ๒๕๕๖].

^{๓๗} พระอาจารย์วรงค์ด วิริยะโร, **พรหมวิหารธรรม**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.watthummuangna.com/board/showthread.php?t=488> [๒๕ มีนาคม ๒๕๕๖].

^{๓๘} พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ, **ปรมัตถโชติกะมหาอภิธัมมัตถสังคหฎีกา ปริจเฉทที่ ๙ เล่ม ๑ สมถกรรมฐานที่ปณี หลักสูตรชั้นมัชฌิมอภิธรรมิกโท**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท วี. อินเตอร์ พรีนซ์ จำกัด มหาชน, ๒๕๕๗).

^{๓๙} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตโต), **คุณธรรมสำหรับผู้บริหาร**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๕๑), หน้า ๔๐.

ของผู้บริหาร แต่การนำหลักธรรมข้อคิดเหล่านี้ไปปฏิบัติจนเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกมานั้น เป็นเรื่องของกระบวนการฝึกฝนและพัฒนาตนเองอย่างจริงจังจึงจะบังเกิดผล เรื่องของความรู้ทางจริยธรรมหรือค่านิยมทางจริยธรรมเป็นเรื่องที่สอนกันง่ายกว่าพฤติกรรมทางจริยธรรมและการปรับเปลี่ยนของแต่ละคนแต่ละกลุ่มก็มีความยากแตกต่างกันไป เป็นเรื่องที่ต้องใช้ยุทธศาสตร์อย่างแยบยล กล่าวคือจะต้องเริ่มจากการให้ความรู้ความเข้าใจก่อน แล้วจึงถึงขั้นของการเปลี่ยนแปลง เจตคติ ค่านิยมความเชื่อ เมื่อบุคคลเปลี่ยนเจตคติค่านิยม ความเชื่อ พฤติกรรมของบุคคลก็จะปรับเปลี่ยนตามไปด้วย สำหรับการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในการพัฒนาตนเองและพยายามปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเองให้เป็นพฤติกรรมที่พึงปรารถนาของสังคมก่อน จึงจะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลอื่นในสังคมได้โดยง่าย^{๔๐}

ภักทพร สิริกาญจน และคนอื่น ๆ ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับความสำคัญของเมตตาไว้ว่า พุทธศาสนาเป็นศาสนาประเภทเทวนิยม (atheism) พระพุทธศาสนาเกิดขึ้นเพราะพระพุทธเจ้าไม่ทรงเห็นด้วยกับหลักคำสอนและวิธีการในศาสนาพราหมณ์ ทรงติเตียนการบูชาอัญญาการแบ่งชั้นวรรณะ กลับทรงเน้นหลักความเมตตากรุณาต่อสิ่งมีชีวิตทุกตัวตนอย่างเท่าเทียม เมตตาในพุทธศาสนานั้นถือเป็นปัจจัยเบื้องต้นที่นำไปสู่สภาวะแห่งนิพพาน จึงเป็นเหตุแห่งความสำคัญของเมตตาในศาสนาพุทธ^{๔๑}

จากที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า ความสำคัญของเมตตานั้นหมายถึง การที่บุคคลมีความรัก ความหวังดี ความปรารถนาดีให้ผู้อื่นมีความสุข ความรักที่มุ่งปรารถนาดี โดยไม่หวังสิ่งตอบแทนใด ๆ การที่บุคคลนึกถึงและมองดูบุคคลอื่นด้วยจิตเมตตานั้นจิตใจก็จะมีแต่ความรักใคร่เปิกบาน ความเมตตาช่วยให้ชีวิตมีความสุข ทำให้ไม่มีความเห็นแก่ตัว

๓) คุณลักษณะของเมตตา

พระราชพรหมยาน (พระมหาวีระ ถาวโร) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของเมตตาไว้ว่า ความรักคือความเมตตาปราณี มีความรู้สึกอยู่เสมอว่าคนและสัตว์หรือว่าคนทุกคนในโลก แม้แต่สัตว์เดรัจฉานที่เกิดมามีความรู้สึกเหมือนกัน มีความรักมีความสุขมีความเกลียดมีความทุกข์เหมือนกันหมด ถ้าตัวเราเองต้องการมีความรักความสุขฉันใด ผู้อื่นก็ต้องการมีความรักความสุขฉันนั้น ต้องอยู่ในขอบเขตของความดี ให้ใช้ปัญญาพิจารณาหาความเป็นจริงเป็นการแสดงออกซึ่งความรู้สึกรักความผูกพันในเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน อนุเคราะห์เกื้อกูลซึ่งกันและกัน ความเมตตากรุณาเป็นปัจจัยสำคัญที่

^{๔๐} อมรา เล็กเริงสินธุ์, **คุณธรรมจริยธรรมสำหรับผู้บริหาร**, (กรุงเทพมหานคร: คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๔๒), หน้า ๑๕๓.

^{๔๑} ภักทพร สิริกาญจน และคนอื่น ๆ, **ความรู้พื้นฐานทางศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖), หน้า ๒๖.

จะทำให้เกิดสันติสุขและช่วยค้ำจุนสังคม ทำให้ในสังคมนั้นพบแต่ความสงบสุขและมีความเจริญก้าวหน้า ปราศจากการเอาเปรียบและการกดขี่ข่มเหงกันและกัน บุคคลต่าง ๆ จะรู้จักการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ถ้าในสังคมใดที่บุคคลมีความเมตตากรุณาน้อย ในสังคมนั้นย่อมเกิดปัญหาต่าง ๆ ปัญหาอาชญากรรม และปัญหาทุกข์ยากต่าง ๆ^{๔๒}

พระเทพบัณฑิต ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของเมตตาว่า เป็นความรัก ความหวังดี ความปรารถนาดีที่ต้องมีอยู่ตลอดเวลา เมตตานั้นมีความสำคัญเป็นเมตตาธรรมค้ำจุนโลก ซึ่งบุคคลควรยึดถือเป็นสำคัญ^{๔๓}

ธนวรรณ สกุลชัยพฤกษ์ ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของเมตตาไว้ว่า ความปรารถนาให้ผู้อื่นได้รับสุข ซึ่งความสุขเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนปรารถนา ความสุขเกิดขึ้นได้ทั้งกายและใจ เช่น ความสุขที่เกิดจากการมีทรัพย์สิน ความสุขที่เกิดจากการใช้จ่ายทรัพย์สินเพื่อการบริโภค ความสุขที่เกิดจากการไม่เป็นหนี้ และความสุขที่เกิดจากการทำงานโดยปราศจากโทษ^{๔๔}

สุวรรณา เมืองแก้ว ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของเมตตาไว้ว่า ความเมตตานั้นเป็นความรัก ความปรารถนาดี ซึ่งเจาะจงให้บุคคลทั่วไปประสบความสุข ซึ่งเป็นการแสดงออกซึ่งความรู้สึกรักผูกพันในเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน มีความอนุเคราะห์เกื้อกูลซึ่งกันและกัน ความเมตตากรุณาจึงมีความสำคัญเสมือนประหนึ่งเป็นสะพาน เป็นโครงสร้างทางวิญญาณของสันติภาพ มีความกลมกลืนและมีความสมดุล สามารถสร้างสันติสุข^{๔๕}

จากที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า คุณลักษณะของเมตตานั้นหมายถึง ความรัก ความหวังดี การคิดที่จะทำให้อื่นมีความสุขในชีวิตไม่ว่าจะด้านใดก็ตาม มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้อื่น การทำประโยชน์ให้แก่กันและกัน มองบุคคลอื่นเป็นกัลยาณมิตร ไม่เอาเปรียบผู้อื่น ไม่เอาเขาตพยาบาล ไม่เบียดเบียน ไม่ใส่ร้ายป้ายสี รวมไปถึงการมีความปรารถนาดีต่อบุคคลอื่นอย่างสม่ำเสมอและเป็นไปอย่างสมควรตามเหตุและผล และการทำตนให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นให้ได้มากที่สุด

^{๔๒} พระราชพรหมยาน (พระมหาวีระ ถาวโร), **ลักษณะของพรหมวิหาร ๔**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://board.palungjit.com/showthread.php?t=94578> [๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๑].

^{๔๓} พระเทพบัณฑิต, **ธรรมสำหรับผู้บริหาร**, (กรุงเทพมหานคร: พิมพ์สวย, ๒๕๔๓), หน้า ๒๔-๒๕.

^{๔๔} ธนวรรณ สกุลชัยพฤกษ์, **คุณธรรมนำความรู้**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://tawan555.blogspot.com/> [๗ กันยายน ๒๕๕๑].

^{๔๕} สุวรรณา เมืองแก้ว, “แนวคิดเรื่องกรุณาในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, **วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๓).

๒.๓.๒ กรุณา

หลักความกรุณานั้นเป็นการแสดงความกรุณาต่อบุคคลอื่นเมื่อเห็นบุคคลอื่นเดือดร้อน พยายามหาทางช่วยเหลือบรรเทาให้ความทุกข์ของบุคคลอื่นนั้นลดน้อยลงหรือพ้นไปจากความทุกข์ความเดือดร้อนนั้น ผู้ที่มีความกรุณาอ้อมพุดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวานน่าฟัง ไม่กล่าววาจาหยาบคาย มีจิตใจอ่อนโยน ไม่มีความแข็งกระด้างหรือโหดร้ายทารุณ

๑) ความหมายของกรุณา

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายของกรุณาไว้ว่า กรุณา คือ ความกรุณา ความสงสาร คิดอยากช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ใฝ่ใจในการอันจะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์ทั้งหลาย^{๔๖}

พระภัสกร ภูริวฑฒโน ได้ให้ความหมายของกรุณาไว้ว่า กรุณา คือ กรุณา ความสงสาร ความปรารถนาให้พ้นทุกข์ใฝ่ใจในอันจะปลดเปลื้องความทุกข์ยาก ความเดือดร้อนของปวงสัตว์ทั้งหลายทั้งในตนเองและผู้อื่น ด้วยความที่มนุษย์ทั้งปวงล้วนอยู่ภายใต้กฎธรรมชาติแห่งการกระทำและผลของการกระทำ กล่าวคือ กฎแห่งกรรมนั่นเอง^{๔๗}

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของกรุณาไว้ว่า กรุณา คือ ความสงสารคิดจะช่วยให้พ้นทุกข์^{๔๘}

แก้ว ขิตตะขบ ได้ให้ความหมายของกรุณาไว้ว่า กรุณา คือ ความห่วงใยเมื่อเห็นผู้อื่นได้รับทุกข์ร้อน ได้แก่ ปรารถนาเพื่อจะปลดเปลื้องความทุกข์ร้อนของผู้อื่นหรือความสงสารคิดจะช่วยให้พ้นทุกข์ ความใฝ่ใจในอันที่จะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์ทั้งหลาย^{๔๙}

สมคิด บางโม ได้ให้ความหมายของกรุณาไว้ว่า กรุณา คือ ช่วยเหลือบุคคลอื่นพ้นทุกข์เมื่อบุคคลเดือดร้อนก็ยินดีที่จะช่วยด้วยความเต็มใจ^{๕๐}

^{๔๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๖๑, ๓๕๕.

^{๔๗} พระภัสกร ภูริวฑฒโน, โพธิ์ปักขิยธรรมวิเคราะห์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://pantown.com/board.php?id=97068&area=1&name=board2&topic=456&action=view> [๒๑ มีนาคม ๒๕๕๖].

^{๔๘} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, หน้า ๗๐-๗๑.

^{๔๙} แก้ว ขิตตะขบ, รวมวิชาธรรมศึกษาชั้นตรี, หน้า ๙๓.

^{๕๐} สมคิด บางโม, จริยธรรมทางธุรกิจ, หน้า ๙๓.

ธนิทร จำนงค์ผล ได้ให้ความหมายของกรุณาไว้ว่า กรุณา คือ การแสดงออกเกี่ยวกับการช่วยเหลือบุคคลอื่นให้มีความสุขและช่วยเหลือบุคคลอื่นให้พ้นทุกข์ตามความสามารถของตนเอง^{๕๑}

ธิดา เลิศพรประสพโชค ได้ให้ความหมายของกรุณาไว้ว่า กรุณา คือ การแสดงออกถึงความรู้สึกสงสารเห็นอกเห็นใจผู้อื่น รู้จักการให้อภัยซึ่งกันและกัน รู้จักการแบ่งปัน และยินดีช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความเต็มใจ^{๕๒}

เนตร์พัฒนา ยาวีราช ได้ให้ความหมายของกรุณาไว้ว่า กรุณา คือ ความสงสาร คิดช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์เพื่อบำบัดความทุกข์ยาก^{๕๓}

สุภาพร พิศาลบุตร ได้ให้ความหมายของกรุณาไว้ว่า กรุณา คือ ความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ความทุกข์คือสิ่งที่เข้ามาเบียดเบียนให้เกิดความไม่สบายกายและไม่สบายใจ^{๕๔}

จากที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า กรุณานั้นหมายถึง ความสงสารและปรารถนาให้บุคคลอื่นปราศจากทุกข์ ไม่มีความเดือดร้อน มีการให้อภัยซึ่งกันและกัน มีความแบ่งปันให้บุคคลอื่นตามกำลังของตน มีใจที่จะปลดเปลื้องและบำบัดความทุกข์ยาก ความเดือดร้อนของคนและสัตว์ทั้งหลายทั้งปวง รับรู้ความเดือดร้อนแทนคนอื่นเสมือนรับรู้ความทุกข์ของตนเอง

๒) ความสำคัญของกรุณา

พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ ได้กล่าวถึงความสำคัญของกรุณาไว้ว่า เมื่อเห็นสัตว์ทั้งหลายได้รับความลำบาก จิตใจของคนดีมีคุณธรรมจริยธรรม คนมีศีลธรรมก็เกิดความ

^{๕๑} ธนิทร จำนงค์ผล, “ผลของการใช้กรณีตัวอย่างที่มีต่อการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความเมตตา กรุณาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ โรงเรียนวัดภาชี เขตวัดมณฑา กรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘).

^{๕๒} ธิดา เลิศพรประสพโชค, “คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนโรงเรียนวัดดอนเมือง (ทหารอากาศอุทิศ) สังกัดกรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๗).

^{๕๓} เนตร์พัฒนา ยาวีราช, **ภาวะผู้นำและผู้นำเชิงกลยุทธ์**, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: เซ็นทรัลเอ็กซ์เพรส, ๒๕๕๐), หน้า ๗๐.

^{๕๔} สุภาพร พิศาลบุตร, **จริยธรรมทางธุรกิจ**, หน้า ๑๕๑.

หวั่นไหว นิ่งดูอยู่เฉยไม่ได้หรืออีกความหมายหนึ่งก็คือ ย่อมช่วยผู้ที่ได้รับความลำบากให้ได้รับความสุข^{๕๕}

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้กล่าวถึงความสำคัญของกรุณาไว้ว่า เมตตาใช้ประกอบหน้ากริยา แสดงความร้องขออย่างสุภาพ เช่น กรุณาส่ง ซึ่งใช้ร่วมกับคำพระ เป็นสรรพนามสำหรับพระเจ้าแผ่นดิน เช่น กราบบังคมทูลพระกรุณา กรุณาทูลคุณ (-ทรีคุณ) คุณอันยิ่งใหญ่ คือ กรุณาธิคุณ^{๕๖}

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตโต) ได้กล่าวถึงความสำคัญของกรุณาไว้ว่า ความสงสารเห็นใจปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์เมื่อเพื่อนร่วมงานประสบเคราะห์กรรม ต้องมีความสงสารหวั่นใจและคิดหาทางช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ความสงสารจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อบุคคลนั้นเปิดใจกว้างรับฟังปัญหาของผู้อื่น กรุณาต่างจากเมตตาตรงที่ว่า ความกรุณาจะเกิดขึ้นเมื่อเรามองจุดด้อยของคนอื่น ส่วนเมตตาจะเกิดขึ้นเมื่อเรามองจุดดีของคนอื่น เช่น เห็นเด็กน้อยหน้าตาน่ารักเดินมาก็มีจิตเมตตาต่อเด็ก เมื่อเด็กนั้นหกล้มปากแตกก็มีจิตกรุณาเด็ก^{๕๗}

ธนวรรณ สกุลชัยพฤกษ์ ได้กล่าวถึงความสำคัญของกรุณาไว้ว่า ความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ความทุกข์คือ สิ่งที่เข้ามาเบียดเบียนให้เกิดความไม่สบายกายและไม่สบายใจ และจะเกิดจากหลายปัจจัยด้วยกัน พระพุทธองค์ทรงสรุปไว้ว่าความทุกข์มี ๒ กลุ่มใหญ่ ๆ ดังนี้ ๑) ทุกข์โดยสภาวะหรือเกิดจากการเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติของร่างกาย เช่น การเกิดการเจ็บไข้ ความแก่และความตาย สิ่งมีชีวิตทั้งหลายที่เกิดมาในโลกจะต้องประสบกับการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ๒) ทุกข์จรหรือทุกข์ทางใจ อันเป็นความทุกข์ที่เกิดจากสาเหตุที่อยู่นอกร่างกาย เช่น เมื่อปรารถนาแล้วไม่สมหวังก็เป็นทุกข์ การประสบกับสิ่งอันไม่เป็นที่รักก็เป็นทุกข์ การพลัดพรากจากสิ่งที่รักก็เป็นทุกข์^{๕๘}

^{๕๕} พระสังฆมณฑลสังฆราช, ธรรมมาจริยะ, **ปรมัตถ์สังคหะมหาอภิธรรมสังคหะ** ปริญญาที่ ๙ เล่ม ๑ สมถกรรมฐานที่ปณี หลักสูตรชั้นมัคฌิมอภิธรรมิกโก.

^{๕๖} ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**, หน้า ๗๐-๗๑.

^{๕๗} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตโต), **คุณธรรมสำหรับผู้บริหาร**, หน้า ๔๑.

^{๕๘} ธนวรรณ สกุลชัยพฤกษ์, **คุณธรรมนำความรู้**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://tawan555.blogpost.com/> [๒๗ มีนาคม ๒๕๕๖].

ชนิกา ตู้จินดา ได้กล่าวถึงความสำคัญของกรุณาไว้ว่า กรุณาแปลว่า ความสงสาร ความปรานีปรารณาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ความสงสารปรานีนี้ไม่หวังผลตอบแทนเช่นเดียวกัน สงเคราะห์สรรพสัตว์ที่มีความทุกข์ให้หมดทุกข์ตามกำลังกาย กำลังปัญญา และกำลังทรัพย์^{๕๙}

จากที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า ความสำคัญของกรุณานี้หมายถึง ความสงสาร ความปรานีปรารณาให้ผู้อื่นหลุดพ้นจากทุกข์โดยไม่หวังผลตอบแทนใด ๆ สงเคราะห์สรรพสัตว์ที่มีความทุกข์ให้หมดทุกข์ตามกำลังกาย กำลังปัญญาและกำลังทรัพย์ เมื่อเห็นสรรพสัตว์ทั้งหลายได้รับความทุกข์ก็เกิดความหวนไหว้นิ่งดูอยู่ไม่ได้ ย่อมช่วยผู้ที่ได้รับความลำบากนั้นให้ได้รับความสุข

๓) คุณลักษณะของกรุณา

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวถึง คุณลักษณะของกรุณาว่า ความกรุณาความสงสารหวั่นใจปรารณาจะช่วยให้คนอื่นพ้นทุกข์ เมื่อเพื่อนร่วมงานประสบความทุกข์ทรมานจากความเจ็บป่วย ในขณะนั้นหยุดฟังพินิจความดีงามของเพื่อนร่วมงานเป็นการชั่วคราว แต่หันไปให้ความสนใจต่อความเจ็บป่วยของเพื่อนร่วมงานเพื่อดูแลกันและกันในยามเจ็บไข้หรือคู่ครองต้องไม่ต้องทิ้งกันในยามจนและยามเจ็บ ที่สำคัญก็คือคู่ครองต้องยื่นหยัดเคียงข้างช่วยประคับประคองให้อีกฝ่ายหนึ่งผ่านพ้นอุปสรรคไปได้^{๖๐}

พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ ได้กล่าวถึง คุณลักษณะของกรุณาว่า ลักษณะที่กาย วาจา และใจเป็นไปในอันที่จะบำบัดทุกข์ของผู้อื่นให้ปราศจากไปมีการอดกลั้นนิ่งดูตายอยู่ไม่ได้ต่อทุกข์ของผู้อื่นและอยากช่วย เป็นอาการปรากฏแก่ผู้ที่ทำการพิจารณากรุณาที่มีการพิจารณาเห็นบุคคลที่ตกอยู่ในความทุกข์ไร้ที่พึ่ง เป็นเหตุใกล้มีความสงบลงแห่งโทษในอันที่จะเบียดเบียนสัตว์เป็นความสมบูรณ์แห่งกรุณาและการเกิดขึ้นแห่งความเศร้าโศก เป็นความเสียหายแก่กรุณาความเสียหายที่เนื่องด้วยกามคุณอารมณ์ เป็นศัตรูใกล้ของกรุณาที่มีความเบียดเบียนสัตว์เป็นศัตรูไกลของกรุณา^{๖๑}

พระเทพบัณฑิต ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของกรุณาไว้ว่า ความสงสารการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน กรุณาช่วยเหลือเพื่อให้พ้นจากความทุกข์ บางทีอาจช่วยเหลือใน

^{๕๙} ชนิกา ตู้จินดา, **สำเร็จงานได้ด้วยธรรม**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.hrtothai.com/index.php?option=com.content&task=view&id=255&Itemid> [๒๗ มีนาคม ๒๕๕๖].

^{๖๐} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **ธรรมกับความรักและการแต่งงาน**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://watprayoon.org/> [๒๗ มีนาคม ๒๕๕๖].

^{๖๑} พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ, **ปรมัตถโชติกะมหาอภิธัมมัตถสังคหฎีกา ปริจเฉทที่ ๙ เล่ม ๑ สมถกรรมฐานที่ปณี**.

ด้านความรู้ บางที่อาจช่วยเหลือในด้านามิสสิ่งของต่าง ๆ แล้วแต่ความเหมาะสมในการช่วยเหลือ
กรุณาช่วยเหลือในเกือกูลหวังจะให้พ้นทุกข์ แต่ว่าการช่วยเหลือคนอื่นช่วยให้เป็น ถ้าช่วยไม่เป็นก็ไม่
เกิดประโยชน์เหมือนกัน ต้องช่วยเหลือคนอื่นโดยวิธีที่คนอื่นช่วยเหลือตัวเอง^{๖๒}

กนกวรรณ วิวัฒน์ธนศิษฐ์ ได้สรุปคุณลักษณะของกรุณาไว้ว่า ๑) ไม่ฆ่า
ข่มเหง รังแก ตลอดจนทำร้ายด้วยลักษณะต่าง ๆ ต่อมนุษย์และสัตว์ ๒) เสียสละทรัพย์สินส่วนตน
ให้กับผู้ที่ขาดแคลน และมีความจำเป็นกว่า ๓) ช่วยเหลือเกือกูลกัน ๔) มีการแสดงออกทางกาย วาจา
ที่แสดงต่อผู้อื่นด้วยความสุภาพ และ ๕) ไม่ข่มขู่ ดูหมิ่น เสียดสี พุดจาด้วยความกร้าวโกรธเคียดแค้น^{๖๓}

จากที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า คุณลักษณะของกรุณา
นั้นหมายถึง ความสงสารปรารถนาที่จะให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ จะเป็นบุตรหลานหรือคนใต้บังคับบัญชา
ตลอดจนศัตรูและสรรพสัตว์ทั้งหลายที่ต้องประสบความทุกข์ ทั้งที่เป็นความทุกข์โดยธรรมชาติและ
ทุกข์ในสังสารวัฏ การช่วยเหลือเกือกูลซึ่งกันและกันช่วยเหลือส่งเสริมพัฒนาความรู้ ด้านอารมณ์
จิตใจและสังคม บางที่อาจช่วยเหลือแบ่งปันในด้านทรัพย์สิน ในด้านามิสสิ่งของต่าง ๆ การ
แสดงออกทางกาย วาจาที่แสดงต่อผู้อื่นด้วยความสุภาพ มีใจกว้างรับฟังปัญหาของคนอื่นด้วยความ
เต็มใจและต้องอยู่ในความสามารถของตน

๒.๓.๓ มุทิตา

๑) ความหมายของมุทิตา

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้กล่าวถึงความหมายของมุทิตาไว้ว่า
ความมีจิตพลอยยินดีในลาภยศสรรเสริญสุขของผู้อื่น^{๖๔}

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงความหมายของมุทิตาไว้ว่า
ความยินดีในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีจิตใจเฝองใสบันเทิง กอปรด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอต่อสัตว์
ทั้งหลายผู้ดำรงในปกติสุข พลอยยินดีด้วยเมื่อผู้อื่นได้ดีมีสุขเจริญงอกงามยิ่งขึ้นไป^{๖๕}

^{๖๒} พระเทพบัณฑิต, **ธรรมสำหรับผู้บริหาร**, หน้า ๒๕.

^{๖๓} กนกวรรณ วิวัฒน์ธนศิษฐ์, “การศึกษาองค์ประกอบคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมของนักเรียน
ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ สังกัดกรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๕).

^{๖๔} ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**, หน้า ๘๖๙.

^{๖๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, หน้า ๑๖๑,
๓๕๕.

พระภัสสร ภูริวฑฒโน ได้ให้ความหมายของมูทิตาไว้ว่า มูทิตา หมายถึง ความพลอยยินดี เมื่อตนเองและผู้อื่นสัตว์อื่นประกอบกรรมดี มีจิตผ่องใส บันเทิง และได้รับผลเป็นความสุขอันเนื่องแต่กรรมดีที่เขาได้เคยประกอบไว้ กอปรด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอต่อสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงในปกติสุข พลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีความสุขเจริญงอกงามยิ่งขึ้นไป^{๖๖}

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ได้ให้ความหมายของมูทิตาไว้ว่า มูทิตา หมายถึง ความเป็นผู้มีความยินดีพลอยยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี คือ เมื่อผู้อื่นได้รับความสำเร็จ มีความสุข ความเจริญก้าวหน้า ก็พลอยชื่นชมยินดีในสิ่งที่ผู้อื่นได้รับ ใจดี มีความอิจฉาริษยาในความสำเร็จของผู้อื่น ด้วยการพูดแสดงความยินดีบ้าง ส่งบัตรอวยพรไปแสดงความยินดีบ้างมอบของขวัญมอบกระเช้าดอกไม้ แสดงความยินดี เป็นต้น^{๖๗}

แก้ว ขิตตะขบ ได้ให้ความหมายของมูทิตาไว้ว่า มูทิตา หมายถึง ความชื่นบาน ได้แก่ ความพลอยยินดี ในเมื่อเห็นผู้อื่นได้ดี หรือความยินดีในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีความสุข มีจิตผ่องใสบันเทิง ประกอบด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอต่อสรรพสัตว์ ผู้ดำรงในปกติสุขพลอยยินดีด้วยเมื่อผู้อื่นได้ดีมีความสุขเจริญงอกงามยิ่งขึ้นไป^{๖๘}

เนตร์พัฒนา ยาวีราช ได้ให้ความหมายของมูทิตาไว้ว่า มูทิตา หมายถึง ความยินดีเมื่อผู้อื่นเป็นสุขไม่อิจฉาริษยาผู้อื่น^{๖๙}

ไสว มาลาทอง ได้ให้ความหมายของมูทิตาไว้ว่า มูทิตา หมายถึง ความชื่นบาน พลอยยินดีเมื่อเห็นผู้อื่นพ้นจากความทุกข์ความเดือดร้อน ไม่ว่าจะการพ้นทุกข์นั้นเกิดจากความเมตตา กรุณาของตนหรือผู้อื่น มูทิตาจึงเป็นหลักธรรมที่แสดงให้เห็นบุคลิกของคนใจกว้าง ไม่คับแคบนับเป็น ความดีอย่างหนึ่ง เช่น นักกีฬาเมื่อแข่งขันกีฬาและฝ่ายตรงข้ามมีชัยชนะ ผู้มีมูทิตาย่อมไม่เดือดดาล เข้าลักษณะขี้แพ้ขวนตีหรือกีฬาแพ้คนไม่แพ้ แต่ผู้มีมูทิตาจะต้องรู้แพ้รู้ชนะรู้ภัยทำได้ ยอมรับความ พ่ายแพ้และฝึกปรือฝีมือสำหรับการแข่งขันครั้งต่อไป และมีน้ำใจแสดงความยินดีกับฝ่ายที่ชนะโดยไม่

^{๖๖} พระภัสสร ภูริวฑฒโน, โพรบิกขิยธรรมวิเคราะห์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.pantown.com/board.php?id=9706&area=1&name=board2&topic=456&action=view> [๒๙ มีนาคม ๒๕๕๖].

^{๖๗} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), ราชบัณฑิต: พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุดคำวัด, (กรุงเทพมหานคร: วัดราชโอรสาราม, ๒๕๔๘), หน้า ๑.

^{๖๘} แก้ว ขิตตะขบ, รวมวิชาธรรมศึกษาชั้นตรี, หน้า ๙๓-๙๔.

^{๖๙} เนตร์พัฒนา ยาวีราช, ภาวะผู้นำและผู้นำเชิงกลยุทธ์, หน้า ๗๐.

มีความอิจฉาริษยาหรือกลั่นแกล้ง คุณธรรมข้อนี้ยังหมายความหมายถึงการให้การสนับสนุนแก่ผู้สร้างสรรค์ประดิษฐ์สิ่งต่าง ๆ เพื่อประโยชน์แก่สังคมด้วย^{๗๐}

สุภาพ พิศาลบุตร ได้ให้ความหมายของมูทิตาไว้ว่า มูทิตา หมายถึง ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี ในที่นี้หมายถึง การมีความสุขหรือมีความเจริญก้าวหน้า เช่น เห็นเพื่อนเรียนดีก็แสดงความยินดี^{๗๑}

สมคิด บางโม ได้ให้ความหมายของมูทิตาไว้ว่า มูทิตา หมายถึง ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี เมื่อพนักงานได้ดีเจริญก้าวหน้าก็ยินดีด้วย เช่น ลูกน้องได้เลื่อนขั้นเลื่อนเงินเดือนหลายขั้นหรือได้ตำแหน่งที่สูงขึ้นหรือได้ปริญญาบัตรสูงขึ้นก็ยินดีด้วยความจริงใจไม่ใช้อิจฉาริษยา^{๗๒}

จากที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า ความหมายของมูทิตานั้นหมายถึง ความเบิกบานพลอยยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี มีความเจริญก้าวหน้าพลอยชื่นชมยินดีต่อความสำเร็จของผู้อื่น มีจิตใจแจ่มใสเบิกบานโดยบริสุทธิ์ มีความจริงใจพลอยยินดีปรีดาปราโมทย์บันเทิงใจไม่มีความอิจฉาริษยาผู้อื่น มูทิตาจึงเป็นหลักธรรมคำสอนที่แสดงให้เห็นลักษณะของบุคคลที่ใจกว้างไม่คับแคบ

๒) ความสำคัญของมูทิตา

พระปสนโนภิกขุ ได้กล่าวถึงความสำคัญของมูทิตาไว้ว่า มูทิตาคือความยินดีในการได้ดีของผู้อื่น เมื่อเห็นผู้อื่นได้ดีก็เกิดความยินดี ข้อนี้เป็นคุณธรรมที่จะชำระจิตใจให้ปราศจากความอิจฉาริษยา คือ มีความยินดีพอใจมีจิตเป็นกุศล มีความยินดีในการเป็นสุขหรือการได้ดีของผู้อื่น ไม่คิดอิจฉาริษยาคนอื่น^{๗๓}

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต) ได้กล่าวถึงความสำคัญของมูทิตาไว้ว่า ความรู้สึกพลอยชื่นชมยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดีมีสุข เช่น นักบริหารต้องส่งเสริมให้คนทำงานมีโอกาสพัฒนาความรู้ความสามารถจนได้เลื่อนตำแหน่งสูงขึ้นโดยไม่กลัวว่าลูกน้องจะขึ้นมาทาบรัศมี แต่เปิด

^{๗๐} ไสว มาลาทอง, **คู่มือการศึกษาจริยธรรม**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.suwalaiporn.com/index.php?lay=show&ac=article&id=391129&Ntype=6> [๒๙ มีนาคม ๒๕๕๖].

^{๗๑} สุภาพ พิศาลบุตร, **จริยธรรมทางธุรกิจ**, หน้า ๑๕๑.

^{๗๒} สมคิด บางโม, **จริยธรรมทางธุรกิจ**, หน้า ๙๓.

^{๗๓} พระปสนโนภิกขุ, **ธรรมะพันกัณฑ์**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.dharma-gateway.com/monk/preach/lp-pasanno/lp-passano-04-05.html> [๑ เมษายน ๒๕๕๖].

โอกาสให้ทุกคนได้ทำงานแสดงความสามารถเต็มที่และพลอยชื่นชมยินดีในความก้าวหน้าของผู้ร่วมงาน มุทิตาจะทำลายความริษยาในใจ^{๗๔}

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ได้กล่าวถึงความสำคัญของมุทิตาไว้ว่า มุทิตา ความยินดีในเมื่อผู้อื่นอยู่ประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน แสดงความยินดีต่อเพื่อนร่วมงานด้วยอาการแจ่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอ และให้การสนับสนุนส่งเสริมให้ผู้อื่นหรือเพื่อนร่วมงานได้ดีมีความสุข ความเจริญงอกงามยิ่ง ๆ ขึ้นไป^{๗๕}

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ได้กล่าวถึงความสำคัญของมุทิตาไว้ว่า ผู้มีมุทิตาเป็นคนไม่ริษยา ยอมรับในความดีและความสำเร็จของคนอื่น แสดงความชื่นชมยินดีกับความสำเร็จของคนอื่นได้ด้วยความเต็มใจ มุทิตาจึงเป็นคุณธรรมของผู้ใหญ่และเป็นหลักที่ผู้ใหญ่พึงประพฤติ เมื่อเกิดขึ้นแล้วก็จะกำจัดความไม่ยินดี ความอิจฉาริษยาลงได้^{๗๖}

ธนวรรณ สกุลชัยพฤกษ์ ได้กล่าวถึงความสำคัญของมุทิตาไว้ว่า ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี ในที่นี้หมายถึง การมีความสุขหรือมีความเจริญก้าวหน้า ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดีจึงหมายถึง ความปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุขความเจริญก้าวหน้ายิ่ง ๆ ขึ้นไป ไม่มีจิตอิจฉาริษยา ความริษยาคือความไม่สบายใจ คือความโกรธความฟุ้งซ่านที่มักเกิดขึ้นเมื่อเห็นผู้อื่นได้ดีกว่าตน^{๗๗}

จากที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า ความสำคัญของมุทิตานั้นหมายถึง ความรู้สึกชื่นชมพลอยยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดีมีความสุข ความรู้สึกชื่นชมพลอยยินดีในความก้าวหน้าของเพื่อนร่วมงานหรือบุคคลอื่นทั่วไป มุทิตาจะช่วยทำลายความริษยาภายในใจ

^{๗๔} พระเมธีธรรมมาภรณ์ (ประยูร รมมจิตโต), **คุณธรรมสำหรับผู้บริหาร**, หน้า ๔๑-๔๒.

^{๗๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พรหมวิหาร ๔ ธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.vlmokkhadhamma.com/webboard/show.php?Category=cate002&No=158> [๒๙ มีนาคม ๒๕๕๖].

^{๗๖} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), **ราชบัณฑิต: พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุดคำวัด**, หน้า ๑.

^{๗๗} ธนวรรณ สกุลชัยพฤกษ์, **คุณธรรมนำความรู้**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://tawan555.blogspot.com/> [๗ กันยายน ๒๕๕๑].

๓) คุณลักษณะของมูทิตา

พระเทพบัณฑิต ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของมูทิตาว่า คือความพลอยยินดีเมื่อใครได้ดี ไม่ไปอิจฉาริษยาตาร้อน อิจฉาแปลว่า ริษยาความอยากได้ในสิ่งของคนอื่นที่ไม่ใช่สิ่งของตนเอง^{๗๘}

พระสัทธัมมโชติกะ ฐัมมาจริยะ ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของมูทิตาว่า มีลักษณะเป็นความบันเทิงใจในคุณความดี มีทรัพย์ มีบิรवारและความสุขของผู้อื่น มีจิตใจที่ไม่อิจฉาริษยาในคุณความดีมีทรัพย์มีบิรवारและความสุขของบุคคลอื่น เป็นอาการที่ปรากฏแก่ผู้ที่ทำการพิจารณามูทิตามีการรู้เห็นความเจริญด้วยคุณความดีมีทรัพย์มีบิรवारและความสุขของผู้อื่น เป็นเหตุใกล้ความสงบจากความไม่พอใจในสมบัติของผู้อื่น^{๗๙}

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของมูทิตาว่า มูทิตาคือความพลอยยินดีเมื่อคนอื่นได้ดีมีความสุข เวลาที่บุคคลอื่นประสบความสำเร็จในชีวิตควรแสดงความยินดีอย่างจริงใจด้วยมูทิตา ไม่อิจฉาริษยากันเองเพราะมองเห็นความสำเร็จของอีกฝ่ายหนึ่ง ให้กำลังใจซึ่งกันและกัน^{๘๐}

จากที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า คุณลักษณะของมูทิตานั้นหมายถึง การชื่นชมยินดีด้วยความจริงใจเมื่อผู้อื่นได้ดี การทำให้เกิดความสามัคคีกลมเกลียวนับถือซึ่งกันและกัน แสดงความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดีหรือประสบความสำเร็จโดยบริสุทธิ์ใจ ไม่มีความอิจฉาริษยา ให้กำลังใจซึ่งกันและกัน

๒.๓.๔ อูเบกขา

๑) ความหมายของอูเบกขา

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้กล่าวถึงความหมายของอูเบกขาไว้ว่า ความเที่ยงธรรม ความวางตัวเป็นกลาง ความวางใจเฉยอยู่^{๘๑}

^{๗๘} พระเทพบัณฑิต, *ธรรมสำหรับผู้บริหาร*, หน้า ๒๕.

^{๗๙} พระสัทธัมมโชติกะ ฐัมมาจริยะ, *ปรมัตถโชติกะมหาภิธัมมัตถสังคหฎีกา ปริจเฉทที่ ๙ เล่ม ๑ สมถกรรมฐานที่ปณี หลักสูตรชั้นมัชฌิมอภิธรรมิกโท*.

^{๘๐} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), *ธรรมกับความรักและการแต่งงาน*, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://watprayoon.org/> [๒๙ มีนาคม ๒๕๕๖].

^{๘๑} ราชบัณฑิตยสถาน, *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๒*, หน้า ๑๓๘๕.

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน) ทรงอธิบายว่า อุเบกขาในพรหมวิหาร คือ ความมีใจมัธยัสถ์เป็นกลางในสัตว์ทั้งหลาย ไม่ตกไปในราคะ คือ ความยินดีติด หรือปฏิเสธ ความยินร้าย เห็นความเสมอกันในสัตว์บุคคลทั้งหลายในคราวทั้งสอง คือ ในคราวประสบสมบัติและประสบวิบัติ ไม่ยินดียินร้าย มองเห็นว่าทุกๆ คนมีกรรมที่ทำไว้เป็นของตน จะมีสุขจะพ้นจากทุกข์จะไม่เสื่อมจากสมบัติที่ได้ ก็เพราะกรรมจึงวางเฉยได้^{๘๒}

พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงความหมายของอุเบกขาไว้ว่า อุเบกขา คือ ความวางใจเป็นกลาง จะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือ มีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจตราขึง ไม่เอนเอียงด้วยรักและชัง พิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้ว อันควรได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุอันตนประกอบ พร้อมทั้งวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรม รวมทั้งรู้จักวางเฉยสงบใจองดู ในเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำ เพราะเขารับผิดชอบต่อตนได้ดีแล้ว เขาสมควรรับผิดชอบต่อตนเอง หรือเขาควรได้รับผลอันสมกับความรักของตน^{๘๓}

เนตร์พัฒนา ยาวีราช ได้กล่าวถึงความหมายของอุเบกขาไว้ว่า อุเบกขา คือ การวางใจเป็นกลาง มีจิตใจเที่ยงธรรมไม่เอนเอียงไปด้วยความรักหรือความชัง^{๘๔}

สุภาพร พิศาลบุตร ได้กล่าวถึงความหมายของอุเบกขาไว้ว่า อุเบกขา คือ การรู้จักวางเฉยหรือการวางใจเป็นกลางปราศจากอคติ เช่น เมื่อทราบว่าเพื่อนสอบตกก็ไม่ควรแสดงความดีใจหรือเสียใจเพราะเพื่อนคนนั้นอาจจะทำตนเอง ถ้าเพื่อนมีความขยันอาจไม่สอบตก ดังนั้นควรช่วยเหลือเพื่อนโดยการทวนวิชาหรือให้คำแนะนำในการเรียน เป็นต้น^{๘๕}

สมคิด บางโม ได้กล่าวถึงความหมายของอุเบกขาไว้ว่า อุเบกขา คือ การรู้จักวางเฉยหรือวางใจเป็นกลางปราศจากอคติ ไม่รู้สึกอิจฉาริษยาหรือดีใจจนออกนอกหน้า^{๘๖}

จากที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า ความหมายของอุเบกขา คือ ความวางเฉย กิริยาที่วางเฉย ภาวะที่วางเฉยในสัตว์ทั้งหลาย เห็นความเสมอกันในสัตว์บุคคลทั้งหลาย ไม่ตกไปในราคะ คือ ความยินดีติด หรือปฏิเสธ ความยินร้าย พิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์

^{๘๒} สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒนมหาเถร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, **ทศบารมี ทศพิธราชธรรม**, หน้า ๒๓๕.

^{๘๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จันทร์เพ็ญ, ๒๕๕๐), หน้า ๑๒๔.

^{๘๔} เนตร์พัฒนา ยาวีราช, **ภาวะผู้นำและผู้นำเชิงกลยุทธ์**, หน้า ๗๐.

^{๘๕} สุภาพร พิศาลบุตร, **จริยธรรมทางธุรกิจ**, หน้า ๑๕๒.

^{๘๖} สมคิด บางโม, **จริยธรรมทางธุรกิจ**, หน้า ๙๓.

ทั้งหลายกระทำแล้ว อันควรได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุอันตนประกอบ พร้อมทั้งจะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรม รวมทั้งรู้จักวางเฉยสงบใจมองดู ในเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำ เปรียบเหมือนความรู้สึกของมารดาบิดา ซึ่งเอาใจใส่แต่พอประมาณต่อบุตรของตน

๒) ความสำคัญของอุเบกขา

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวถึงความสำคัญของอุเบกขาไว้ว่า ความรู้สึกวางเฉย เป็นกลาง ไม่ลำเอียงเข้าข้างคนใดคนหนึ่ง นั่นคือ มีความยุติธรรมในการให้รางวัลและลงโทษ ข้อสำคัญคือ ต้องวางเฉยด้วยปัญญา คือมี อุเบกขาอย่างรู้เท่าทันคน เช่น เมื่อทุกคนทำงานในหน้าที่อย่างขยันขันแข็ง ถึงเวลาให้บำเหน็จรางวัลก็เฉลี่ยให้แก่ทุกคนอย่างถ้วนหน้า ถ้ามีการทะเลาะเบาะแว้งเกิดขึ้นก็ต้องห้ามปรามกัน เป็นต้น^{๘๗}

พระปสนโนภิกขุ ได้กล่าวถึงความสำคัญของอุเบกขาไว้ว่า อุเบกขาไม่ใช่การวางเฉยอย่างที่คนทั่วไปพูดหรือแปลกัน การวางเฉยไม่เป็นอุเบกขา อุเบกขาคือการทำให้เป็นกลางตั้งใจให้เป็นกลาง สาเหตุที่จะทำให้เป็นกลางได้ หรือการรู้กระบวนการของความเป็นจริง เมื่อมีใจเป็นกลาง เป็นอุเบกขา ไม่มีอคติความลำเอียงเป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าสรรเสริญ^{๘๘}

สมเด็จพระญาณสังวร (สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก) ได้กล่าวถึงความสำคัญของอุเบกขาไว้ว่า อุเบกขาที่เป็นอุเบกขาเวทนาที่ทุกคนมีอยู่เป็นประจำ เมื่อไม่กำหนดให้รู้จักก็เป็นอุเบกขาที่เรียกว่าไม่ประกอบด้วยปัญญา เป็นอุเบกขาที่เป็นไปตามธรรมชาติธรรมดา ส่วนอุเบกขาที่เป็นพรหมวิหารนี้ ถ้าจะแปลว่าความวางเฉย ก็เป็นความวางเฉยที่ประกอบด้วยปัญญา และก็ควรจะทราบถึงความมุ่งหมายของอุเบกขาในพรหมวิหารนี้ มุ่งถึงอุเบกขาในสัตว์บุคคล มีสัตว์บุคคลเป็นอารมณ์ เช่นเดียวกับเมตตา กรุณา มุทิตา ก็เป็นไปในสัตว์บุคคล มีสัตว์บุคคลเป็นอารมณ์ อุเบกขาก็เช่นเดียวกัน คือเป็นอุเบกขาในสัตว์บุคคลนั้น ๆ แต่อาการที่เป็นอุเบกขาที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนเอาไว้ ให้เจริญอุเบกขาพรหมวิหาร ก็คือให้พิจารณาว่า สัตว์บุคคลนั้น ๆ โดยเจาะจง หรือสัตว์บุคคลทั้งปวงโดยไม่เจาะจง^{๘๙}

ธนวรรณ สกฺลชัยพฤกษ์ ได้กล่าวถึงความสำคัญของอุเบกขาไว้ว่า การรู้จักวางเฉย การวางใจเป็นกลางเพราะพิจารณาเห็นว่า ใครทำดียอมได้ดี ใครทำชั่วยอมได้ชั่วตามกฎแห่ง

^{๘๗} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **คุณธรรมสำหรับผู้บริหาร**, หน้า ๔๑-๔๒.

^{๘๘} พระปสนโนภิกขุ, **ธรรมะพันกัณฑ์**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.dharma-gateway.com/monk/preach/lp-pasanno/lp-passano-04-05.html> [๑ เมษายน ๒๕๕๖].

^{๘๙} สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒนมหาเถร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, **ทศบารมี ทศพิธราชธรรม**, หน้า ๒๓๕.

กรรม คือใครทำอะไรไว้สิ่งนั้นย่อมตอบสนองคืนบุคคลผู้กระทำ เมื่อเห็นใครได้รับผลกระทบในทางที่เป็นโทษก็ไม่ควรดีใจหรือคิดซ้ำเติมคนอื่นในเรื่องที่เกิดขึ้น ควรมีความปรารถนาดีต่อคนอื่น คือ พยายามช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากทุกข์ในลักษณะที่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม^{๙๐}

สุชาติ เผือกสกนธ์ ได้กล่าวถึงความสำคัญของอุเบกขาไว้ว่า อุเบกขาเป็นพลังสำคัญที่จะคอยค้ำจุนจิตใจให้บังเกิดความเป็นอุเบกขา อยู่ในสภาพที่ไม่หวั่นไหวโยกสั่นคลอน คล้อยไปกับอารมณ์ที่เกิดขึ้นจากสิ่งที่ผ่านทวารทั้งหก ทวารหนึ่งทวารใดหรือหลายทวารเข้ามากระทบจิต คือ พลังจากสติ ผู้ใหญ่ที่มีความลำเอียงไม่เป็นตัวของตัวเอง เพราะขาดพลังสติ หรือไม่มีเพียงพอที่จะคอยกำกับดูแล ฝ่าใต้อ่อนให้จิตระลึกลับ ไตร่ตรอง รู้เท่าทันด้วยใจเป็นกลาง คือเป็นอุเบกขาว่าเรื่องใดชอบหรือไม่ชอบ ไม่ถูกไม่ควรด้วยเหตุผล ผู้ใดก็ตามที่หมั่นฝึกฝนและพัฒนาจิตให้เป็นอุเบกขาได้จนเป็นนิสัย จิตของผู้นั้นย่อมมีความบริสุทธิ์สะอาด เป็นกุศลจิตที่สงบนิ่ง สามารถระงับยับยั้งกับกิเลสราคะทั้งปวง คือ ความโกรธพยาบาท ความโลภและความหลงได้ บุคคลที่มีคุณลักษณะดังกล่าวจะสังเกตเห็นได้ง่ายว่า จะเป็นผู้ที่มีอารมณ์เย็นไม่ปรากฏอารมณ์โกรธ และแสดงความโลภให้เห็นมีจิตใจที่เปี่ยมไปด้วยความเมตตากรุณา และใฝ่แต่การบุญกุศล มีกายกิริยาและวาจาสำรวม ดวงตามีประกายสดใสมีผิวพรรณสะอาด และใบหน้าอัมเอิบอยู่เสมอ^{๙๑}

จากที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า ความสำคัญของอุเบกขา คือ รู้สึกวางเฉย เป็นกลาง ไม่ลำเอียงเข้าข้างคนใดคนหนึ่ง มีความยุติธรรม วางเฉยด้วยปัญญา ยึดหลักธรรมในการปฏิบัติเพื่อที่จะสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างผาสุก

๓) คุณลักษณะของอุเบกขา

พระเทพบัณฑิต ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของอุเบกขาไว้ว่า การไม่เหยียบย่ำซ้ำเติมเมื่อคนอื่นถึงความวิบัติ รู้จักวางตนเป็นกลางไม่เข้าข้าง ไม่ถือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง โดยเฉพาะตัดสินเอาตามความถูกต้องเป็นหลักไม่คำนึงถึงความถูกต้องใจของใครทั้งสิ้นถูกเป็นถูกผิดเป็นผิด เป็นตุลาการที่เที่ยงธรรมแก่ทุกคนเสมอ^{๙๒}

พระสัทธัมมโชติกะ อัมมาจริยะ ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของอุเบกขาไว้ว่า อุเบกขามีลักษณะ คือ มีอาการเป็นไปอย่างกลางในสัตว์ทั้งหลาย มีการมองดูในสัตว์ทั้งหลายด้วย

^{๙๐} ธนวรรณ สกุศลชัยพฤกษ์, **คุณธรรมนำความสุข**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://tawan555.blogspot.com/> [๗ กันยายน ๒๕๕๑].

^{๙๑} สุชาติ เผือกสกนธ์, **อุเบกขา ประตูผ่านสู่ความสงบ**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.dabos.or.th/tm16.html> [๒ เมษายน ๒๕๕๖].

^{๙๒} พระเทพบัณฑิต, **ธรรมสำหรับผู้บริหาร**, หน้า ๒๕.

ความเสมอกัน ความวางเฉยต่อสัตว์ทั้งหลาย โดยมีจิตใจที่ปราศจากอาการทั้ง ๓ กล่าวคือ ไม่น้อมไปในความปรารถนาดี ในการที่จะบำบัดทุกข์ ในการชื่นชมยินดีในความสุขของสัตว์แต่อย่างใดทั้งสิ้น พิจารณาในสัตว์ทั้งหลายพอประมาณด้วยการที่ไม่รักไม่ชัง คือ สละความวุ่นวายที่เนื่องด้วยเมตตา กรุณา มุทิตา และมีสภาพเข้าถึงความเป็นกลางการวางเฉยต่อสัตว์ทั้งหลายนั้น^{๙๓}

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของ อุเบกขาไว้ว่า การมีใจเป็นกลางวางเฉยต่อสภาวะอันไม่น่าพอใจของคนอื่น เมื่อผู้นำและผู้ตามมีความแตกต่างกันทั้งด้านการศึกษา สังคมและวัฒนธรรม ทั้งสองฝ่ายต้องยอมรับความต่างนั้นด้วย อุเบกขา คือ ยอมปล่อยให้อีกฝ่ายหนึ่งมีความเป็นตัวของตัวเองบ้างโดยไม่มีการก้าวท้าวแทรกแซงจนเกินไป การฝึกลมองข้ามข้อบกพร่องของกันและกันก็เป็นอุเบกขาอย่างหนึ่งซึ่งช่วยให้ทนอยู่ด้วยกันได้^{๙๔}

จากที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า คุณลักษณะของ อุเบกขา คือ การมีใจเป็นกลางวางเฉยต่อสภาวะอันไม่น่าพอใจของคนอื่น ไม่นินดี ไม่เสียใจ ไม่ลำเอียง ไม่แบ่งพรรคแบ่งพวก การไม่ซ้ำเติมผู้อื่นเมื่อคนอื่นถึงความวิบัติ เพราะจะทำให้คนอื่นเสียกำลังใจ เพราะผู้ที่ทำความดีแต่ไม่ได้รับการยกย่องเท่าที่ควรจะทำให้เสียกำลังใจ วางตนเป็นกลางไม่เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง มีจิตใจเที่ยงธรรมไม่เอนเอียง ทำให้พิจารณาเห็นว่าใครทำดียอมได้ดีทำชั่วยอมได้ชั่ว

๒.๔ ความสำคัญของพรหมวิหาร ๔

นอกจากพรหมวิหาร ๔ จะเป็นหมวดธรรมซึ่งพระโพธิสัตว์ทรงบำเพ็ญแล้ว องค์ธรรมในพรหมวิหาร ๔ คือ เมตตา และอุเบกขา ยังเป็นบารมีที่พระโพธิสัตว์ทรงบำเพ็ญก่อนที่จะตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า คือ เมตตาบารมี ๒๖ และอุเบกขาบารมี ส่วนกรุณาเป็น ๑ ในพุทธคุณ ๓ คือ พระกรุณาคุณ พรหมวิหาร ๔ จึงเป็นหมวดธรรมที่มีความสำคัญในพระพุทธศาสนา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

^{๙๓} พระสังฆมณฑลสังฆคณาจารย์, ธรรมมาจารย์, **ปรมัตถสังคายนามหาภิธานสังคายนาคติกา** ปริเฉทที่ ๙ เล่ม ๑ สมถกรรมฐานที่ปณี หลักสูตรชั้นมัคฌิมอภิธรรมิกโก.

^{๙๔} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **ธรรมกับความรักและการแต่งงาน**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://watprayoon.org/> [๒๙ มีนาคม ๒๕๕๖].

๒.๔.๑ เป็นหลักปฏิบัติในการเจริญกัมมัฏฐาน

จากการศึกษาข้อมูลในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่าความสำคัญประการหนึ่งของพรหมวิหาร ๔ ซึ่งนักวิชาการทางพระพุทธศาสนาและพุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่ต่างเห็นตรงกัน คือ การเป็นหลักปฏิบัติในการเจริญกัมมัฏฐาน โดยองค์ธรรมแต่ละข้อของพรหมวิหาร ๔ เมื่อนำมาเป็นนิมิตในการเจริญกัมมัฏฐาน ต่างมีอานุภาพพิเศษซึ่งไม่เหมือนกัน^{๙๕} ดังปรากฏในเมตตาสหคตสูตรว่า

ภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวเมตตาสหคตวิมุตติว่ามีสุภวิโมกข์เป็นอย่างยิ่ง สำหรับภิกษุผู้มีปัญญาอันเป็นโลกียะยังไม่รู้แจ้งวิมุตติที่ยอดเยี่ยมในธรรมวินัยนี้ . . .

ภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวกรุณาเจโตวิมุตติว่ามีอากาสนัญญายตนฌานเป็นอย่างยิ่ง สำหรับภิกษุผู้มีปัญญาอันเป็นโลกียะยังไม่รู้แจ้งวิมุตติที่ยอดเยี่ยมในธรรมวินัยนี้ . . .

ภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวมูทิตาเจโตวิมุตติว่ามีวิญญานัญญายตนฌานเป็นอย่างยิ่ง สำหรับภิกษุผู้มีปัญญาอันเป็นโลกียะยังไม่รู้แจ้งวิมุตติที่ยอดเยี่ยมในธรรมวินัยนี้ . . .

ภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวอุเบกขาเจโตวิมุตติว่ามีอากิญจัญญายตนฌานเป็นอย่างยิ่ง สำหรับภิกษุผู้มีปัญญาอันเป็นโลกียะยังไม่รู้แจ้งวิมุตติที่ยอดเยี่ยมในธรรมวินัยนี้

ดังนั้นพรหมวิหาร ๔ จึงเป็นหมวดธรรมซึ่งสามารถนำมาเป็นหลักปฏิบัติในการเจริญกัมมัฏฐาน และองค์ธรรมแต่ละข้อของพรหมวิหาร ๔ เมื่อนำมาเป็นนิมิตในการเจริญกัมมัฏฐาน ต่างมีอานุภาพพิเศษแตกต่างกันไป

๒.๔.๒ เป็นหลักปฏิบัติพื้นฐานในการดำรงชีวิต

นอกจากพรหมวิหาร ๔ จะเป็นหลักปฏิบัติในการเจริญกัมมัฏฐานแล้ว ความสำคัญของพรหมวิหาร ๔ อีกประการหนึ่ง คือ เป็นหลักปฏิบัติพื้นฐานในการดำรงชีวิต ดังที่พระพุทธองค์ทรงใช้องค์ธรรมในพรหมวิหาร ๔ เป็นหลักในการบัญญัติพระวินัยซึ่งเป็นหลักปฏิบัติพื้นฐานในการดำรงชีวิตของสังฆมณฑล ดังปรากฏใน โจทกจุกิตกปฏิสังขตคกถาว่า “ภิกษุผู้เป็นโจทก์โดยชอบธรรมไม่พึงเดือดร้อนด้วยอาการ ๕ อย่าง คือ . . . ๕. ท่านมีเมตตาคจิต โจอท ไม่ได้มุ่งร้าย จึงไม่สมควรเดือดร้อน”^{๙๖} และดังปรากฏในปาราชิกสิกขาบทที่ ๒ วินีตวัตถุว่า

^{๙๕} พระพุทธโฆษาจารย์, คัมภีร์วิสุทธิมรรค ฉบับ ๑๐๐ ปี, หน้า ๕๘๔-๕๘๗.

^{๙๖} นิมิต หมายถึง เครื่องหมายสำหรับให้จิตกำหนดในการเจริญกัมมัฏฐาน หรือภาพที่เป็นอารมณ์ในการเจริญกัมมัฏฐาน ดูรายละเอียดใน พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๑๐๓-๑๐๔.

สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งปล่อยสุกรที่ติดบ่วงไปด้วยความสงสารแล้วเกิดความกังวลใจว่า เราต้องอาบัติปาราชิกหรือหนอ จึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ พระองค์ตรัสถามว่า “ภิกษุ เธอคิดอย่างไร” “ข้าพระพุทธเจ้ามีความประสงค์จะช่วยเหลือ พระพุทธเจ้าข้า” “ภิกษุ เธอมีความประสงค์จะช่วยเหลือไม่ต้องอาบัติ”

นอกจากนี้พระพุทธองค์ยังทรงนำองค์ธรรมในพรหมวิหาร ๔ มาแสดงไว้ในฐานะเป็นหลักปฏิบัติพื้นฐานในการดำรงชีวิตของฆราวาสอีกด้วย เช่น ทรงนำเมตตาซึ่งเป็นองค์ธรรมข้อหนึ่งในพรหมวิหาร ๔ มาเป็นแนวทางในการปฏิบัติของฆราวาสต่อสมณพราหมณ์ ดังปรากฏในสังคาลสูตรว่า “คบดีบุตร กล้วยตึงบำรุงสมณพราหมณ์ผู้เป็นทิศเบื้องบน โดยหน้าที่ ๕ ประการ คือ (๑) จะทำสิ่งใด ก็ทำด้วยเมตตา (๒) จะพูดสิ่งใด ก็พูดด้วยเมตตา (๓) จะคิดสิ่งใด ก็คิดด้วยเมตตา”^{๙๗}

ดังนั้นพรหมวิหาร ๔ ซึ่งประกอบด้วยองค์ธรรม คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา จึงเป็นหมวดธรรมที่สามารถนำไปเป็นหลักปฏิบัติพื้นฐานในการดำรงชีวิตได้ ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์

๒.๔.๓ เป็นคุณธรรมที่เกื้อหนุนกรรมดีทั้งหลายให้บริบูรณ์

เนื่องจากการบำเพ็ญความดีภายนอก หรือการแสดงออกที่ดั่งงามทางสังคมจะต้องมีคุณธรรมที่ลึกซึ้งภายในจิตใจเป็นรากฐาน จึงจะเป็นไปโดยจริงใจบริสุทธิ์เป็นของแท้ และมั่นคงยั่งยืน ซึ่ง พรหมวิหาร ๔ เป็นคุณธรรมประจำใจเป็นคุณภาพจิตหรืออยู่ในระดับความคิด ดังนั้นพรหมวิหาร ๔ จึงเป็นคุณธรรมที่เกื้อหนุนกรรมดีทั้งหลายให้บริบูรณ์ เพราะผู้เจริญพรหมวิหาร ๔ ย่อมมีจิตมั่นในความเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา อันเป็นองค์ธรรมในพรหมวิหาร ๔ ทำให้การกระทำกรรมดีต่าง ๆ เป็นไปโดยบริสุทธิ์ใจ แต่ถ้าเราบำเพ็ญกรรมดีต่าง ๆ โดยไม่มีคุณธรรม คือพรหมวิหาร ๔ อยู่ในใจ ก็จะทำให้กรรมดีเหล่านั้นไม่บริบูรณ์ ดังที่พระธรรมปิฎกได้อธิบายไว้^{๙๘} ดังนี้

๑) ไม่จริงใจ เพราะว่าปฏิบัติการณ์นั้นอาจมีเจตนาอื่นแอบแฝง เช่น ทานอาจจะเป็นการให้เพื่อต้องการผลประโยชน์ตอบแทน หรือเป็นการแสดงเพื่อผลประโยชน์ของตัวเอง อย่างใดอย่างหนึ่ง

๒) ไม่จริงจัง เพราะว่าเมื่อไม่ได้ช่วยด้วยจริงใจ หรือไม่ได้ตั้งใจจริง ก็ไม่ช่วยเหลืออย่างจริงจัง

^{๙๗} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๗๒/๒๑๖.

^{๙๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยจิตวิทยาแบบยั่งยืน, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๓), หน้า ๘๗-๘๘.

๓) ไม่พอดี เพราะช่วยโดยไม่ได้มุ่งเพื่อประโยชน์แก่เขา ก็อาจจะช่วยไม่เพียงพอ หรือช่วยเกินเลยไป แทนที่จะช่วยชาวบ้านด้วยเมตตา เพื่อประโยชน์แก่เขา ให้ตรงกับความต้องการของเขาหรือให้เขาพึ่งตนเองได้ ก็ช่วยแบบเอาใจบ้าง แบบเกลี้ยกล่อมบ้าง หรือช่วยในลักษณะที่จะทำให้เขาหวังพึ่งคนอื่นเรื่อยไป จนกระทั่งเสียทั้งแก่ตัวเขาและแก่สังคม

๔) ไม่ยั่งยืน คือ ตัวเองนั้นแหละทำไปไม่ตลอด เพราะหยุดอยู่แค่ผลประโยชน์ของตัวเองเท่านั้น หรือทำไปตามแรงส่งแรงดันภายนอก พอแรงนั้นหมดก็หยุด

๕) ไม่สุขจริง อาจทำไปอย่างฝืนใจ ไม่ทำให้เป็นสุข อย่างน้อยก็ไม่เกิดความสุข ความปิติ เอิบอิ่มซาบซึ้งใจเท่าที่ควร

ดังนั้นพรหมวิหาร ๔ จึงเป็นหมวดธรรมซึ่ง เกื้อหนุนกรรมดีทั้งหลายให้บริบูรณ์ เพราะว่องคัธรรมในพรหมวิหาร ๔ จะทำให้การกระทำกรรมดีต่าง ๆ เป็นไปอย่าง จริ่งใจจริงจัง มีความพอดี ยั่งยืน และมีความสุขจากการกระทำกรรมดีอย่างแท้จริง

๒.๔.๔ สร้างสันติสุขแก่สังคม

เนื่องจากการเจริญพรหมวิหาร ๔ ต้องส่งจิตไปให้สัตว์อื่น ดังนั้นเมื่อมีการเจริญพรหมวิหาร ๔ เกิดขึ้น จึงไม่ได้มีผลเฉพาะผู้ปฏิบัติเท่านั้น แต่ยังมีผลกระทบต่อสังคมโดยตรง ดังตัวอย่างของสังคมในสมัยพุทธกาล ซึ่งวิถีชีวิตของคนอินเดียส่วนใหญ่ ได้รับอิทธิพลจากคำสอนของศาสนาพราหมณ์ ทำให้อุดมคติหรือเป้าหมายสูงสุด ของคนในยุค นั้น เป็นไปตามหลักคำสอนของศาสนาพราหมณ์ คือการไปอยู่ร่วมกับพรหม^{๙๙} และวิธีการไปอยู่ร่วมกับพรหมนั้นสามารถกระทำได้ โดยการเซ่นสรวงพระเป็นเจ้า และอ้อนวอนขอให้ช่วย อ้อนวอนขอให้ช่วยประสิทธิ์ประสาทพรแก่ตน และต้องประพฤติตน บทรามร่างกายอย่างเคร่งเครียด สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตที่สร้างความเดือดร้อนวุ่นวายให้แก่ตนเองและสังคม จนกระทั่งพระพุทธเจ้าทรงประกาศพระพุทธศาสนา และมีพราหมณ์

เดินทางมาถามพระองค์ ถึงวิธีการไปอยู่ร่วมกับพรหม หรือทางไปพรหมโลก พระพุทธองค์จึงทรงตอบคำถามเหล่านี้ ด้วยการแนะนำให้บุคคลเหล่านั้น นำคุณสมบัติและอาการของจิต อันได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ซึ่งเป็นสิ่งมีอยู่ในจิตของคนอยู่แล้ว มาทำให้สมบูรณ์และเจริญงอกงามขึ้น เพื่อเป็นวิธีการไปอยู่ร่วมกับพรหม หรือทางไปพรหมโลก^{๑๐๐}

^{๙๙} สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ธรรมสาร), **สากลศาสนา**, (นครปฐม: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๒๑๐.

^{๑๐๐} ที.สี. (ไทย) ๙/๕๕๕-๕๕๖/๒๔๔-๒๔๕, ม.ม. (ไทย) ๑๑/๔๗๐-๔๗๑/๕๙๕-๕๙๖.

ผลลัพธ์จากการกระทำดังกล่าว มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชาวอินเดียเป็นอย่างมาก และปรากฏผลมาจนกระทั่งยุคปัจจุบัน ดังที่ เอ็น.โอยสวามี ศาสตรี กล่าวว่า การประกาศศาสนาของ พระพุทธเจ้าในครั้งพุทธกาลนั้น “เกิดผลกระทบกระเทือนต่อพิธีกรรมในพระเวทอย่างรุนแรง จนเป็นเหตุให้ต้องยกเลิกการบูชาอัญญในอินเดียเหนืออย่างเด็ดขาด . . . กระทั่งปัจจุบันนี้” พรหมวิหาร ๔ จึงเป็นหมวดธรรมซึ่งสามารถสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นในสังคมเพราะว่าสังคมที่ประกอบไปด้วยบุคคลที่มี พรหมวิหาร ๔ เป็นหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิตย่อมจะเป็นสังคมที่ปราศจากความพยาบาท ความเบียดเบียน ความอิจฉาริษยา และอคติ^{๑๐๑}

นอกจากนี้เมื่อสังคมอยู่ในสถานการณ์ปกติ คนในสังคมอยู่ดีเป็นปกติ เมตตาจะทำให้สังคมนั้น ประกอบไปด้วยความรัก ความปรารถนาดี ความเป็นมิตรต่อกัน ขณะที่กรุณาจะทำให้คนในสังคม มีใจพลอยห่วงใย อยากช่วยเหลือ ปลดเปลื้องความทุกข์หรือแก้ไขปัญหา เมื่อสังคมมี ปัญหาเกิดขึ้น ทำให้สังคมกลับมาสู่ภาวะปกติ หายทุกข์ และมูทิตาทำให้กิจกรรมที่ดิงามต่าง ๆ ในสังคม ดำเนินต่อไปอย่างราบรื่น เพราะความริษยาไม่สามารถแทรกเข้ามาได้ นอกจากนี้มูทิตายังจะเป็นแรงจูงใจให้คนในสังคมมีการสร้างสรรค์สิ่งดิงามต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นในสังคมต่อไปอีกด้วย เพราะว่ามีมีการกระทำที่ถูกต้องดิงามต่าง ๆ เกิดขึ้นในสังคมแล้วจะได้รับการชื่นชมจากคนในสังคมอย่างจริงจัง และเมื่อเกิดเหตุการณ์ ซึ่งมีผู้สมควรจะต้องรับผิดชอบการกระทำของตน รวมทั้ง ฝึกหัด ความรับผิดชอบนั้น คือ ในกรณีที่ถ้าเข้าไปช่วยเหลือด้วยเมตตา กรุณา มูทิตา จะเป็นการละเมิตต่อ ความจริงความถูกต้องดิงาม ความสมควรตามเหตุผล หรือทำลายหลักการ กฎ กติกาที่ขอบธรรม อูเบกษาจะเป็นองค์ธรรม ซึ่งทำให้กลไกของสังคมนั้นดำเนินไปได้อย่างถูกต้องเหมาะสม^{๑๐๒}

ดังนั้นพรหมวิหาร ๔ จึงเป็นหมวดธรรมที่สามารถสร้างสันติสุขให้แก่สังคมได้ เพราะว่างค์ธรรมในพรหมวิหาร ๔ จะทำให้สังคมนั้นปราศจาก ความพยาบาท ความเบียดเบียน ความอิจฉาริษยา และอคติ เป็นสังคมที่มีสันติสุข

^{๑๐๑} เอ็น. โอยสวามี ศาสตรี, พัฒนาการของพระพุทธศาสนา, แปลโดย ออมร โสภณวิเชษฐวงศ์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๖.

^{๑๐๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), จากสุขในบ้านสู่ความเกษมสันต์ทั่วสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๒๒-๒๓.

๒.๕ การเจริญพรหมวิหาร ๔

๒.๕.๑ การเจริญเมตตาในชีวิตประจำวัน

เนื่องจากเมตตา เมตตา คือ ความรัก ความปรารถนาดี ปราศจากความพยาบาท มุ่งร้าย คิดทำประโยชน์ต่อสรรพสัตว์ ซึ่งอาการของจิตเหล่านี้ ทุกคนย่อมมีอยู่ในตนและในคนที่เป็นที่รักอยู่เป็นปกติ เพียงแต่ความปรารถนาดีเหล่านั้น ส่วนใหญ่ยังเจือด้วยราคะสีเนหาซึ่งเป็นศัตรูใกล้ของเมตตา ดังนั้นการเจริญเมตตาในชีวิตประจำวันจึงต้องทำการปรับปรุงความปรารถนาดีดังกล่าว ให้เป็นคุณอันบริสุทธิ์ที่เกื้อกูลกว้างขวางออกไป มิให้มีคับแคบเฉพาะตนและคนซึ่งเป็นที่รักในวงแคบของตน หรือจำเพาะพวกของตน แต่ให้แผ่กว้างออกไปตลอดจนถึงไม่มีจำกัดไม่มีประมาณ ดังปรากฏในเมตตาอัปมัถยานิทเทศว่า “มีจิตสหระด้วยเมตตาแผ่ไปตลอดทิศหนึ่งอยู่ เป็นฉนวน ภิกษุมิจิตสหระด้วยเมตตาแผ่ไปยังสัตว์โลกทั้งปวงเหมือนคนเห็นคนผู้หนึ่งผู้เป็นที่รักเป็นที่ชอบใจแล้วพึงรักใคร่ฉะนั้น”^{๑๐๓}

อย่างไรก็ตามกุศลธรรมและอกุศลธรรมทั้งหลายย่อมเกิดขึ้นตามเหตุปัจจัย ดังพุทธพจน์ที่ว่า “เพราะธรรมนี้เป็นปัจจัย ธรรมนี้จึงมีการเจริญเมตตา” ซึ่งเป็นการทำภาวะจิตอันประกอบด้วยความปรารถนาดีต่อสัตว์ทั้งหลายให้งอกงามมากขึ้น จึงต้องเริ่มต้นจากการสร้างเหตุปัจจัย คือ ต้องพิจารณาให้เห็นโทษของโทสะและอาณิสสของขันติก่อน เนื่องจากโทสะเป็นศัตรูใกล้ของเมตตา ดังนั้นถ้าผู้ปฏิบัติมีโทสะเกิดขึ้น จะไม่สามารถเจริญเมตตาให้เกิดขึ้นได้ และเมื่อบุคคลมีโทสะเกิดขึ้นย่อมต้องการแสดงออก จึงต้องอาศัยขันติช่วยในการระงับโทสะ ดังนั้นเพื่อเป็นการสร้างแรงจูงใจในการเจริญเมตตาจึงต้องพิจารณาให้เห็นโทษของโทสะและอาณิสสของขันติ ต่อจากนั้นให้ระวังใจมิให้โกรธแค้นขัดเคืองอาฆาตพยาบาท เมื่อภาวะของจิตเช่นนั้นเกิดขึ้น ก็พยายามสงบระงับเสีย โดยคิดว่าตนเองรักสุข ต้องการสุขฉันใดคนอื่นสัตว์อื่นทั้งปวงก็ฉันนั้น และตนเองปรารถนาสุขแก่คนที่รักที่พอใจฉันใด ก็ควรปรารถนาสุขแก่คนอื่นสัตว์อื่นด้วยฉันนั้น ดังพุทธพจน์ที่ว่า “บุคคลตั้งใจค้นหาทั่วทุกทิศ ก็ไม่พบใครที่ไหนดซึ่งเป็นที่รักยิ่งกว่าตนเลย สัตว์เหล่าอื่นก็รักตนมากเช่นนั้นเหมือนกัน เพราะฉะนั้น ผู้รักตนจึงไม่ควรเบียดเบียนผู้อื่น” การกระทำดังกล่าวนี้ จะช่วยให้เมตตาจิตเกิดขึ้นได้ง่าย เพราะว่าการระลึกถึงความรู้สึกที่เกิดขึ้นกับตนเอง ย่อมทำให้เกิดความเข้าใจและยอมรับได้ง่าย เนื่องจากเป็นประสบการณ์ตรง^{๑๐๔}

^{๑๐๓} สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน), *รวมธรรมะ*, หน้า ๑๙๖.

^{๑๐๔} พระสังฆมณฑลสังฆราช, *ปรมัตถ์โชติกะมหาอภิธรรมัตถสังคหฎีกาปริจเฉทที่ ๙ เล่ม ๑ สมถกรรมฐานที่ปณี*, หน้า ๑๘๑-๑๘๒.

วิธีการปฏิบัติดังกล่าวจะทำให้มีเมตตาเกิดขึ้น และควรอบรมให้มีเมตตาต่อผู้อื่น ทั้งทาง กาย วาจา ใจ เพื่อให้เมตตาเจริญเพิ่มขึ้นมากขึ้น ทีละเล็กทีละน้อย จนกระทั่งไม่ว่าจะนึกถึงใคร พบเห็นใครในขณะไหน กาย วาจา ใจ ก็ประกอบด้วยเมตตาจริง ๆ เพราะเมตตาไม่ใช่เพียงการคิด หรือการพูดว่า จงเป็นสุข เป็นสุขเถิด เท่านั้น^{๑๐๕} และมีข้อควรระวังว่า เมตตา คือ ความรู้สึกปรารถนา ดีนี้ จะต้องเป็นความรู้สึกปรารถนาดีที่มีความบริสุทธิ์เป็นพื้นฐาน ไม่มีความเยื่อใย อาลัย ความปรารถนา การเรียกร้องต้องการ การได้รับการตอบแทนในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง และไม่เกี่ยวข้อง กับความรักแบบสเนหา เพราะความรักแบบสเนหามีลักษณะต้องการผลตอบแทน ถ้าไม่มีการ ตอบสนองก็จะกลายเป็นความโกรธไป

๒.๕.๒ การเจริญกรุณาในชีวิตประจำวัน

เนื่องจากกรุณา คือ ความสงสาร กิริยาที่สงสาร ภาวะที่สงสารในสัตว์ทั้งหลาย ต้องการช่วยกำจัดช่วยปลดปล่อยบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์ ซึ่งอาการของจิตเหล่านี้ ย่อมมีอยู่ในจิตของทุกคนเป็นธรรมดาสามัญ เพียงแต่ยังเจือด้วยวิหิงสา คือ ความคิดเบียดเบียนผู้อื่น สัตว์อื่นเพื่อให้ตนพ้นทุกข์ และยังมีความโทมนัสเมื่อได้เห็นทุกข์ของคนผู้เป็นที่รัก เพราะเป็นภาวะ ของจิตที่คับแคบ ต้องการให้ตนเองและคนผู้เป็นที่รักของตนพ้นทุกข์เท่านั้น ดังนั้นการเจริญกรุณาใน ชีวิตประจำวันจึงต้องอบรมปรับปรุงภาวะที่มีอยู่แล้วนี้ให้เป็นคุณอันบริสุทธิ์ที่เกื้อกูลกว้างขวางออกไป มิให้มีคับแคบเฉพาะตนและผู้ที่ยึดรักหรือจำเพาะพวกของตน แต่ให้แผ่กว้างออกไปจนถึงไม่มีจำกัด ไม่มีประมาณ ดังปรากฏในกรณอัมปิณฺฑณฺนิทเทสว่า “มีจิตสทรศตด้วยกรุณาแผ่ไปตลอดทิศหนึ่งอยู่ เป็นไฉน ภิกษุผู้มีจิตสทรศตด้วยกรุณาแผ่ไปยังสัตว์โลกทั้งปวง เหมือนบุคคลเห็นคนผู้หนึ่งผู้ตกทุกข์ได้ ยากแล้วพึงสงสารฉนั้น” และให้ปราศจากวิหิงสาความคิดเบียดเบียน และให้สงบความโสภโถม์นัส เพราะทุกข์ของคนเป็นที่รักด้วย เพราะว่าวิหิงสาเป็นศัตรูไกลของกรุณา ส่วนความโสภโถม์นัสเป็นศัตรู ใกล้ของกรุณา^{๑๐๖}

นอกจากนี้การเจริญกรุณาในชีวิตประจำวัน ยังสามารถกระทำได้โดยการระวางใจ มิให้คิดเบียดเบียนใคร และตั้งใจให้คิดว่าเมื่อตนเองมีทุกข์ก็ต้องการความช่วยเหลือฉันใด ผู้อื่น สัตว์ อื่นก็ฉันนั้น และอบรมให้มีกรุณาต่อผู้อื่นสัตว์อื่นทั้งทาง กาย วาจา ใจ หัวใจให้ไม่นิ่งดูตาย ขวนขวาย ช่วยเหลือทุกข์ของผู้อื่นตามความสามารถหรือตามที่ควรจะทำได้ คือพร้อมที่จะช่วยเหลือถึงแม้ว่าจะ มีอันตรายอย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้นก็ตาม^{๑๐๗} จนกระทั่งเกิดความเคยชิน กลายเป็นอุปนิสัยประจำตัว

^{๑๐๕} สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, **รสแห่งเมตตาชุ่มเย็นยิ่งนัก**, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม, ม.ป.ป.), หน้า ๘๓.

^{๑๐๖} สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน), **รวมธรรมะ**, หน้า ๑๙๘-๑๙๙.

^{๑๐๗} พระเทพดิลก (ระแบบ จิตญาโณ), **พรหมวิหารธรรมเรื่อนใจของผู้ใฝ่สุข**, หน้า ๒๖-๒๗.

เพราะกรุณาไม่ใช่เพียงการคิดหรือพูดว่า จงพ้นทุกข์เถิด เท่านั้น นอกจากนี้จะต้องพิจารณาจิตใจขณะนั้น ๆ ว่าเป็นกรุณาหรือเป็นความโศกเพราะว่าความโศกเมื่อเกิดขึ้น ไม่มีลักษณะในการทำลายกิเลสเหมือนกรุณา แต่เป็นลักษณะของความทุกข์ หรืออาจจะเป็นความโกรธในบุคคลที่ประทุษร้ายบุคคลที่ตนรัก

๒.๕.๓ การเจริญมูทิตาในชีวิตประจำวัน

เนื่องจากมูทิตา คือ ความพลอยยินดี กิริยาที่พลอยยินดี ภาวะที่พลอยยินดีในสัตว์ทั้งหลาย โดยปราศจากความริษยา เมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข ซึ่งอาการของจิตเหล่านี้ทุกคนย่อมมีอยู่ในตนและในคนที่เป็นที่รักอยู่เป็นประจำ เพียงแต่ยังเจือด้วยริษยาเมื่อเห็นคนอื่นได้สมบัติและแม้ในสมบัติที่ตนได้ ก็ยังมีโสมนัสเจือตันทก ดังนั้นการเจริญมูทิตาในชีวิตประจำวันจึงต้องปรับปรุงภาวะที่มีอยู่แล้วนี้ให้เป็นคุณอันบริสุทธิ์ที่เกื้อกูลกว้างขวางออกไป มิให้คับแคบเฉพาะตนและผู้ทีตนรักเท่านั้น แต่ให้กว้างออกไปตลอดถึงไม่มีจำกัด ไม่มีประมาณ^{๑๐๘} ดังปรากฏในมูทิตาอัปมัณฺญานิทเทศว่า “มีจิตสหจรด้วยมูทิตาแผ่ไปตลอดทิศหนึ่งอยู่ เป็นไฉน ภิกษุผู้มีจิตสหจรด้วยมูทิตาไปยังสัตว์โลกทั้งปวง เหมือนบุคคลเห็นคนผู้หนึ่งผู้เป็นที่รักชอบใจแล้วพลอยยินดีฉะนั้น” โดยให้ปราศจากความริษยาและโสมนัสที่เจือกิเลสตันทกเพราะว่าริษยาเป็นศัตรูไกลของมูทิตา ส่วนความโสมนัสเป็นศัตรูใกล้ของมูทิตา

นอกจากนี้การเจริญมูทิตาในชีวิตประจำวัน ยังสามารถกระทำได้โดยการระรังใจมิให้ริษยาในเมื่อได้เห็นได้ทราบสมบัติ คือ ความพรั่งพร้อมต่าง ๆ ของผู้อื่น เมื่อความริษยาเกิดขึ้นก็พยายามระรังเสีย หัดคิดว่าตนเองมีความยินดีเมื่อตนได้สมบัติที่ชอบใจอย่างใดอย่างหนึ่งไฉนเมื่อคนอื่นเขาได้จึงจะไปริษยาเขา ควรจะพลอยยินดีกับเขา ในขณะเดียวกันก็ต้องไม่มีความโลภอยากได้สิ่งที่ผูกพันมาถึงตนเจือปน (ปหาสะ) เพราะว่าเมื่อตั้งความหวังแล้วไม่ได้ตามหวัง ก็จะกลายเป็นความโกรธ ดังนั้นในทางปฏิบัติท่านจึงให้ตรวดูจิตว่าที่เราว่ามูทิตานั้นมีปหาสะแทรกอยู่ไหม ถ้าหากว่ามีปหาสะแทรกอยู่ ก็ต้องพยายามขจัดความรู้สึกรังนั้นออกไป มูทิตาจึงจะเป็นมูทิตาที่บริสุทธิ์ และอบรมให้มีมูทิตาต่อผู้อื่นทั้งทาง กาย วาจา ใจ^{๑๐๙} เพื่อให้มูทิตา เจริญขึ้น มากขึ้น ทีละเล็กทีละน้อย จนกระทั่งแผ่กว้างออกไปไม่มีจำกัด ไม่มีประมาณ เพราะมูทิตาที่แท้จริงต้องประสานสอดคล้องกันทั้ง กาย วาจา ใจ

^{๑๐๘} สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน), *รวมธรรมะ*, หน้า ๒๐๐.

^{๑๐๙} พระเทพดิลก (ระแบบ จิตญาโณ), *พรหมวิหารธรรมเรื่อนใจของผู้ใฝ่สุข*, หน้า ๓๒.

๒.๕.๔ การเจริญอุเบกขาในชีวิตประจำวัน

เนื่องจากอุเบกขา คือ ความวางเฉย กิริยาที่วางเฉย ภาวะที่วางเฉยในสัตว์ทั้งหลายเห็นความเสมอกันในสัตว์บุคคลทั้งหลาย ไม่ตกไปในราคะ คือ ความยินดีติด หรือปฏิฆะ ความยินร้าย พิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้ว อันควรได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุ อันตนประกอบ พร้อมทั้งจะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรม รวมทั้งรู้จักวางเฉยสงบใจมองดู ในเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำ ซึ่งอาการของจิตเหล่านี้ ย่อมมีอยู่ในจิตของทุกคนเป็นธรรมดาสามัญ ในเวลาปรกติยังไม่มีอะไรมาทำให้เกิดความยินดียินร้าย เพียงแต่ยังเจือด้วยความไม่รู้ (อัญญาณ) และจะเปลี่ยนไปเป็นความยินดียินร้ายขึ้นได้โดยง่าย ดังนั้นการเจริญอุเบกขาในชีวิตประจำวันจึงต้องปรับปรุงภาวะที่มีอยู่แล้วนี้ ให้เป็นคุณอัน บริสุทธิ์ที่เกือกกลิ้งกว้างขวางออกไป มิใช่มีเฉพาะในเวลาที่ไม่มีความเคลื่อนไหวกระทบจิตเท่านั้น แม้มีเรื่องมากระทบจิตให้ยินดียินร้ายก็ระงับได้ ทำใจให้สงบเป็นอุเบกขาได้ด้วยความรู้ (ญาณ) เพราะว่าความยินดี (ราคะ) และความยินร้าย (ปฏิฆะ) เป็นศัตรูไกลของอุเบกขา ส่วนอุเบกขาด้วยความไม่รู้ (อัญญาณอุเบกขา) เป็นศัตรูใกล้ของอุเบกขา^{๑๑๐} ดังปรากฏในอุปกขาอัปมัณฺญานิทเทศว่า “มีจิตสหระตด้วยอุเบกขาแผ่ไปตลอดทิศหนึ่งอยู่ เป็นไฉน ภิกษุผู้มีจิตสหระตด้วยอุเบกขาแผ่ไปยังสัตว์โลกทั้งปวง เหมือนบุคคลเห็นคนผู้หนึ่งผู้เป็นที่ชอบใจก็ไม่ใช่ ไม่เป็นที่ชอบใจก็ไม่ใช่แล้วเป็นผู้มีอุเบกขานั้น”

นอกจากนี้การเจริญอุเบกขาในชีวิตประจำวัน ยังสามารถกระทำได้โดยการระมัดระวังใจมิให้ขึ้นลงด้วยความยินดียินร้าย ทั้งในคราวประสบสมบัติทั้งในคราวประสบวิบัติ เมื่อภาวะของจิตเช่นนั้นเกิดขึ้นก็พยายามระงับใจ หัดคิดถึงกรรมและผลของกรรมเพราะว่าอุเบกขามีหน้าที่ในการขจัดอคติออกไปจากจิต แต่เนื่องจากอุเบกขามีข้าศึกใกล้อยู่ ๒ อย่าง คือ ความยินดี (ปฏิฆะ) ทำให้ตั้งเงื่อนไขไว้ก่อน ว่าคนนั้นไม่ดี คนนี้ไม่ดี และความยินดี (ราคะ) ทำให้กำหนดเงื่อนไขไว้ก่อนว่าคนนั้นดี เมื่อความรู้สึกลักษณะนี้เกิดขึ้นแล้ว ก็จะเกิดจิตที่วางเฉยไม่ได้ ถ้าหากว่าคนที่ถูกตนกำหนดเงื่อนไขว่าคนนั้นไม่ดี เกิดความวิบัติ จะเกิดความลึงโลดดีใจ ซึ่งอาศัยปฏิฆะ แต่ถ้าหากว่าคนที่ตนกำหนดเงื่อนไขไว้ว่าดี ประสบความวิบัติ ตนก็จะเกิดโสกะ ความโสกเศร้าเสียใจ เกิดชิงชังต่อคนซึ่งทำให้บุคคลเหล่านั้นเกิด

ความเดือดร้อน การที่จะให้เกิดอุเบกขาขึ้นจึงต้องมองให้เห็นตามหลักของกัมมัสมกตา คือการที่สัตว์ทั้งหลายเป็นผู้มีกรรมเป็นของ ๆ ตน เขาจะเป็นพยานคนที่รักหรือจะเป็นคนที่ไม่ชอบก็ตาม การที่เขาประสบความวิบัติ เป็นผลมาจากการกระทำของเขา เราควรจะทำใจให้เป็นอุเบกขา คือ รู้จักวางเฉย ไม่ดีใจ ไม่เสียใจ ในความวิบัติของบุคคลนั้น ถ้าดีใจก็แสดงว่าถูก

^{๑๑๐} สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน), **รวมธรรมะ**, หน้า ๒๐๒.

อำนาจของความยินดีร้าย (ปฏิฆะ) ครอบงำ ถ้าเราเสียใจก็แสดงว่าถูกอำนาจของความยินดี (ราคะ) ครอบงำไว้^{๑๑๑}

๒.๖ การประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔ กับการสร้างสันติสุข

๒.๖.๑ ความหมายของสันติสุข

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ได้อธิบายความหมายที่เกี่ยวกับสันติสุข ไว้ว่า หลักการของการดับทุกข์ ในคราวหนึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมมีกถาเกี่ยวกับนิพพาน แก่ภิกษุทั้งหลายเช่นเดียวกันว่า “ธรรมดว่า อมตะ (ภาวะที่ไม่โน้มไปหาภพ คือไม่มีต้นหา ได้แก่ นิพพาน) เป็นของเห็นได้ยาก สัจจะมีใช้สิ่งที่เห็นได้ง่ายเลย ข้าแรกค้นหาได้แล้ว เมื่อรู้อยู่ เห็นอยู่ (ซึ่งสัจจะ) ย่อมไม่มีอะไรค้างใจเลย (ไม่มีอะไรที่จะติดใจกังวล)”

ปุถุชนชอบเพิ่มอัตราหรือขีดระดับของความสุขให้สูงขึ้น ด้วยการหาทางเพิ่มความร่ำ เพื่อจะให้ได้รับความสุขให้มากยิ่งขึ้น การแสวงสุขของปุถุชนเป็นเหมือนการก่อกระแสไฟไหม้ไฟขึ้นแล้ว ได้รับความสนุกสนานชื่นฉ่ำ เยือกเย็นจากการดับไฟนั้น ยิ่งโหมไฟให้ลุกโพล่งร้อนแรงขึ้นเท่าใด ก็ยิ่งใช้ความแรงในการดับ ทำให้เกิดเสียง ฉีฉ่า วูบวาบ โลดโผนมากขึ้นเท่านั้น ปุถุชนจึงมักดำเนินชีวิตในแบบของการโหมไฟดำเนินชีวิต ส่วนผู้หลุดพ้นแล้ว เป็นเหมือนผู้ที่ได้ดับไฟสำเร็จแล้ว อยู่สุขสบายเยือกเย็นปลอดภัย ไม่ต้องถูกเผาผลาญ

สันติสุข ในทัศนะของนักคิดตะวันออก ปัจจุบันมีอยู่เป็นจำนวนมาก จึงขอแนะนำเสนอ เฉพาะผู้ที่มีแนวความคิดโดดเด่น อันจะนำมาซึ่งการกำหนดแนวปฏิบัติ เพื่อให้เกิดสุขในสังคมแตกต่างกันที่สำคัญ^{๑๑๒}

ประเวศ วะสี ได้กล่าวถึง หลักการของความอยู่เย็นเป็นสุขว่า คือ ดุลยธรรม ซึ่งหมายถึง การกระทำที่นำไปสู่ความสมดุลของการอยู่ร่วมกัน อันประกอบด้วยดุลยภาพของกาย จิต สังคม และสิ่งแวดล้อม หรืออาจเรียกว่า เกิดความเป็นธรรมทางสังคม ซึ่งมีลักษณะเป็นองค์รวม (Wholeness) โดยอาศัยหนทางที่เรียกว่า มรรค๑๒ แห่งสังคมอยู่เย็น เป็นสุข ได้แก่ อุดมการณ์สูงสุด ๑ คือ การอยู่ร่วมกันด้วยสันติสดมภ์ ๓ คือ จิตวิวัฒน์ การพัฒนาจิตให้กว้าง ไม่เห็นแก่ตัว (ชุมชน

^{๑๑๑} พระเทพดิลก (ระแบบ จิตญาโณ), **พรหมวิหารธรรมเรื่อนใจของผู้ไม่สุข**, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ม.ป.ป.), หน้า ๓๖-๓๗.

^{๑๑๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๒๓๔.

ท้องถิ่น เข้มแข็ง) การกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่น ไม่รวมศูนย์ (เศรษฐกิจดุลยนิยม) การเปลี่ยนจากเศรษฐกิจทุนนิยม เป็นเศรษฐกิจดุลยนิยม และสัมมนาพัฒนา ๘ คือ การพัฒนาเพื่ออุดมการณ์สูงสุด และส่งเสริมสคมภัก์ โดยมีองค์ประกอบ ๘ ประการ ได้แก่ การศึกษา ศาสนา สุขภาพการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและพลังงาน การสื่อสาร วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และกฎหมาย ภายใต้ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนสังคมอยู่เย็นเป็นสุข ได้แก่ การสร้างวิสัยทัศน์ร่วม การขับเคลื่อนกระบวนการนโยบายสาธารณะเพื่อความอยู่เย็นเป็นสุข การส่งเสริมการพัฒนาอย่างบูรณาการโดยมีพื้นฐานอยู่บนการมีสัมมาชีพเต็มพื้นที่ การพัฒนาเครื่องชี้วัดความอยู่เย็นเป็นสุข การจัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่นและการสร้างผู้นำเพื่ออนาคต^{๑๑๓}

นักปรัชญายุคต้นและยุคกลางของจีนคนสำคัญ ได้แก่ เหลาจื้อ (Laotzu) จิ้งจื้อ นักปรัชญายุคต้นแบ่งเป็น ๓ กลุ่ม

๑. กลุ่มเน้นฟื้นฟูพลังธรรมชาติธรรมนิยมการปกครองเก่ามาใช้ ได้แก่ ขงจื้อ
 ๒. กลุ่มเน้นปรับปรุงวิถีธรรมนิยมใหม่ให้ทันสมัย
 ๓. กลุ่มธรรมชาตินิยม คือ ปลดปล่อยให้สังคมเป็นไปตามธรรมชาติ ไม่คิดแก้อะไร
- ได้แก่ เหลาจื้อ แม้ว่าแนวคิดจะแตกต่างกัน แต่มีจุดมุ่งหมายอย่างเดียวกัน คือ ความสงบสุขของตนและสังคม

เหลาจื้อ เป็นผู้เขียนวรรณกรรมสำคัญ ได้แก่ คัมภีร์เต๋าเต็กเก็ง (Tao Teh Ching) สอนให้ครองชีวิตอย่างสงบ โดยสรุปถือว่าสุขทุกข์อยู่ที่ใจ ให้ความสำคัญใจให้บริสุทธิ์ ให้ถือสันโดษและสละโลกีย์วิสัย ดังคำกล่าวที่ว่า “ตราบใดที่มนุษย์ ฝืนธรรมชาติ สันติสุขจะเกิดขึ้นไม่ได้” ความรวยไม่อาจซื้อความสุขทางใจที่เป็นอมตะได้ ควรใช้ชีวิตที่เรียบง่ายแต่ทำจิตใจให้สูง (Simple Life and High Thinking)^{๑๑๔}

จิ้งจื้อ ความสุขในทัศนะของจิ้งจื้อถือว่า การครองชีพอย่างสงบวิเวกไม่ไปยุ่งเกี่ยวกับสิ่งใด เป็นสุขอย่างแท้จริง ความสุขที่แท้จริง มาจาก ธรรมชาติของมนุษย์ต้องการแค่ปัจจัย ๔ และความสงบ ไม่ทะยานอยากนอกเหนือธรรมชาติ^{๑๑๕}

^{๑๑๓} ประเวศ วะสี, เศรษฐกิจพอเพียง บนรากฐานวัฒนธรรมชาวพุทธ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พิมพ์ ภัคธรรม, ๒๕๕๔), หน้า ๑๔.

^{๑๑๔} บุญมี แทนแก้ว, ปรัชญาฝ่ายบุรพทิศ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๕), หน้า ๑๗๑, ๑๗๕-๑๗๖.

^{๑๑๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘๖-๑๘๗.

โสคราตีส (Socrates) เชื่อว่า ทุกคนต้องการทำความดีในฐานะที่เป็นมนุษย์ ถ้าเราเข้าใจธรรมชาติของมนุษย์อย่างแท้จริง เรา คือการใช้ปัญญาไตร่ตรองหาสิ่งอันเป็น สัจธรรม เพื่อจะได้ยึดเป็นหลักในการดำรงชีวิต^{๑๑๖}

เพลโต (Plato) มีทัศนะว่าคนดีมีคุณธรรมเท่านั้นที่จะมีความสุขได้ โดยความสุขที่สูงส่ง คือ ความสุขทางวิญญาณ มนุษย์จะรู้จักความสุขชนิดนี้ได้ต่อเมื่อวิญญาณสัมผัสกับโลกแห่งความจริงซึ่งอยู่เป็นอิสระจากโลกแห่งผัสสะ (World of Sense) ดังนั้น ความสุขจึงแบ่งออกเป็น ๒ แบบ คือ ๑) ความสุขทางกาย ซึ่งเป็นความสุขทางผัสสะ เช่น ความสุขที่ได้จากการกิน การดื่ม เป็นต้น และ ๒) ความสุขทางใจที่เกิดขึ้นเมื่อวิญญาณ เป็นอิสระจากกิเลสตัณหาทางกาย^{๑๑๗}

หากเปรียบเทียบพุทธ - ปรัชญาจีน จะเห็นได้ว่า มีส่วนสอดคล้องคล้ายคลึงในเรื่องสุขทางใจ สอนสุขทางกายจะสุขแท้ จริงแค่ไหน อยู่ที่การใช้ ปัญญาไตร่ตรอง หรือเลือกปฏิบัติ

(ก) หลักปฏิบัติระดับต้น เบญจศีล - เบญจธรรม เทียบได้กับหลักของขงจื้อ เหลาจื่อ จั้งจื่อ

(ข) หลักปฏิบัติระดับกลาง กุศลกรรมบถ ๑๐ เทียบได้กับเต๋า และกลุ่มวัตนุ นิยม และจิตนิยมเป็นทางแห่งความดี เพื่อก้าวสู่สุขที่ดีเลิศ ความเจริญและคุณธรรมขั้นสูงขึ้นไป ไม่หลงลาภยศสรรเสริญ

(ค) ระดับสูง คือ มรรคมิถุน ๘ เป็นคุณธรรมขั้นสูงที่สามารถทำให้ ผู้ปฏิบัติ เข้าถึงนิพพานได้ เป็นทางแห่งการหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวง

จะเห็นได้ว่า นักปรัชญาคนสำคัญของตะวันออก เน้นความสุขทางจิตใจเป็นสำคัญ โดยสรุป สามารถเปรียบเทียบแนวความคิดเกี่ยวกับความสุขตามหลักศาสนา และแนวความคิดต่อความสุข ตามแนวคิดและหลักศาสนาทั้งตะวันออกและตะวันตกไม่แตกต่างกันนัก คือ เน้นสุขทางจิตใจ เพียงแต่ทางตะวันตกเน้นการใช้เหตุผลทางปัญญาเพื่อสู่สุข ในขณะที่โลกตะวันออก เน้นการปล่อยวางเรียบง่าย

^{๑๑๖} ฮิวท์ เทเรตเดนนิค, วันสุดท้ายของโสคราตีส, แปลโดย, กิ่งแก้ว อัดถากร, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่งจำกัด มหาชน, ๒๕๕๐), หน้า ๘.

^{๑๑๗} ชเอิญศรี อิศรางกูร ณ อยุธยา, ปรัชญากรีก, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เอส.เอ็ม.เอ็ม., ๒๕๒๔), หน้า ๘๗.

ดังนั้นสรุปได้ว่า คำว่า “สันติสุข” ตามทัศนะของนักวิชาการ คือ ความสงบ ความสุขที่มีมาได้ ๒ ทาง คือ ๑) ความสุขภายใน เป็นความสุข เป็นความสงบสันติ ที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ ไม่ได้ขึ้นอยู่กับการณ์หรือไม่มีปัจจัยภายนอกโดยตรง มักจะเป็นความสุขในระดับจิตและปัญญา และ ๒) ความสุขภายนอก มักจะสัมพันธ์กับปัจจัยต่าง ๆ ในการดำรงชีวิตความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกันและปัจจัยทางสิ่งแวดล้อม แต่สันติภาวะที่สูงที่สุด คือ “พระนิพพาน”

๒.๖.๒ ประเภทของสันติสุข

พระเทพติลก (ระแบบ วิฑูรญาณ) ได้อธิบายไว้ในหนังสือ ศาสนากับสันติภาพ ถึงการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขพอสมควรโดยต้องอาศัยการยอมรับสถานะศักดิ์ศรีของกันและกัน ถ้าเราปรารถนาการอยู่ร่วมกันอย่างมีสันติสุขนั้นไม่ใช่เป็นเรื่องยากแต่ไม่ใช่เป็นเรื่องง่ายเพราะปัญหาสำคัญ คนที่เพียรพยายามจะสร้างสันติสุขหรือสันติภาพจะต้องเริ่มจากจิตใจของปัจเจกชนแต่ละคนเสียก่อน จะต้องมีความสงบภายในใจถ้ายังไม่สงบภายในใจเราจะไม่สามารถสร้างสันติภาพได้ ในพระพุทธศาสนาเน้นไปที่ยุติการเบียดเบียน ประทุษร้ายกัน เบียดเบียนกันทางร่างกาย เบียดเบียนกันทางทรัพย์สิน สร้างอาชญากรรมทางเพศ ทำลายล้างผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน โทกหกหลอกลวงกัน เบียดเบียนกันด้วยสิ่งเสพติดให้โทษต่าง ๆ ซึ่งจะเห็นว่าเมื่อมองเป้าหมายที่จะให้เกิดเป็นสันติภาพแล้ว เราจะสรุปรวมด้วยคำเพียง ๓ คำ เท่านั้นเอง คือ การที่เราสามารถสงบความทุกข์ได้ สามารถสงบภัยได้ สามารถสงบโรคได้^{๑๑๘}

พุทธทาสภิกขุ ได้บรรยายแก่ คณะกรรมการประณตศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ ณ สวนโมกขพลาราม เมื่อ ๔ กันยายน ๒๕๒๗ ในหัวข้อเป้าหมายชีวิตในสังคมไว้สั้น ๆ ว่า เป้าหมายของชีวิตคือ สันติสุขของบุคคล เป้าหมายของสังคมคือ สันติภาพของสังคม สันติสุขที่จะเกิดขึ้นต้องเริ่มจากบุคคลต้องมีความสุขก่อน แล้วจึงแผ่ขยายไปสู่สันติสุขในสังคมไทยได้ โดยจะขออ้างอิงจากการศึกษาประเภทสันติสุขในพระพุทธศาสนาเป็นเบื้องต้น ดังนั้นพบว่ามีการแบ่งประเภทของสันติสุขเป็น ๒ ประเภท ๑ โลกียสันติสุข และ ๒) โลกุตตรสันติสุข ดังนี้

๑. โลกียสันติสุข

โลกียสุข คือ สุขที่เนื่องด้วยโลกียธรรม หมายถึง ความสุขอันเป็นวิสัยของโลก สุขที่อิงอาศัยโลก เป็นความสุขที่เกี่ยวกับภพและภูมิ ภาพในที่นี้หมายถึง โลกเป็นที่ของสัตว์ ภาวะของชีวิตของสัตว์ ภูมิ หมายถึง ชั้นหรือระดับจิตใจ ระดับชีวิตของสัตว์ที่จะไปเกิดซึ่งจำแนกโดยภูมิ

^{๑๑๘} พระเทพติลก (ระแบบ วิฑูรญาณ), ศาสนากับสันติภาพ, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท แปดลิบเจ็ด ๒๕๔๕ จำกัด, ๒๕๔๗) หน้า ๓๗.

๓ ภาพ คือ ภาพ รูปภาพ และอรุภาพ เป็นการแสดงให้เห็นลำดับขั้นของความสุข ทุกข์ ในชั้นโลกียะ ที่เป็นรูปธรรมชัดเจน^{๑๑๙}

โลกียภูมิ อันเป็นขั้นแห่งจิต ระดับจิตใจ ระดับชีวิตในภูมิ ๔ ดังนี้ ๑) กามาวจรภูมิ (ขั้นที่ท่องเที่ยวอยู่ในกาม ระดับจิตใจที่ยังปรารถนากามเป็นอารมณ์ คือยังเกี่ยวข้องกับกามคุณ ระดับจิตใจที่ของสัตว์ในกามภาพทั้ง ๑๑ ชั้น) ๒) รูปาวจรภูมิ (ขั้นที่ท่องเที่ยวอยู่ในรูป ระดับจิตใจที่ปรารถนารูปธรรมเป็นอารมณ์ ระดับจิตใจของท่านผู้ได้ฌานหรือผู้อยู่ในรูปภาพทั้ง ๑๖ ชั้น) และ ๓) อรูปาวจรภูมิ (ขั้นที่ท่องเที่ยวอยู่ในอรูป ระดับจิตใจที่ปรารถนอรุธรรมเป็นอารมณ์ ระดับจิตใจของท่านผู้ได้อรูปฌาน หรือผู้อยู่ในอรุภาพทั้ง ๔ ชั้น)^{๑๒๐} ทั้ง๓ภูมินี้ เป็นความสุขที่จัดอยู่ในความสุขประเภทโลกียสุข มีลำดับความเข้มข้นของความสุข มีความหมายและความละเอียดประณีตต่างกัน สุดแต่กรรมที่แต่ละคนกระทำไว้ แต่ความสุขดังกล่าว ย่อมมีการเปลี่ยนแปลง ตามกฎไตรลักษณ์ ไม่ทำให้พ้นทุกข์

ดังนั้นความสุขโดยนัยนี้ เป็นความสงบ เป็นสุขที่เข้าข่ายสันติสุข จึงขอเรียกว่า โลกียสันติสุข อย่างไรก็ตาม ก็ยังคงเป็นสุขที่ยังเนื่องอยู่ในกระแสโลก ไม่ยั่งยืน จึงควรแสวงหาความสงบ ความสุข และสันติที่เป็นอิสระพ้นจากสิ่งทั้งปวงอันเป็นสันติสุขที่สูงขึ้นไป

๒. โลกุตตรสันติสุข

โลกุตตรสุข คือ ความสุขที่อยู่เหนือวิถีชาวโลก หมายถึง ความสุขอันเป็นเรื่องภายใน จิตใจ ที่เกิดจากการปฏิบัติด้วยสติปัญญา เป็นความสงบ สันติอันเกิดขึ้นภายในจิตใจโดยแท้ ความสุขนี้เป็นความสงบระงับ เป็นสันติภาวะ จึงขอเรียกว่า โลกุตตรสันติสุข ซึ่งในระดับนี้ จะเข้าถึงได้ด้วยหลักอริยมรรค อันเป็นแนวทางแห่งการปฏิบัติของบุคคลเพื่อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ที่เรียกว่า ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา (ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์) ได้แก่ อริยมรรค ซึ่งแปลว่า มรรค หรือ หนทางอันประเสริฐ^{๑๒๑}

๒.๖.๓ ปัจจัยที่ทำให้เกิดสันติสุข

ผู้วิจัยได้ศึกษาและแบ่งปัจจัยที่ทำให้เกิดสันติสุข เป็น ๒ ระดับ คือ ๑) ปัจจัยภายนอก และ ๒) ปัจจัยภายใน ดังนี้

^{๑๑๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๑๙๘.

^{๑๒๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖๒.

^{๑๒๑} อ้างแล้ว.

๑) ปัจจัยภายนอกทำให้เกิดสันติสุข

สันติสุข หมายถึง ความสุขที่มีลักษณะแห่งความเยียบ ความสะอาด ความเย็นใจ ความระงับดับไปแห่งกิเลสที่เป็นเหตุให้เกิดความเร่าร้อนว้าวุ่นขุ่นมัว ความสงบระงับ สงบกาย สงบใจ เป็นความสุขที่เกิดจากภาวะแห่งความสงบ และโดยที่สันติสุขในระดับนี้จะ เป็นความสุขสงบในขั้นปุถุชนคนธรรมดา ซึ่งในที่นี้ นั่นคือ การมีกัลยาณมิตรในสังคาลสูตร นั้นได้แสดง คุณลักษณะของมิตรแท้ ไว้ดังนี้

๑) มิตรมีใจงามคือมิตรมีอุปการะ มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ มิตรแนะนำ ประโยชน์มีดังนี้ มิตรมีใจงามชนิดอุปการะ มี ๔ แบบ คือ ๑) เพื่อนประมาทช่วยรักษา ๒) เพื่อนประมาท ช่วยรักษาทรัพย์สินของเพื่อน ๓) เพื่อนมีภัยเป็นที่พึ่งพำนักได้ ๔) เมื่อมีกิจจำเป็นช่วยออกทรัพย์ให้ เกินกว่าที่ออกปาก

๒) ทมะหลักการครองชีวิตของคฤหัสถ์ คือ การฝึกฝน การข่มใจ ฝึกนิสัย ปรับตัว รู้จักควบคุมจิตใจ ฝึกหัดตัดนิสัย แก้ไขข้อบกพร่อง ปรับปรุงตนให้เจริญก้าวหน้าด้วย สติปัญญา

๓) มิตรมีใจงามชนิดมีใจรัก มี ๔ แบบ คือ ๑) เพื่อนมีทุกข์ พลอยไม่สบายใจ ๒) เพื่อนมีสุขพลอยชื่นยินดี ๓) เขาติเตียนเพื่อน ช่วยยับยั้งแก้ไข ๔) เขาสรรเสริญเพื่อน ช่วยพูด เสริม

๔) สัจจะ คือความจริง ซื่อตรง ซื่อสัตย์จริงใจ พูดจริง ทำจริง

๕) ขันติ คือ ความอดทน ตั้งหน้าทำหน้าที่การทำงานด้วยความขยันหมั่นเพียร เข้มแข็ง ทนทานไม่หวั่นไหว มั่นในจุดหมาย ไม่ท้อถอย

๖) มิตรมีใจงามชนิดร่วมทุกข์ร่วมสุข มี ๔ แบบคือ ๑) บอกความลับแก่เพื่อน ๒) รักษาความลับของเพื่อน ๓) มีภัยอันตรายไม่ละทิ้ง ๔) แม้ชีวิตก็สละได้เพื่อประโยชน์ของเพื่อน

๗) มิตรมีใจงามชนิดแนะนำประโยชน์ มี ๔ แบบคือ ๑) ห้ามปรามจากความชั่ว ๒) ให้ตั้งอยู่ในความดี ๓) ให้ได้ฟังได้รู้สิ่งที่ยังไม่เคยรู้เคยฟัง ๔) บอกทางสวรรค์ให้

ธรรมที่เป็นคุณสมบัติของคนดี สัทธมมสมนนาโคโต ประกอบด้วย สัทธรรม ๗ ประการ คือ ๑) มีศรัทธา ๒) มีhiri ๓) มีโอตตปปะ ๔) เป็นพหูสูต ๕) มีความเพียรอันปรารถแล้ว ๖) มีสติมั่นคง ๗) มีปัญญา

พระภิกษุสงฆ์ หรือสมณชีพรามณ์ ก็พึงทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตรของ ชาวบ้าน ดังจะเห็นว่า หน้าที่ของพระภิกษุสงฆ์ต่อกุลบุตรตามหลักทิศเบื้องบน ตรงกันทุกข้อกับ

ลักษณะของมิตรแท้ ประเภทมิตรแนะนำประโยชน์ ซึ่งหน้าที่ของพระสงฆ์นั้นจะมีเพิ่มเข้ามาอีก ๒ ข้อ รวมเป็น ๖ ข้อ คือ ๑) ห้ามปราม คือ สอนให้เว้นจากความชั่ว ๒) แนะนำสั่งสอนให้ตั้งอยู่ในความดี ๓) อนุเคราะห์ด้วยความปรารถนาดี ๔) ให้ได้ฟังได้รู้ สิ่งที่ยังไม่เคยรู้เคยฟัง ๕) ชี้แจงสิ่งที่เคยฟังแล้วให้เข้าใจแจ่มแจ้ง ๖) สอนวิธีดำเนินชีวิตให้ประสบความสำเร็จ บอกรหัสธรรม^{๑๒๒}

สำหรับคนสามัญนั้นต้องอาศัยการชี้แนะ แนะนำจากผู้ซึ่งจะต้องเป็นคนดี มีปัญญา มีคุณธรรม ทำหน้าที่ช่วยเหลือแนะนำสั่งสอนให้ผู้อื่นมีความเห็นถูกและคล้อยไปตาม คำแนะนำชักจูงที่ฉลาดได้ง่าย และจะต้องฝึกหัดให้สามารถใช้ความคิดอย่างถูกวิธีด้วยตนเองได้ นอกจากนี้บุคคลสามารถเข้าหา หรือคบหาคนดีตามหลักธรรม สิ่งที่น่าจะสำคัญก็คือ ความมีอิทธิพล ชักจูงกันในด้านความคิดเห็น ทักษะคิด ค่านิยม ความรู้ ความเข้าใจต่าง ๆ ที่ตั้งงามที่ถูกต้อง เป็น ประโยชน์ มิตรที่มีอิทธิพลชักจูงให้ไปในทางชั่ว ก็เป็นมิตรไม่ดี แต่ถ้ามิตรใดชักนำให้ทำความดี คิดดี เห็นชอบ ก็เป็นมิตรแท้ หรือกัลยาณมิตรโดยแท้ มีบ่อย ๆ ที่มีตรชนิดในเรื่องคือมารดาบิดา หรือ แม้แต่ครูอาจารย์ ที่มีอิทธิพลชักนำความคิดเห็นถูกนี้ น้อยกว่ามิตรชนิดเพื่อนที่คบหาเที่ยวเล่นซุกซนด้วยกัน แต่บางครั้งก็ปรากฏว่า แม้แต่เพื่อนชนิดที่คบหานั้น กลับมีอิทธิพลน้อยไปกว่ามิตรที่ตัวอยู่ห่าง แต่มีพลังแรงเข้าถึงใจ ได้แก่มิตรสื่อมวลชนต่าง ๆ มาทางสิ่งบันเทิงเริงรมย์ หนังสือ หรือในปัจจุบัน สื่อจากอินเทอร์เน็ต โลกออนไลน์ เช่น เฟซบุ๊ก เป็นต้นในขณะนี้ ตัวเชื่อมที่ทำให้มิตรนั้นเข้ามาอิทธิพล ชักจูงได้ หรือปัจจัยเครื่องเชื่อมต่อระหว่างมิตรกับอิทธิพลที่เกิดขึ้นในใจ ได้แก่ ความเชื่อถือ ความเลื่อมใส ความนิยมชมชอบ ความซาบซึ้งใจ ที่เรียกว่าศรัทธา เมื่อมีศรัทธาแล้วถึงตัวมิตรจะอยู่ไกล ไม่ได้คลุกคลี ก็มีอิทธิพลได้ ถึงตัวมิตรจะอยู่ใกล้ แต่ถ้าไม่ศรัทธา ก็ไม่สามารถมีอิทธิพลชักจูงได้

ซึ่งการคบมิตรที่ดีมีประโยชน์เป็นปัจจัยให้เกิดศรัทธา การที่เราฟังคนอื่น เช่น ฟังพระพุทธรเจ้า ก็เพื่อทำตัวให้เราฟังตนเองได้ พระพุทธรเจ้าช่วยให้เราฟังตนเองได้นั่นเอง จุดหมายคือ ฟังตนเองได้เป็นอิสระ^{๑๒๓} ความคิดเห็นถูก เห็นชอบ เกิดจากความรู้ความเข้าใจเหตุผลโดยอาศัย การอบรมสั่งสอน ปลุกฝังสืบๆกันมาในสังคม ช่วยให้เกิดความประพฤติดีประพฤตินิยม ในด้าน พฤติกรรมเกี่ยวกับชีวิตภายนอกนี้ ให้เราเป็นที่พึ่งแก่คนอื่นได้พร้อมกับเราต้องพึ่งคนอื่นด้วย ให้สังคม เป็นสังคมที่พึ่งพาอาศัยกันและกัน เป็นกัลยาณมิตรของกันและกัน โดยแต่ละคนก็มีอะไรให้คนอื่นได้ ฟังบ้าง ต่างก็เกื้อหนุนกัน ให้สังคมอยู่อย่างผาสุก และให้แต่ละคนมีโอกาสพัฒนายิ่งขึ้นไปในไตรสิกขา

^{๑๒๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรม, หน้า ๖๔๓.

^{๑๒๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), แก่นแท้ของพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สวย, ๒๕๕๓), หน้า ๗๖.

เพื่อให้แต่ละคนมีอิสรภาพพึ่งตนเองได้แท้จริงในทางจิตใจและปัญญา จึงเป็นสังคมที่ดี^{๑๒๔} และการดำเนินชีวิตที่ดีงาม ทำให้สังคมสงบเรียบร้อย คนอยู่ร่วมกันอย่างร่มเย็นเป็นสุข

๒) ปัจจัยภายนอกที่ทำให้เกิดสันติสุข

ปัจจัยทางสังคมจะแม้มีความสำคัญมาก แต่ก็ต้องไม่มองข้ามความสำคัญของปัจจัยภายในตัวบุคคล ปัจจัยที่ดีงามทั้งทางสังคมและภายในตัวบุคคล ต่างก็สามารถเป็นจุดเริ่มซึ่งทำให้เกิดความประพฤติปฏิบัติและการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องได้ ความจริงทั้งสองอย่างย่อมสนับสนุนซึ่งกันและกัน การปฏิบัติชอบหรือชีวิตที่ดีงาม เกิดจากการปรุงผสมผสานปัจจัยทางสังคมและปัจจัยภายในตัวบุคคลเข้าด้วยกัน สำหรับมนุษย์ทั่วไปโดยส่วนใหญ่ การปฏิบัติชอบหรือชีวิตที่ดีงามจะตั้งต้นขึ้นได้ก็ด้วยอาศัยปัจจัยทางสังคม ปัจจัยดีงามทางสังคมนั้น เป็นการจุดประกายความรู้จักคิดที่เรียกว่า โยนิโสมนสิการในเบื้องต้น และเป็นเครื่องประดับประดาครอบงายเสริมเติม และกระตุ้น การคิดพิจารณาอย่างแยบคายนั้นต่อไป^{๑๒๕}

ในด้านวิธีปฏิบัติ หรือดำเนินชีวิตเพื่อถึงจุดหมายคือสันติสุขชั้นต่าง ๆ นั้น พระพุทธเจ้าก็ได้ทรงสั่งสอนไว้ครบถ้วนทุกระดับ รวมเข้าอยู่ในไตรสิกขา ๓ คือข้อที่จะต้องศึกษาฝึกหัดอบรม กาย วาจา จิตใจ และปัญญาให้ยิ่งขึ้นไปจนบรรลุจุดหมายสูงสุดคือ พระนิพพาน ดังนี้

- ๑) อธิศีลสิกขา สิกขาคือ ศีลอันยิ่ง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมในทางความประพฤติอย่างสูง
- ๒) อธิจิตตสิกขา สิกขาคือ จิตอันยิ่ง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมจิตเพื่อให้เกิดคุณธรรม เช่น สมาธิอย่างสูง
- ๓) อธิปัญญาสิกขา สิกขาคือ ปัญญาอันยิ่ง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมปัญญาเพื่อให้เกิดความรู้แจ้งอย่างสูง

นอกจากนี้ยังมีข้อธรรมอื่นที่สนับสนุนให้เกิดสันติอีก เช่น หลักธรรมที่เป็นไปเพื่อได้ ทิฐุธรรมมีกัตถะ ๔ ประการ คือ ความขยันหมั่นเพียร รู้จักใช้ปัญญาจัดดำเนินการ เรียกว่า อุกุณฺฐานสัมปทา รู้จักเก็บรักษาทรัพย์สินและผลแห่งกิจการงานให้รอดพ้นอันตราย ไม่เสื่อมเสีย เรียกว่า อารักขสัมปทา รู้จักเสวนา คบหาคนดีที่เกื้อกูลแก่การงานความดีและความก้าวหน้าของชีวิต เรียกว่า กัลยาณมิตรตตา รู้จักเลี้ยงชีวิตแต่พอดีให้มีความสุขได้ โดยไม่สุรุ่ยสุร่ายฟุ่มเฟือย สามารถประหยัดทรัพย์ไว้ให้เพิ่มพูนขึ้นได้ เรียกว่า สมชีวิตา และหลักธรรมที่เป็นไปเพื่อได้ สัมปรายิกัตถะ ๔ ประการ

^{๑๒๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๖.

^{๑๒๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรม, หน้า ๕๘๖.

คือ มีความเชื่อ ประกอบด้วยเหตุผล ถูกหลักพระศาสนา ซาบซึ้งในคุณพระรัตนตรัย มีสิ่งดีงามเป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจ เรียกว่า ศรัทธาสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศีล มีความประพฤติ ดีงามเลี้ยงชีพโดยทางสุจริต มีระเบียบวินัย สมควรแก่ภาวะแห่งการดำเนินชีวิตของตน เรียกว่า ศีลสัมปทา ประกอบด้วย ความเสียสละ รู้จักเผื่อแผ่แบ่งปัน พร้อมทั้งจะช่วยเหลือ คนที่ควรได้รับการช่วยเหลือ เรียกว่า จาคสัมปทา ดำเนินชีวิตด้วยปัญญา รู้จักคิด รู้จักพิจารณา ใช้วิจารณ์ญาณ รู้เท่าทันโลกและชีวิต สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระได้ตามโอกาส เรียกว่า ปัญญาสัมปทา^{๑๒๖} ชาวพุทธทั้งหลายย่อมรับมาปฏิบัติได้ทันที ไม่มีข้อใดที่จะขัดข้อง และชาวพุทธ ชาวบ้านเองก็ย่อมสามารถ ที่จะเสริมแต่งปรับปรุง เพิ่มขยายข้อปฏิบัติ ระดับนี้ให้ได้ผลดีเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ ไป

โดยที่ปัจจัยภายในที่ทำให้เกิดสันติสุขได้นั้น จะช่วยบรรเทาความโลภ โกรธ หลง ให้เบาบางลง ทำจิตใจให้ปลอดโปร่งผ่องใส รู้จักวางใจ วางท่าทีต่อโลกและชีวิตดีขึ้น จะมีความสุขมากขึ้น เป็นวิถีลดการเบียดเบียนแย่งชิงและความทุกข์ความเดือดร้อนของโลก พระพุทธเจ้าทรงจัดวางแบบไว้ คือ สังคมสงฆ์เป็นสังคมตัวอย่างแห่งการที่แต่ละคนพยายามพัฒนาตนเองให้มีอิสรภาพทางจิตใจและปัญญา โดยที่ชีวิตทางด้านพฤติกรรมนั้น พึงพาอาศัยเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เป็นการเกื้อหนุนกันให้ก้าวไป ที่ได้ผลแท้งกว่าวิธียับยั้งในระดับที่เรียกกันว่า ศีลธรรม เป็นผลดีทั้งแก่ตนและสังคม คนที่มีอิสรภาพทางจิตใจและปัญญาเท่านั้น จึงจะสร้างสรรค์สังคมอย่างนี้ และอยู่กันด้วยดีในสังคมได้

๒.๖.๔ ความมุ่งหมายของสันติสุข

สันติสุข ในความหมายตามตัวอักษร หมายถึง ความสุขที่มีลักษณะแห่งความเงียบ ความสะอาด ความเย็นใจ ความระงับดับไป ห่างจากกิเลสที่เป็นเหตุให้เกิดความเร่าร้อนวุ่นวุ่นขุ่นมัว ความสงบระงับ สงบกาย สงบใจ เป็นความสุขที่เกิดจากภาวะแห่งความสงบ อันเป็นผลจากสัมมาทิฐิ และองค์ธรรมปฏิบัติที่เกี่ยวข้อง ความสุขมีที่มาได้ ๒ ทาง คือ ๑) ความสุขภายใน เป็นความสุข เป็นความสงบ สันติ ที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ ไม่ได้ขึ้นอยู่กับกรณีหรือไม่มีปัจจัยภายนอกโดยตรง มักจะเป็นความสุขในระดับจิตและปัญญา และ ๒) ความสุขภายนอก มักจะสัมพันธ์กับปัจจัยต่าง ๆ ในการดำรงชีวิตความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกันและ ปัจจัยทางสิ่งแวดล้อม การมีสติ เมื่อรู้ตัวเอง ก็สามารถกำกับให้ปฏิบัติได้ถูกต้องทั้งทางกาย ทางจิต ทางสังคม และทางปัญญา หรือที่เรียกว่า กาวนา หรือการทำให้เจริญ ๔ ประการ อันก่อให้เกิดประโยชน์ สุขอย่างยั่งยืน แต่สันติภาวะที่สูงที่สุด คือ “พระนิพพาน”

^{๑๒๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๙๖.

๒.๖.๕ ความสำคัญของสันติสุข

สันติสุข มีความสำคัญในลักษณะทำให้เกิดความสบาย ความเย็นใจ ความสงบ ราบรื่น เป็นความสุขที่เกิดจากภาวะแห่งความสงบและสามารถพัฒนาให้ก้าวหน้าไปถึงความอิสระจากปัจจัยทั้งปวง

สันติสุขมีความสำคัญที่ต้องมีความเข้าใจ เห็นชอบ ถูกต้องในเรื่องโลกและชีวิต เมื่อมีความเห็นที่ถูกต้องแล้ว การดำเนินชีวิตก็จะเป็นไปอย่างถูกต้อง ความคิด คำพูด และการกระทำ ก็จะปรากฏออกมาในทางที่ดีงาม การเข้าใจในวิชาการทางโลกยังไม่จัดว่าเป็นสันติสุข ต่อเมื่อใดมีความเข้าใจในเรื่องโลก เรื่องชีวิตอย่างถูกต้องเมื่อนั้นจึงจะเป็นสันติสุข ปรากฏว่ามีการแสดง ความสำคัญของสันติสุข ซึ่งสามารถนำมาแสดงไว้ ๕ ข้อ ดังนี้

๑) **สันติสุขเป็นความร่มเย็น** การเว้นการกระทำที่ชั่ว การช่วยเหลือเกื้อกูลกันในสังคม การมีศีล คือการสำรวมระวังยับยั้งกายวาจา การแสดงออกด้วยพรหมวิหารธรรม มีเมตตา กรุณา เป็นต้น มุ่งเน้นสันติสุขความร่มเย็นเป็นสุขของสังคม ความอยู่เย็นเป็นสุขของบุคคล การประสบความสำเร็จก้าวหน้าในชีวิต ในทางโลก เช่น ลาภ ยศ เกียรติ สรรเสริญ และการไปเกิดในภพที่มีความสุข เรียกว่าอยู่ในชั้นมนุษย์สมบัติ และสวรรค์สมบัติ หรือ ทิฏฐธัมมิกัตถะ และส่วนเบื้องต้นของสัมปรายิกัตถะ ศีลธรรมที่กล่าวนี้ก็คือศีล เมื่อยุติได้ปัญหาที่คงจะหมดไป^{๑๒๗}

๒) **สันติสุขเป็นความสุข** คนทั่วไปมีความสุขพื้นฐาน เป็นความสุขโดยตัวของมันเอง และเป็นฐานรองรับที่ช่วยให้ได้รับความสุขจากการเสพอารมณ์ต่าง ๆ ความสุขพื้นฐานนี้ได้แก่ ภาวะที่จิตใจ ปลอดภัย ผ่องใส เจิดจ้า ไม่มีความมัวหมอง วุ่นวาย หรือเรื่องติดค้างกังวลใจใด ๆ มีความสะอาด สว่างสงบ อยากรักก็ตาม ผู้มีภาวะจิตใจเช่นนี้ ย่อมเรียกว่า เป็นผู้มีความสุข^{๑๒๘}

๓) **สันติสุขเป็นความสงบสันติ** กามสุขเป็นสุขที่ถูกตัณหาปรุงแต่ง อยู่ใต้อิทธิพลของตัณหา คือ เนื่องด้วยความชอบใจ ไม่ชอบใจที่สั่งสมไว้เป็นความเคยชิน ภาวะเช่นนี้นำไปสู่ปัญหาต่าง ๆ เช่น ความขัดแย้งภายในจิตใจบุคคล ความกระทบกระทั่งระหว่างบุคคล เป็นต้น เป็นต้นตอของความยุ่งยากเดือดร้อนวุ่นวายเป็นอันมาก ซึ่งตรงข้ามกับความสุขไร้อาภิส ด้านใน เกิดแก่ใครเมื่อใด ก็มีแต่เป็นคุณ ให้ความสบายเป็นที่พอใจแก่ผู้นั้นทันที และเกื้อกูลแก่ผู้อื่นทุกคนที่เกี่ยวข้อง ยิ่งเป็นสุขกันได้มากคน ก็ยิ่งดี มีแต่ส่งเสริมให้เป็นสุขกันยิ่งขึ้น เพราะไม่มีอะไรจะต้องแก่งแย่งชิงกัน

^{๑๒๗} อ้างแล้ว, หน้า ๕๙๒.

^{๑๒๘} อ้างแล้ว, หน้า ๕๕๑.

จึงมีแต่จะนำไปสู่การระงับปัญหา และมีแต่ความสงบสุข เป็นความสงบสันติที่เกิดอย่างเป็นรูปธรรม^{๑๒๙}

๔) สันติสุขเป็นการพัฒนาจิตไปสู่ความอิสระจากปัจจัยทั้งปวง เมื่อคนวางใจถูกต้องต่อกาม คลายความติดพันในกามคุณ เลิกหมกมุ่นในกามสุขได้ เขาก็มีสิทธิ หรือเป็นผู้พร้อมที่จะทำความรู้จักกับฌานสุข ที่ประณีตลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป และฌานสุขนั้นต้องอาศัยความตั้งงาม เมื่อเขาได้รับฌานสุขแล้ว จิตของเขาจะตีเมตตา น้อมดิ่งไปในอารมณ์ของฌานอันประณีต ลึกซึ้งกว่ากันขึ้นไปตามลำดับจนถึงขั้นสูงสุด ภูมิขั้นแห่งการบรรลุเช่นนี้นับว่าประเสริฐ สุดสูงสุดเลิศยากที่ใคร ๆ จะเข้าถึงได้ ผู้ที่สามารถปล่อยวางละความติดใจพัวพันในภาวะเลิศล้ำ ของฌานสมาบัติเหล่านี้ได้ คือถอนความติดในกามมาได้ขั้นหนึ่งแล้ว ยังถอนความติดในสมาบัติได้อีก ไม่มีความเกี่ยวเกาะติดพันในสิ่งใดๆเลย เขาก็จะถึงภาวะหลุดพ้นเป็นอิสระโดยสมบูรณ์ นี่คือภาวะที่เรียกว่า นิพพาน เสวยวิมุตติสุขที่ประเสริฐกว่า^{๑๓๐}

๕) สันติสุขเป็นเหตุปัจจัยให้กุศลธรรมอื่น ๆ ได้เกิดขึ้น สุขที่ยังเป็นสุขเวทนา หรือสุขที่ยังเสวยอารมณ์ ล้วนเป็นทุกข์ทั้งสิ้น ที่ล้วนเป็นสังขารธรรม จึงยอมเป็นทุกข์ทั้งสิ้น เมื่อรู้เข้าใจตามความเป็นจริงว่าสุขก็ดี ทุกข์ก็ดี อทุกขมสุขก็ดี ล้วนไม่เที่ยงตามกฎไตรลักษณ์ต้องดับไปเป็นธรรมดา แล้วหมดใคร่ หายติดในเวทนาทั้ง ๓ นั้น จนจิตหลุดพ้นเป็นอิสระได้แล้ว เมื่อนั้นจึงจะประสบสุขเหนือเวทนาหรือสุขที่ไม่เป็นเวทนา ไม่อาศัยการเสวยอารมณ์ที่เป็นขั้นสูงสุด จิตใจที่ปราศจากสิ่งมัวหมองรบกวน ไม่มีอะไรค้างค้ำกั้น ไม่เกาะเกี่ยวกับอารมณ์ที่เสพเสวยอย่างใด ๆ ย่อมปลอดโปร่งเปิดกว้าง แผล่ออกไปได้อย่างไร้ขีดจำกัด มีลักษณะอย่างที่ท่านเรียกว่า มีจิตใจไร้เขตแดน ภาวะจิตเช่นนี้ จะเป็นสุข ผ่องใส เบิกบาน โปร่งโล่งอย่างไร เป็นประสบการณ์เฉพาะที่ผู้หลุด พ้นแล้วมีเป็นพิเศษ ต่างจากปุถุชนทั้งหลาย ซึ่งปุถุชนไม่เคยประสบ จึงยากจะคาดคะเน แต่ก็พอจะนึกถึงได้ว่าเป็นภาวะที่เลิศล้ำอย่างหนึ่งเสวย วิมุตติสุขที่ประเสริฐกว่า^{๑๓๑}

ดังนั้นสรุปได้ว่า ความสำคัญของ สันติสุข คือ มีเป้าหมายที่ก่อให้เกิดความร่มเย็น เป็นความสุขสะอาดสงบ เป็นความสุขที่ไร้อามิส เกื้อกูลแก่ผู้อื่นทุกคนที่เกี่ยวข้อง เป็นการพัฒนาจิตไปสู่ความอิสระแห่งการรู้แจ้งอริยสัจ เป็นเหตุปัจจัยให้กุศลธรรมอื่น ๆ ได้เกิดขึ้น เพราะความเห็นเป็นจุดเปลี่ยนแปลงที่อาจนำวิถีชีวิตและสังคมมนุษย์ไปสู่ความดี ความเจริญ หรือไปสู่ความเสื่อมก็ได้

^{๑๒๙} อ้างแล้ว, หน้า ๕๕๓.

^{๑๓๐} อ้างแล้ว, หน้า ๕๕๑.

^{๑๓๑} อ้างแล้ว, หน้า ๕๔๘.

ดังนั้นการได้ศึกษาความสำคัญของสันติสุขเป็นเบื้องต้นจึงช่วยให้เกิดความเข้าใจไปตามลำดับเป็นพื้นฐานต่อไป

๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพรหมวิหาร ๔

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน) ทรงเรียบเรียงหนังสือชุดธรรมะ ตอนที่ว่าด้วยพรหมวิหาร ๔ สามารถสรุปความได้ว่า พรหมวิหาร ๔ เป็นคุณธรรมสำหรับเป็นที่อยู่ของจิตใจแห่งพรหม คือ ผู้ใหญ่หรือผู้ประเสริฐ เป็นธรรมเป็นที่อยู่ซึ่งมีทั้งความดีและความสุข โดยให้ผู้ปฏิบัตินำไปใช้ดังนี้ ขั้นแรกให้ปฏิบัติด้วยจิตคิดเกื้อกูลแผ่ออกไปในสัตว์บุคคลทั้งหลาย คือ เมตตาซึ่งมีอาการเป็นความคิดเกื้อกูล ต่อจากนั้นเมื่อได้เห็นหรือได้ยินหรือได้คิดว่าเขามีความทุกข์เดือดร้อนก็ปฏิบัติช่วยบำบัดทุกข์ให้ คือ กรุณาซึ่งมีอาการช่วยบำบัดทุกข์ จากนั้นครั้งใดเห็นเขามีสุขไม่มีทุกข์ ก็พลอยยินดีบันเทิงใจ คือ มุทิตาซึ่งมีอาการพลอยยินดี และเมื่อไม่มีกิจที่ควรจะทำต่อไปก็อุเบกขา คือ ดูอยู่เฉย ๆ^{๑๓๒}

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวถึงพรหมวิหาร ๔ ในหนังสือมณีแห่งปัญญา ตอนคุณธรรมสำหรับนักบริหาร สามารถสรุปความได้ว่า นักบริหารต้องมีพรหมวิหารธรรม คือ ธรรมสำหรับผู้ใหญ่ ๔ ประการ เพราะเมตตาจะทำให้ให้นักบริหารรู้จักมองแง่ดีของเพื่อนร่วมงานและจดจำไว้เพื่อจะได้ใช้คนให้เหมาะสมกับลักษณะที่ดีของเขา กรุณาจะทำให้ให้นักบริหารเปิดใจกว้างรับฟังปัญหาของคนอื่น มุทิตาทำให้นักบริหารส่งเสริมให้คนทำงานมีโอกาสพัฒนาความรู้ความสามารถจนได้เลื่อนตำแหน่งสูงขึ้น และอุเบกขาจะทำให้ผู้บริหารมีความยุติธรรมในการให้รางวัลและลงโทษ โดยรู้เท่าทันคนร่วมงานทุกคน^{๑๓๓}

พระมหาสุทธิชัย ฐิตชโย (ถาวรศีล) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาเชิงวิเคราะห์พรหมวิหาร ๔ ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา” จากการศึกษาวิจัยดังกล่าว สรุปได้ว่า พรหมวิหาร ๔ มีปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกและคัมภีร์อื่น ๆ หลายแห่ง ตามลักษณะของการจัดหมวดหมู่ทางหลักธรรม พรหมวิหาร ๔ จึงเป็นหลักธรรมที่มีความสำคัญมากต่อวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคม เนื่องจาก

^{๑๓๒} สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน), **รวมธรรมะ**, หน้า ๑๙๕-๒๐๓.

^{๑๓๓} พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ศาสตราจารย์พิเศษ เสฐียรพงษ์ วรรณปก, **มณีแห่งปัญญา**, หน้า ๔๓-๔๕.

เป็นคุณธรรมอันดีงาม เป็นหลักปฏิบัติที่มนุษย์พึงยึดไว้ประพฤติปฏิบัติต่อกันและกันเพื่อความสงบสุขของผู้ปฏิบัติและสังคมโดยรวม^{๑๓๔}

พระมานิต เตชวโร (อุคนอก) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รัฐศาสตร์แนวพุทธ: พรหมวิหาร ๔ กับนักปกครอง” จากการศึกษาวิจัยดังกล่าว สรุปได้ว่า พรหมวิหาร ๔ เป็นหลักธรรมสำหรับผู้ใหญ่ ผู้นำ หรือนักปกครอง ถ้านักปกครองปฏิบัติตามย่อมได้รับความเคารพยกย่องสรรเสริญ และเป็นທີ່รักที่พอใจของประชาชน แต่หากนักปกครองไม่ปฏิบัติตามหลักพรหมวิหาร ๔ ปัญหาจะเกิดขึ้นในการบริหาร และการปกครอง ทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาหรือประชาชนเกลียดชัง เพราะว่าหลักการปกครองตามหลัก รัฐศาสตร์ในทางพระพุทธศาสนา มิได้มุ่งเน้นที่ระบบแต่เน้นที่ตัวนักปกครอง เมื่อนักปกครองมีคุณธรรม จริยธรรมในการบริหารและการปกครองแล้วย่อมทำให้รัฐ และประชาชนมีความสุขและชีวิตที่ดีได้ ไม่ว่าจะรัฐนั้นจะอยู่ในระบบการปกครองแบบใดก็ตาม^{๑๓๕}

วิเชียร ต่วงพริ้ม ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความพึงพอใจของประชาชนต่อการบริหารงานตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของผู้นำท้องถิ่น: ศึกษาเฉพาะกรณีเทศบาลตำบลหัวไทร อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช” ผลการวิจัย พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจต่อการบริหารงานตามหลักพรหมวิหาร ๔ อยู่ในระดับปานกลาง^{๑๓๖}

สมชาย วรรณล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การใช้หลักพรหมวิหารธรรมในการยุติข้อพิพาทในคดีอาญา: ศึกษาเฉพาะกรณีศาลจังหวัดยโสธร” จากการศึกษาวิจัยดังกล่าว สรุปได้ว่า หลักพรหมวิหาร ๔ มีความสำคัญ เนื่องจากเป็นธรรมอันเป็นเครื่องอยู่ของพรหมเป็นธรรมเครื่องอยู่อาศัยที่ประเสริฐ เป็นธรรมที่เหมาะสมสำหรับผู้บริหาร และมีความสำคัญแก่ผู้มีหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมที่นอกจากจะมีความรู้ ความเข้าใจ ในหลักการและวิธีพิจารณาพิพากษาอรรถคดี ยุติข้อพิพาทอย่างดีแล้ว การนำหลักพรหมวิหาร ๔ ไปปรับใช้ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ก็จะเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้มีอรรถคดี^{๑๓๗}

^{๑๓๔} พระมหาสุทธิชัย ฐิตชโย (ถาวรศีล), “ศึกษาเชิงวิเคราะห์พรหมวิหาร ๔ ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา”, **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖).

^{๑๓๕} พระมานิต เตชวโร (อุคนอก), “รัฐศาสตร์แนวพุทธ: พรหมวิหาร ๔ กับนักปกครอง”, **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

^{๑๓๖} วิเชียร ต่วงพริ้ม, “ความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการบริหารงานตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของผู้นำท้องถิ่น: ศึกษาเฉพาะกรณีเทศบาลตำบลหัวไทร อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช”, **สารนิพนธ์ศาสน ศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์การปกครอง)**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

^{๑๓๗} สมชาย วรรณล, “การใช้พรหมวิหารธรรมในการยุติข้อพิพาทในคดีอาญา: ศึกษาเฉพาะกรณีศาลจังหวัดยโสธร”, **สารนิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙).

พันตำรวจตรี พรหม วุฒิวีวัฒน์ชัย ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “หลักพรหมวิหาร ๔ กับหลักการปฏิบัติหน้าที่ตามอุดมคติตำรวจ: ศึกษาเฉพาะกรณีข้าราชการตำรวจประจำสถานีตำรวจนครบาลดุสิต” จากการศึกษาวิจัยดังกล่าว สรุปได้ว่า หลักพรหมวิหาร ๔ เป็นหลักธรรมที่มีความสัมพันธ์กับ หลักอุดมคติตำรวจทั้ง ๔ ข้อเป็นอย่างดี สามารถใช้แทนกันได้ในการปฏิบัติหน้าที่ เพียงแต่ควรจะเพิ่มเติมในด้านการอบรมในภาคปฏิบัติให้แก่ตำรวจ เพื่อเป็นการซึมซาบเอาหลักธรรมนี้ไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติหน้าที่^{๑๓๘}

ธีสุพล เครือมะโนรมย์ ได้ศึกษาเรื่อง การใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารสถานศึกษา สังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่ ผลการวิจัย พบว่า ความคิดเห็นของพนักงานครูเทศบาลเกี่ยวกับการใช้หลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่ นั้นผู้บริหารสถานศึกษาได้นำหลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ได้แก่ เมตตา กรุณา และมูทิตา ไปปฏิบัติในการบริหารในสถานศึกษาอยู่ในเกณฑ์ที่สูง ในขณะที่อุเบกขานั้นถูกนำไปปฏิบัติในการบริหารงานในสถานศึกษาเป็นส่วนน้อยและการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพนักงานครูเทศบาล ที่อยู่ในโรงเรียนขนาดต่างกันเกี่ยวกับการใช้หลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ของผู้บริหารสถานศึกษา พบว่า ความคิดเห็นของพนักงานครูเทศบาลที่อยู่ในโรงเรียนเทศบาลขนาดเล็กกับโรงเรียนเทศบาลขนาดกลาง มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน^{๑๓๙}

๒) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสันติสุข

พระปลัดอำพร สมอาษา ได้ศึกษาเชิงจริยศาสตร์ เกี่ยวกับความคิดเรื่องความเป็นคนดี เป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้มีสังคมที่สงบสุข ดังจะเห็นได้ว่าเป้าหมายหนึ่งที่จะขาดเสียไม่ได้ในการอบรมสั่งสอนสมาชิกในสังคม ก็คือการมุ่งให้สมาชิกเหล่านั้นเป็นคนดีตามพื้นฐานของวัฒนธรรมไทยแล้ว เราจะเข้าใจกันว่าคนดี คือคนที่มีความซื่อสัตย์สุจริต ความเมตตา กรุณา ความ โอบอ้อมอารี ความอ่อนน้อมถ่อมตน ความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ อนึ่งสังคมไทยคาดหวังว่า บุคคล จะมีความคิดที่ถูกต้องเหมาะสมเกี่ยวกับความเป็นคนดีเมื่อมีศาสนา ดังนั้นจึงเห็นว่า ผู้ที่มีศาสนาน่าจะมีแนวความคิดคลาดเคลื่อนอยู่ เพราะผู้ที่มีศาสนาก็มีพฤติกรรมแนวคิดเรื่องความเป็นคนดี ดังนั้นความขัดแย้งระหว่างความคาดหวังและข้อเท็จจริงบางอย่างที่ปรากฏ คือ กลุ่มตัวอย่างที่นับถือ ศาสนาพุทธให้ความสำคัญ

^{๑๓๘} พรหม วุฒิวีวัฒน์ชัย, “หลักพรหมวิหาร ๔ กับหลักการปฏิบัติหน้าที่ตามอุดมคติตำรวจ: ศึกษาเฉพาะกรณีข้าราชการตำรวจประจำสถานีตำรวจนครบาลดุสิต”, *วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๕).

^{๑๓๙} ธีสุพล เครือมะโนรมย์, *การใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารสถานศึกษา สังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่*, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๕๑ [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.Thai.edresearch.org> [๓ เมษายน ๒๕๕๖]

แก่คนดีที่มีคุณสมบัติ มีสติ รู้เท่าทันความคิด ความรู้สึกของตนมากที่สุด คนดีต้องมีจิตอันประกอบด้วย กุศลมูล มีเมตตา มีความฉลาด รู้เท่าทันสภาวะที่เกิดขึ้น และคอยเกื้อกูลส่งเสริมกุศลธรรมอื่นที่ยังไม่เกิดขึ้นให้เกิดขึ้นที่มีอยู่แล้วให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้นและพบว่าสังคมไทยมีความเชื่อพื้นฐานกันอยู่ว่า ความเป็นคนดีเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้มีสังคมที่สงบสุข^{๑๔๐}

คริสโตเฟอร์ เอส ควีน ได้เขียนไว้หนังสือ Buddhism in The West มองว่า พระพุทธศาสนาเพื่อสังคมเป็นการประยุกต์หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา เพื่อแก้ปัญหาสังคม เป็นรูปแบบของศาสนาที่เกิดขึ้นในบริบทแห่งการถกเถียงปัญหาของโลกในเรื่องสิทธิมนุษยชน การกระจายความยุติธรรม และความก้าวหน้าทางสังคม จุดร่วมสำคัญอย่างหนึ่งของกลุ่มชาวพุทธที่จะทำงานเพื่อสังคม รวมทั้งการตั้งปณิธานแบบพระโพธิสัตว์ของมหายานที่จะคุ้มครองรักษาสรรพสัตว์มีอยู่แล้วที่นี้และเดี๋ยวนี้ เมื่อเรามีสติกับลมหายใจ ผลของการปฏิบัติ คือ ความสงบ และความสุข ย่อมเกิดขึ้นทันทีและเราสามารถขยายขอบเขตออกไปได้ เป็นสังฆะหรือชุมชนที่ผู้คนอยู่ร่วมกันอย่าง ปลอดภัยและมีความรักให้กัน^{๑๔๑}

พระมหาบุญเรือน ปภังกร (พิลาพันธ์) ได้ทำวิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์ แนวคิด เรื่องเมตตา ในพุทธปรัชญาเถรวาท ซึ่งสรุปผลการวิจัยว่า เมตตา เป็นหลักธรรมที่สำคัญ ใน อันที่จะ ทำให้คนทั้งหลาย เอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน ไม่ทำลายไม่เบียดเบียนกันและกัน อยู่ร่วมกันอย่าง สันติสุข และสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นแก่ชาวโลก เป็นคุณธรรมที่ช่วยพัฒนาจิตใจให้สะอาด บริสุทธิ์ ลดกิเลส ลดปัญหา ขจัดทุกข์ให้เบาบาง มีความเห็นแก่ตัวน้อยลง เป็นประโยชน์ทั้งแก่ ตนเองและสังคม ส่วนรวม เป็นคุณธรรมที่ทำให้หมดกิเลส หมดปัญหา ไม่มีอาสวะเป็นเครื่องยึด เหนี่ยวในจิตใจ เป็นธรรมที่สะอาด บริสุทธิ์ ไม่มีผู้ให้และผู้รับ^{๑๔๒}

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิธิบุญยากร) ได้ศึกษาวิเคราะห์เรื่อง มนุษย์กับ ความขัดแย้งโลกทัศน์และชีวิตทัศน์ในพระพุทธศาสนา ผลจากการวิเคราะห์มีดังนี้ พระพุทธศาสนา

^{๑๔๐} พระปลัดอำพร สมอาษา, “การศึกษาเชิงจริยศาสตร์เกี่ยวกับความคิดเรื่องความเป็นคนดี กรณีศึกษาความคิดของกลุ่มคนต่างศาสนาในกรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๕).

^{๑๔๑} Christopher S. Queen (ed.), **Engage Buddhism in The West**, (Boston: Wisdom Publications, 2000), p. 1, อ้างใน พระมหาสมปूरณ์ วุฑฒิกโรพรธนา, “ประเด็นโต้แย้งพระพุทธศาสนามีแนวคิดเชิงสังคมหรือไม่”, **วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์**, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๔ (ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๔๙): ๕๘.

^{๑๔๒} พระมหาบุญเรือน ปภังกร (พิลาพันธ์), “การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องเมตตาในพุทธปรัชญาเถรวาท”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒).

ยอมรับว่า ความขัดแย้งเป็นสิ่งจำเป็น (Necessity) ในระดับโลกก็วิสัยเพราะความขัดแย้งจัดได้ว่าเป็น ทุกข์ของบุคคลและสังคมประการหนึ่งโดยเฉพาะอย่างยิ่งการมองว่าความขัดแย้งเป็นธรรมชาติหรือ ธรรมชาติของสังคมทั่วไปจนอาจจะกล่าวได้ว่าเป็นสิ่งจำเป็นของสังคมเพราะสรรพสิ่งในสังคมนั้นแปร เปลี่ยนไปอยู่ตลอดเวลา (อนิจจัง) ผลจากการแปรเปลี่ยนดังกล่าวนี้ จึงทำให้เกิดบรรยากาศของ ทุกข์หรือ ความขัดแย้งซึ่งเป็นสภาวะหรือบรรยากาศที่ดำรงอยู่ในภาพเดิมไม่ได้ สาเหตุสำคัญที่ทำให้ เกิดความขัดแย้ง ก็เพราะทุกสิ่งทุกอย่างนั้น ในแง่ของโลกก็วิสัยนั้นไม่สามารถเป็นไปตามความ ต้องการหรืออำนาจของสิ่งใด หรืออย่างไรก็ตามในทัศนะของพระพุทธศาสนาความขัดแย้งได้ ก่อให้เกิดการพัฒนาคุณค่าภายในของมนุษย์ ในเชิงอรรถวิสัย และมีส่วนสำคัญ ในการพัฒนาคุณค่าใน เชิงปรวิสัยเช่นเดียวกัน กล่าวคือ ความขัดแย้งก่อให้เกิดพัฒนาระบบการเมืองการปกครอง การ บัญญัติพระวินัย การจัดระเบียบสังคม และการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจ พระพุทธศาสนาได้สะท้อน ภาพทั้งที่เป็นบุญ และเป็นบาป ประเด็นจึงอยู่ที่ว่าเราจะมีท่าทีต่อความขัดแย้งหรือวางบทบาทของ ตนเองในสถานการณ์ของความขัดแย้งอย่างไรจึงจะสามารถดำรงตนได้อย่างประสานสอดคล้องกับ ชีวิตและสังคมเพื่อนำไปจัดการความขัดแย้งให้ถูกต้องตามหลักเหตุผล ตนประมาณกาล บุคคล และ ชุมชนโดยที่จะทำให้มนุษย์ และสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข^{๑๔๓}

พระมหาพิชิตชัย ยมपालไพ ได้ศึกษาเรื่อง ทัศนะเรื่องศีล ๕ ของชาวพุทธใน สังคมไทยปัจจุบัน ศึกษาเฉพาะกรณีการฆ่าสัตว์ ผลการวิจัยทำให้ทราบว่า การงดเว้นจากการฆ่าสัตว์มี ความสำคัญเพราะเป็นข้อปฏิบัติเพื่อความสงบสุขป้องกันการเบียดเบียนชีวิตและความหวาดระแวง ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และมนุษย์กับสัตว์ ปัจจุบันประชาชนส่วนใหญ่เข้าใจหลักศีลของข้อนี้ถูกต้อง แต่ไม่สามารถจะปฏิบัติให้สมบูรณ์ได้ เพราะความจำเป็นในการดำรงชีวิตและเชื่อว่าการฆ่าสัตว์เป็น บาปมีผลทั้งในชาตินี้และชาติหน้า ผู้ที่ปฏิบัติที่ขาดความเข้าใจที่ถูกต้องในการรักษาศีลจะเข้าใจว่า การรักษาศีลยากเกินไปจึงไม่รักษาศีล^{๑๔๔}

นันทนา อังสุรังสี ได้ศึกษาเรื่องการวิเคราะห์เปรียบเทียบค่านิยม และการปฏิบัติ เกี่ยวกับเบญจศีลของชาวพุทธในสังคมเมืองและชนบทที่อยู่ในและนอกโครงการแผ่นดินธรรมแผ่นดิน ทอง โดยศึกษากรณีหมู่บ้านในอำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า ประชากรส่วนใหญ่ใน ๓ พื้นที่ ยังคงมีค่านิยมและปฏิบัติต่อเบญจศีลสอดคล้องตามหลักทฤษฎี คือ มีความเห็นว่า เบญจศีลมี

^{๑๔๓} พระมหาพรหมชา ธรรมหาโส นิธิบุญญการ, “มนุษย์กับความขัดแย้ง: โลกทัศน์และชีวิตทัศน์ใน พระพุทธศาสนา”, เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการ (พระพุทธศาสนากับการจัดการความขัดแย้งในสังคมไทย, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

^{๑๔๔} พระมหาพิชิตชัย ยมपालไพ, “การศึกษาทัศนะเรื่องศีล ๕ ของชาวพุทธในสังคมไทยปัจจุบัน ศึกษา เฉพาะกรณีฆ่าสัตว์”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๒).

ความสำคัญมาก และบัญญัติไว้ให้ทุกคนปฏิบัติเพื่อความสงบสุขของสังคม และเห็นว่าการถือศีลนำไปสู่สวัสดิ พรั่งพร้อมด้วยทรัพย์ และถึงความดับทุกข์ได้ ทั้งยังเห็นว่าศีล ๕ ไม่ขัดกับสภาพสังคมปัจจุบัน การประกอบอาชีพและการพัฒนาความเจริญของชาติ แต่ยังมีประชากรบางส่วนในพื้นที่ที่ทำการวิจัยมีค่านิยมและการปฏิบัติต่อเบญจศีลเบี่ยงเบน และเปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากปัจจัย ๓ ประการ คือ อาชีพ ความเจริญทางวัตถุ ความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับเขตเมือง ดังนั้น หมู่บ้านชนบทจะยังคงรักษาค่านิยมและการปฏิบัติต่อเบญจศีลได้ถูกต้องมากกว่า หมู่บ้านแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองซึ่งมีความใกล้ชิดกับเขตเมืองมากกว่า^{๑๔๕}

๒.๘ กรอบแนวคิดในการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้พรหมวิหารธรรมในการสร้างสันติสุขในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ” ผู้วิจัยได้ทบทวนจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ประกอบด้วย ตัวแปรต้น (Independent Variables) และตัวแปรตาม (Dependent Variables) ดังนี้

ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพ และรายได้ต่อเดือน

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ การนำหลักพรหมวิหารธรรมมาใช้ในการสร้างสันติสุขในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ แบ่งเป็น ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) เมตตา ๒) กรุณา ๓) มุทิตา และ ๔) อุเบกขา

^{๑๔๕} นันทนา อังสุรังสี, “การวิเคราะห์เปรียบเทียบค่านิยมและการปฏิบัติเกี่ยวกับเบญจศีลของชาวพุทธในสังคมเมืองและชนบทที่อยู่นอกโครงการแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองศึกษาเฉพาะกรณีบ้านในอำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๓).

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้พรหมวิหารธรรมในการสร้างสันติสุขในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหารธรรมในการเสริมสร้างสันติสุขในเขตตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

๑. รูปแบบการวิจัย
๒. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
๓. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
๔. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล
๕. การวิเคราะห์ข้อมูล
๖. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้พรหมวิหารธรรมในการสร้างสันติสุขในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ” ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research)

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ในการวิจัยเรื่องนี้จะเก็บข้อมูลปฐมภูมิจากพื้นที่วิจัยและข้อมูลจากองค์การบริหารส่วนตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ โดยมีประชากรจำนวนในสายงานชั้นบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ จำนวน ๔๕ คน จำแนกได้

ดังนั้น คณะผู้บริหาร ๔ คน สมาชิกสภา ๓๒ คน หัวหน้าส่วนราชการ ๙ คน และประชาชนทั่วไปผู้มาใช้บริการองค์การบริหารส่วนตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการเฉลี่ยวันละ ๓๐๐ คน คำนวณตาม เกณฑ์การคำนวณของ Isaac and Michael^๑ และ Smith^๒ ได้จำนวนประชาชนทั่วไปจำนวน ๑๓๒ คน เมื่อรวมจำนวนประชากรในสายงานชั้นบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลบางแก้ว และประชาชนทั่วไปผู้มาใช้บริการองค์การบริหารส่วนตำบลบางแก้ว ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างเพื่อ งานวิจัยนี้จำนวน ๒๑๗ คน

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๓.๑ ลักษณะเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นมาโดยศึกษา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษา และผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข ซึ่งแบ่ง แบบสอบถามออกเป็น ๓ ตอนดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับลักษณะประชากรของกลุ่มตัวอย่าง มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) โดยถามเกี่ยวกับ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพ และรายได้ต่อเดือน

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อการนำหลักพรหม วิทยารธรรมมาใช้ในการสร้างสันติสุขในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ แบ่งเป็น ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) เมตตา ๒) กรุณา ๓) มุทิตา และ ๔) อุเบกขา โดยแบบสอบถามมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณ ค่า (Rating Scale) ซึ่งมี ๕ ระดับ ตามหลักการของลิเคิร์ท โดยกำหนดค่าของลำดับคะแนนดังนี้

- ๕ หมายถึง มีความสำคัญระดับมากที่สุด
- ๔ หมายถึง มีความสำคัญระดับมาก
- ๓ หมายถึง มีความสำคัญระดับปานกลาง
- ๒ หมายถึง มีความสำคัญระดับน้อย
- ๑ หมายถึง มีความสำคัญระดับน้อยที่สุด

^๑ Isaac, S., & Michael, W. B., *Handbook in Research and Evaluation* (3rd ed.), (San Diego: CA, 1995), p. 38.

^๒ Smith, M. F., *Sampling Considerations In Evaluating Cooperative Extension Programs. Florida Cooperative Extension Service* (Bulletin PE-1), (Institute of Food and Agricultural Sciences, University of Florida, 1983), p. 3.

ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามความคิดเห็น และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้พรหมวิหารธรรมในการสร้างสันติสุขในเขตตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ โดยใช้คำถามแบบปลายเปิด (Open end)

๓.๓.๒ การสร้างเครื่องมือและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือในการวิจัย โดยศึกษาเอกสารวิชาการและจากงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหารธรรมในการเสริมสร้างสันติสุข โดยมีขั้นตอนดังนี้

๑. ศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
๒. กำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างเครื่องมือ
๓. สร้างเครื่องมือ จากกรอบเนื้อหาในคำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย
๔. เสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่ออาจารย์ที่ปรึกษาและปรับปรุงแก้ไขตามที่อาจารย์ที่ปรึกษาแนะนำ
๕. นำเครื่องมือที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๕ ท่าน ประกอบด้วย
 - ๑) ผศ.ดร.ภัทรพล ใจเย็น
 - ๒) ผศ.ชัชชัย ไชยสา
 - ๓) พระครูปลัดสุรัฎฐ์ สิริบุญโญ, ดร.
 - ๔) รศ.ดร.สุทธินันท์ พรหมสุวรรณ
 - ๕) ดร.ธีรารุณี คงปรีชา

เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรง (Validity) ทั้งความตรงของเนื้อหา (Content Validity) และความตรงตามโครงสร้าง (Construct validity) โดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์รายข้อ IOC (Item-Objective Congruency Index)^๓ ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ ๐.๙๔๒

^๓ สมจิตร์ แก้วนาค, “การพัฒนาและศึกษาความเป็นไปได้ของระบบการประกันคุณภาพหลักสูตรฝึกอบรมของกองทัพอากาศ”, **ปริญญานิพนธ์ดุขฎิบัณติต** (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๑).

๖. นำเครื่องมือที่ตรวจสอบแล้วแล้วไปทดลองใช้ (Try out) กับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๓๐ ชุดเพื่อหาความเที่ยงตรง (Reliability) โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficients) ตามวิธีคำนวณของ Cronbach^๔ ได้ค่าสัมประสิทธิ์ของความเที่ยงรายข้อ และสัมประสิทธิ์ของความเที่ยงตรงทั้งฉบับเท่ากับ ๐.๗๐๓

๗. นำเครื่องมือที่แก้ไขปรับปรุงสมบูรณ์แล้วไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัย ในองค์การบริหารส่วนตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ จำนวน ๒๑๗ คน

๓.๔ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอนดังนี้

๑. ขอนหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถึงองค์การบริหารส่วนตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล จำนวน ๒๑๗ คน

๒. จัดส่งแบบสอบถามให้กลุ่มตัวอย่าง โดยกำหนดให้องค์การบริหารส่วนตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ส่งแบบสอบถามคืนผู้วิจัยภายใน ๑๕ วัน และบางส่วนจะติดต่อขอรับแบบสอบถามด้วยตนเอง

๓. ตรวจสอบความสมบูรณ์และความครบถ้วนของแบบสอบถามที่ผู้วิจัยได้รับกลับคือมาจากกลุ่มตัวอย่าง ทำการตรวจนับและตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามทุกฉบับ ซึ่งได้ครบตามจำนวน คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐ แล้วนำไปวิเคราะห์ผลต่อไป

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้จะใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังต่อไปนี้

๑. การวิเคราะห์ลักษณะประชากรของกลุ่มตัวอย่างตอนที่ ๑ ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพ และรายได้ต่อเดือน โดยใช้การหาค่าความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage)

^๔ ประยูร อาษานาม, คู่มือวิจัยทางการศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๑), หน้า ๘๗.

การวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อการนำหลักพรหมวิหารธรรมมาใช้ในการสร้างสันติสุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ใช้สถิติหาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation – S.D.) ของแบบสอบถามตอนที่ ๒ ได้แก่ ๑) เมตตา ๒) กรุณา ๓) มุทิตา และ ๔) อุเบกขา โดยแปลความหมายของค่าเฉลี่ยที่ใช้ในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังต่อไปนี้

คะแนน	ความหมาย
๔.๕๐-๕.๐๐	มีความสำคัญระดับมากที่สุด
๓.๕๐-๔.๔๙	มีความสำคัญระดับมาก
๒.๕๐-๓.๔๙	มีความสำคัญระดับปานกลาง
๑.๕๐-๒.๔๙	มีความสำคัญระดับน้อย
๑.๐๐-๑.๔๙	มีความสำคัญระดับน้อยที่สุด

๓. วิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อการนำหลักพรหมวิหารธรรมมาใช้ในการสร้างสันติสุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษาสถานภาพ และรายได้ต่อเดือนที่แตกต่างกัน สามารถจำแนกดังนี้ กรณีเปรียบเทียบ ๒ กลุ่ม ได้แก่ เพศ ใช้สถิติ t-test และกรณีเปรียบเทียบมากกว่า ๒ กลุ่ม ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพ และรายได้ต่อเดือน ใช้สถิติวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) และในกรณีที่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติจะนำไปเปรียบเทียบเป็นรายคู่ตามวิธีของ LSD

๓.๖ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๑. การหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับเนื้อหา หรือลักษณะเฉพาะกลุ่มพฤติกรรม โดยนำเครื่องมือที่สร้างขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญในเนื้อหา จำนวน ๕ คน ในแต่ละคนพิจารณาถึงความเห็นและให้คะแนนดังนี้

- +๑ เมื่อแน่ใจว่าข้อคำถามนั้นเป็นตัวแทนลักษณะเฉพาะกลุ่มพฤติกรรมนั้น
 - ๐ เมื่อไม่แน่ใจว่าข้อคำถามนั้นเป็นตัวแทนลักษณะเฉพาะกลุ่มพฤติกรรมนั้น
 - ๑ เมื่อแน่ใจว่าข้อคำถามไม่เป็นตัวแทนลักษณะเฉพาะกลุ่มพฤติกรรมนั้น
- แล้วนำคะแนนมาแทนค่าในสูตร^๕

^๕ สุวรีร์ ศิริโกคาภิรมย์, การวิจัยทางการศึกษา, (ลพบุรี: ฝ่ายเอกสารการพิมพ์ สถาบันราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๔๖), หน้า ๒๔๓-๒๔๔.

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

เมื่อ IOC หมายถึง ดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับเนื้อหาหรือลักษณะพฤติกรรม

$\sum R$ หมายถึง ผลรวมคะแนนของผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด

N หมายถึง จำนวนของผู้เชี่ยวชาญ

ค่าดัชนีความสอดคล้อง ตั้งแต่ ๐.๕๐ ขึ้นไป ถือว่าใช้ได้

๒. สัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficients) ตามวิธีคำนวณของ Cronbach^๖ ซึ่งความเชื่อมั่นของเครื่องมือจะต้องมีค่าไม่ต่ำกว่า ๐.๗๐ ดังนี้

$$\alpha = \frac{k}{k-1} \left\{ 1 - \frac{\sum s_i^2}{s_t^2} \right\}$$

เมื่อ α หมายถึง สัมประสิทธิ์ของความเชื่อมั่น

k หมายถึง จำนวนข้อของเครื่องมือวัด

s_i^2 หมายถึง คะแนนความแปรปรวนของคะแนนแต่ละข้อ

s_t^2 หมายถึง คะแนนความแปรปรวนของคะแนนรวม

ค่าร้อยละ (percentage) คำนวณจากสูตร^๗

$$p = \frac{f}{n} \times 100$$

เมื่อ p หมายถึง ค่าร้อยละ

f หมายถึง ความถี่

n หมายถึง จำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

^๖ ยุทธพงษ์ กัยวรรณ, **พื้นฐานการวิจัย**, (กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๓), หน้า ๑๓๗.

^๗ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕๖.

ค่าเฉลี่ย (mean) คำนวณจากสูตร^๘

$$\bar{X} = \frac{\sum fx}{n}$$

เมื่อ \bar{X}	หมายถึง	ค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง
n	หมายถึง	จำนวนข้อมูลทั้งหมด
f	หมายถึง	ความถี่
x	หมายถึง	คะแนนหรือค่าของข้อมูลแต่ละตัว

ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) คำนวณจากสูตร^๙

$$S.D. = \sqrt{\frac{n\sum X^2 - (\sum X)^2}{n(n-1)}}$$

เมื่อ S.D.	หมายถึง	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
X	หมายถึง	คะแนนแต่ละจำนวน
n	หมายถึง	จำนวนทั้งหมด

การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง ๒ กลุ่ม โดยใช้สถิติทดสอบค่าที (t-test) ดังนี้^{๑๐}

$$t = \frac{\bar{X}_1 - \bar{X}_2}{\sqrt{\frac{(n_1 - 1)S_1^2 + (n_2 - 1)S_2^2}{n_1 + n_2 - 2} \left[\frac{1}{n_1} + \frac{1}{n_2} \right]}}, df = n_1 + n_2 - 2$$

^๘ อ่างแล้ว, หน้า ๑๕๗.

^๙ บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์, คู่มือการวิจัย การเขียนรายงานการวิจัยและวิทยานิพนธ์, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๕).

^{๑๐} พวงรัตน์ ทวีรัตน์, “วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมของผู้บริโภคในการซื้อสินค้าจากโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์จังหวัดสิงห์บุรี”, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๓).

เมื่อ t แทน ค่าสถิติทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ย ๒ ค่าที่ สัมพันธ์

\bar{x} แทน ค่าเฉลี่ยของกลุ่มที่ ๑

\bar{y} แทน ค่าเฉลี่ยของกลุ่มที่ ๒

S_1^2 แทน ค่าความแปรปรวนของกลุ่มที่ ๑

S_2^2 แทน ค่าความแปรปรวนของกลุ่มที่ ๒

df แทน ระดับขั้นของความเป็นอิสระ

n_1 แทน จำนวนหน่วยในกลุ่มที่ ๑

n_2 แทน จำนวนหน่วยในกลุ่มที่ ๒

การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างมากกว่า ๒ กลุ่มขึ้นไป โดยใช้วิธีการทดสอบด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way ANOVA) ด้วยการทดสอบเอฟ (F-test)^{๑๑} ซึ่งมีสูตรดังนี้

$$F = \frac{MS_b}{MS_w}$$

เมื่อ F = ค่าสถิติในการพิจารณา การแจกแจงเอฟ (F-Distribution)

MS_b = ความแปรปรวนระหว่างกลุ่ม (Mean Square between Group)

MS_w = ความแปรปรวนภายในกลุ่ม (Mean Square WITHIN Group)

สูตรการเปรียบเทียบเชิงซ้อน (Multiple Comparison) เพื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายคู่ภายหลัง (post hoc test) โดยใช้สูตรของฟิชเชอร์ (Fisher's Least Significant Difference: LSD) ดังนี้

กรณีถ้า $n_i \neq n_j$ จะใช้สูตรดังนี้

^{๑๑} ชูศรี วงศ์รัตน์, เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๒๓๖.

$$LSD = \left(t_{1-\frac{\alpha}{2}, n-k} \right) \sqrt{MSE \left(\frac{1}{n_i} + \frac{1}{n_j} \right)}$$

เมื่อ α = ระดับความมีนัยสำคัญทางสถิติ

n_i = ขนาดตัวอย่างของกลุ่มที่ i

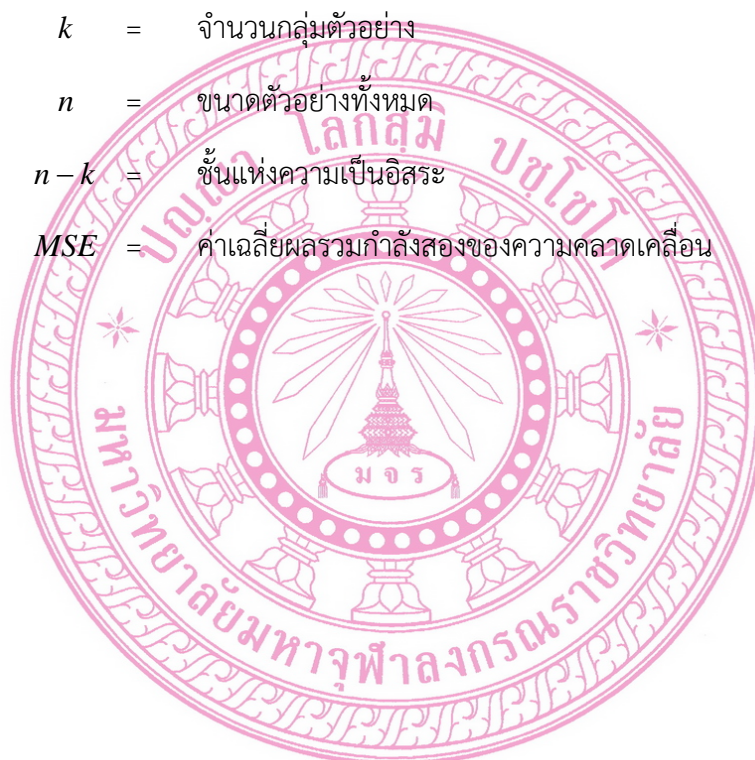
n_j = ขนาดตัวอย่างของกลุ่มที่ j

k = จำนวนกลุ่มตัวอย่าง

n = ขนาดตัวอย่างทั้งหมด

$n - k$ = ชั้นแห่งความเป็นอิสระ

MSE = ค่าเฉลี่ยผลรวมกำลังสองของความคลาดเคลื่อน

บทที่ ๔

ผลการศึกษา

การศึกษาวิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้พรหมวิหารธรรมในการสร้างสันติสุขในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่รวบรวมได้ จากกลุ่มตัวอย่าง ๒๑๗ ชุด นำมาวิเคราะห์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปวิเคราะห์ข้อมูลทางสังคมศาสตร์ โดยแบ่งการนำเสนอผลการศึกษาออกเป็น ๔ ตอน ดังต่อไปนี้

๔.๑ ผลวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะประชากรของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยใช้การวิเคราะห์หาค่าความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage)

๔.๒ ผลวิเคราะห์การนำหลักพรหมวิหารธรรมมาใช้ในการสร้างสันติสุขในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ โดยใช้การวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation--SD)

๔.๓ ผลวิเคราะห์การทดสอบสมมติฐานการเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักพรหมวิหารธรรมมีความสำคัญต่อการสร้างสันติสุขในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

๔.๔ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำหลักพรหมวิหารธรรมมาใช้ในการสร้างสันติสุขในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

๔.๑ ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะประชากรของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะประชากรของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพ และรายได้ต่อเดือน มีรายละเอียดดังตารางที่ ๔.๑

ตารางที่ ๔.๑ แสดงจำนวนและค่าร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม

(n=๒๑๗)

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
๑. เพศ		
ชาย	๙๒	๔๒.๔
หญิง	๑๒๕	๕๗.๖
๒. อายุ		
๒๐-๓๐ ปี	๗๗	๓๕.๕
๓๑-๔๐ ปี	๖๙	๓๑.๘
๔๑-๕๐ ปี	๒๙	๑๓.๔
มากกว่า ๕๐ ปีขึ้นไป	๔๒	๑๙.๔
๓. ระดับการศึกษา		
มัธยมศึกษาตอนปลาย, ป.ว.ช. หรือเทียบเท่า	๕๘	๒๖.๗
ป.ว.ส. หรืออนุปริญญา	๕๐	๒๓.๐
ปริญญาตรี	๘๘	๔๐.๖
ปริญญาโท	๑๙	๘.๘
ปริญญาเอก	๒	๐.๙
๔. สถานภาพ		
โสด	๙๔	๔๓.๓
สมรส	๑๑๖	๕๓.๕
ม่าย	๗	๓.๒
๕. รายได้ต่อเดือน		
๕,๐๐๐ บาท - ๑๐,๐๐๐ บาท	๗๙	๓๖.๔
๑๐,๐๐๑ บาท - ๒๐,๐๐๐ บาท	๙๖	๔๔.๒
๒๐,๐๐๑ บาท - ๓๐,๐๐๐ บาท	๒๔	๑๑.๑
๓๐,๐๐๑ บาท - ๔๐,๐๐๐ บาท	๑๕	๖.๙
มากกว่า ๔๐,๐๐๐ บาท ขึ้นไป	๓	๑.๔

จากตารางที่ ๔.๑ พบว่า ลักษณะประชากรของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีจำนวนคือ ๑๒๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๗.๖ และส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง ๒๐-๓๐ ปี จำนวน ๗๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๕ มีระดับการศึกษาในระดับชั้นปริญญาตรี จำนวน ๘๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๐.๖ ส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรสแล้ว จำนวน ๑๑๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๓.๕ และมีรายได้ต่อเดือน ๑๐,๐๐๑-๒๐,๐๐๐ บาท จำนวน ๙๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๔.๒

๔.๒ ผลวิเคราะห์การนำหลักพรหมวิหารธรรมมาใช้ในการสร้างสันติสุขในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

ผลวิเคราะห์การนำหลักพรหมวิหารธรรมมาใช้ในการสร้างสันติสุขในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ โดยภาพรวม และรายด้าน ได้แก่ (๑) ด้านเมตตา (๒) ด้านกรุณา (๓) ด้านมุทิตา และ (๔) ด้านอุเบกขา มีรายละเอียดดังตารางที่ ๔.๒-๔.๖

ตารางที่ ๔.๒ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการนำหลักพรหมวิหารธรรมมาใช้ในการสร้างสันติสุขในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ โดยภาพรวม

(n=๒๑๗)

การนำหลักพรหมวิหารธรรมมาใช้ในการสร้างสันติสุข โดยภาพรวม	ระดับความคิดเห็น		
	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
๑. ด้านเมตตา	๔.๓๓	.๖๕๙	มาก
๒. ด้านกรุณา	๔.๔๐	.๖๑๔	มาก
๓. ด้านมุทิตา	๔.๔๑	.๕๒๗	มาก
๔. ด้านอุเบกขา	๔.๔๖	.๕๘๘	มาก
ภาพรวมทั้ง ๔ ด้าน	๔.๓๙	.๕๖๙	มาก

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นต่อการนำหลักพรหมวิหารธรรมมาใช้ในการสร้างสันติสุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๙ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก ได้แก่ ด้านอุเบกขา โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๖ รองลงมาคือ ด้านมุทิตา โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๑ ถัดมาคือ ด้านกรุณา โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๐ และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ด้านเมตตา โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๓

ตารางที่ ๔.๓ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการนำหลักพรหมวิหารธรรมมาใช้ในการสร้างสันติสุขในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ด้านเมตตา

(n=๒๑๗)

การนำหลักพรหมวิหารธรรมมาใช้ในการสร้างสันติสุข ด้านเมตตา	ระดับความคิดเห็น		
	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
๑. หลักธรรมด้านเมตตาทำให้คนในชุมชนมีความรัก ความปรารถนาดีต่อกัน	๔.๓๓	.๗๙๓	มาก
๒. หลักธรรมด้านเมตตาทำให้คนในชุมชน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน	๔.๒๙	.๗๘๔	มาก
๓. หลักธรรมด้านเมตตาทำให้คนในชุมชน มีความเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน	๔.๓๑	.๗๙๖	มาก
๔. หลักธรรมด้านเมตตาสามารถสร้างสัมพันธ์ภาพ อันดีในชุมชน	๔.๓๘	.๗๖๗	มาก
๕. หลักธรรมด้านเมตตาทำให้คนในชุมชนมุ่งสร้าง ประโยชน์แก่ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว	๔.๒๙	.๗๗๙	มาก
๖. หลักธรรมด้านเมตตาทำให้คนในชุมชนประพฤติตน อยู่ในศีลธรรมอันดี	๔.๔๐	.๘๓๙	มาก
ภาพรวม	๔.๓๓	.๖๕๙	มาก

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นต่อการนำหลักพรหมวิหารธรรมมาใช้ในการสร้างสันติสุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ด้านเมตตา โดยภาพรวมแล้วอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๓ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก ได้แก่ หลักธรรมด้านเมตตาทำให้คนในชุมชนประพฤติตนอยู่ในศีลธรรมอันดี โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๐ รองลงมาคือ หลักธรรมด้านเมตตาสามารถสร้างสัมพันธ์ภาพอันดีในชุมชน โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๘ ถัดมาคือ หลักธรรมด้านเมตตาทำให้คนในชุมชนมีความรัก ความปรารถนาดีต่อกัน โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๓ และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ หลักธรรมด้านเมตตาทำให้คนในชุมชนมุ่งสร้างประโยชน์แก่ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๙

ตารางที่ ๔.๔ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการนำหลักพรหมวิหารธรรมมาใช้ในการสร้างสันติสุขในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ด้านกรุณา

(n=๒๑๗)

การนำหลักพรหมวิหารธรรมมาใช้ในการสร้างสันติสุข ด้านกรุณา	ระดับความคิดเห็น		
	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
๑. หลักธรรมด้านกรุณาทำให้คนในชุมชนช่วยเหลือผู้ที่ ประสบความเดือดร้อน	๔.๓๕	.๗๖๑	มาก
๒. หลักธรรมด้านกรุณาสร้างให้เกิดความเห็นใจผู้อื่น เมื่อผู้อื่นได้รับทุกข์	๔.๔๒	.๗๔๘	มาก
๓. หลักธรรมด้านกรุณาทำให้คนในชุมชนละเว้น การกระทำที่ผู้อื่นเกิดความกระทบกระเทือนต่อจิตใจ และอารมณ์	๔.๔๓	.๗๕๕	มาก
๔. หลักธรรมด้านกรุณาทำให้คนในชุมชนเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ต่อผู้อื่นและส่วนรวม	๔.๔๐	.๗๐๐	มาก
๕. หลักธรรมด้านกรุณาทำให้คนในชุมชนเสียสละแบ่งปัน ด้วยจิตใจที่โอบอ้อมอารี ช่วยเหลือกันในโอกาสอันควร	๔.๓๘	.๖๙๘	มาก
ภาพรวม	๔.๔๐	.๖๑๔	มาก

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นต่อการนำหลักพรหมวิหารธรรมมาใช้ในการสร้างสันติสุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ด้านกรุณา โดยภาพรวมแล้วอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๐ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก ได้แก่ หลักธรรมด้านกรุณาทำให้คนในชุมชนละเว้นการกระทำที่ผู้อื่นเกิดความกระทบกระเทือนต่อจิตใจและอารมณ์ โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๓ รองลงมาคือ หลักธรรมด้านกรุณาสร้างให้เกิดความเห็นใจผู้อื่นเมื่อผู้อื่นได้รับทุกข์ โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๒ ถัดมาคือ หลักธรรมด้านกรุณาทำให้คนในชุมชนเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่นและส่วนรวม โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๐ และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ หลักธรรมด้านกรุณาทำให้คนในชุมชนช่วยเหลือผู้ที่ประสบความเดือดร้อน โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๕

ตารางที่ ๔.๕ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการนำหลักพรหมวิหารธรรมมาใช้ในการสร้างสันติสุขในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ด้านมูทิตา

(n=๒๑๗)

การนำหลักพรหมวิหารธรรมมาใช้ในการสร้างสันติสุข ด้านมูทิตา	ระดับความคิดเห็น		
	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
๑. หลักธรรมด้านมูทิตาทำให้คนในชุมชนมีการแสดง ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดีและประสบความสำเร็จด้วยใจ บริสุทธิ์ไม่อิจฉาริษยา	๔.๔๒	.๗๓๕	มาก
๒. หลักธรรมด้านมูทิตาทำให้คนในชุมชนเป็นที่ปรึกษาที่ดี และให้คำแนะนำแก่ผู้อื่นเมื่อมีปัญหา	๔.๔๕	.๖๗๘	มาก
๓. หลักธรรมด้านมูทิตาทำให้คนในชุมชนเปิดโอกาสให้ ผู้อื่นแสดงความคิดเห็นและยอมรับฟังความคิดเห็นของ ผู้อื่นอย่างมีเหตุผล	๔.๔๕	.๖๑๕	มาก
๔. หลักธรรมด้านมูทิตาทำให้คนในชุมชนเป็นคนใจกว้าง ไม่คับแคบ	๔.๔๑	.๖๓๒	มาก
๕. หลักธรรมด้านมูทิตาทำให้คนในชุมชนให้กำลังใจผู้อื่น ด้วยความจริงใจ	๔.๓๖	.๖๗๓	มาก
ภาพรวม	๔.๔๑	.๕๒๗	มาก

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นต่อการนำหลักพรหมวิหารธรรมมาใช้ในการสร้างสันติสุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ด้านมูทิตา โดยภาพรวมแล้วอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๑ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก ได้แก่ หลักธรรมด้านมูทิตาทำให้คนในชุมชนเปิดโอกาสให้ผู้อื่นแสดงความคิดเห็นและยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นอย่างมีเหตุผล โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๕ รองลงมาคือ หลักธรรมด้านมูทิตาทำให้คนในชุมชนเป็นที่ปรึกษาที่ดีและให้คำแนะนำแก่ผู้อื่นเมื่อมีปัญหา โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๕ ถัดมาคือ หลักธรรมด้านมูทิตาทำให้คนในชุมชนมีการแสดงความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดีและประสบความสำเร็จด้วยใจบริสุทธิ์ไม่อิจฉาริษยา โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๒ และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ หลักธรรมด้านมูทิตาทำให้คนในชุมชนให้กำลังใจผู้อื่นด้วยความจริงใจ โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๖

ตารางที่ ๔.๖ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการนำหลักพรหมวิหารธรรมมาใช้ในการสร้างสันติสุขในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ด้านอุเบกขา

(n=๒๑๗)

การนำหลักพรหมวิหารธรรมมาใช้ในการสร้างสันติสุข ด้านอุเบกขา	ระดับความคิดเห็น		
	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
๑. หลักธรรมด้านอุเบกขาทำให้คนในชุมชนมีเหตุผลและวางตัววางใจเป็นกลางอย่างสม่ำเสมอ	๔.๔๗	.๗๐๗	มาก
๒. หลักธรรมด้านอุเบกขาทำให้คนในชุมชนมีการตัดสินใจโดยพิจารณาไตร่ตรองด้วยปัญญา	๔.๓๗	.๗๓๔	มาก
๓. หลักธรรมด้านอุเบกขาทำให้คนในชุมชนมีเหตุผลอย่างถูกต้องด้วยความเที่ยงธรรม	๔.๔๗	.๗๒๐	มาก
๔. หลักธรรมด้านอุเบกขาทำให้คนในชุมชนสามารถใช้สติปัญญาพิจารณาข้อเท็จจริงอย่างถูกต้องประกอบด้วยเหตุผล	๔.๕๓	.๗๐๑	มากที่สุด
๕. หลักธรรมด้านอุเบกขาทำให้คนในชุมชนไม่ซ้ำเติมผู้อื่นเมื่อผู้อื่นเดือดร้อน	๔.๔๙	.๖๘๑	มาก
ภาพรวม	๔.๔๖	.๕๘๘	มาก

จากตารางที่ ๔.๖ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นต่อการนำหลักพรหมวิหารธรรมมาใช้ในการสร้างสันติสุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ด้านอุเบกขา โดยภาพรวมแล้วอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๖ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับมากที่สุด ๑ ข้อ ได้แก่ หลักธรรมด้านอุเบกขาทำให้คนในชุมชนสามารถใช้สติปัญญาพิจารณาข้อเท็จจริงอย่างถูกต้องประกอบด้วยเหตุผล โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๕๓ รองลงมาเป็นระดับมาก คือ หลักธรรมด้านอุเบกขาทำให้คนในชุมชนไม่ซ้ำเติมผู้อื่นเมื่อผู้อื่นเดือดร้อน โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๙ ถัดมาคือ หลักธรรมด้านอุเบกขาทำให้คนในชุมชนมีเหตุผลอย่างถูกต้องด้วยความเที่ยงธรรม โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๗ และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ หลักธรรมด้านอุเบกขาทำให้คนในชุมชนมีการตัดสินใจโดยพิจารณาไตร่ตรองด้วยปัญญา โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๗

๔.๓ ผลวิเคราะห์การทดสอบสมมติฐานการเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับ หลักพรหมวิหารธรรมมีความสำคัญต่อการสร้างสันติสุขในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักพรหมวิหารธรรมมีความสำคัญต่อการสร้างสันติสุขในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพ และรายได้ต่อเดือน โดยใช้สถิติ t-test สำหรับกรณีเปรียบเทียบ ๒ กลุ่ม และกรณีเปรียบเทียบมากกว่า ๒ กลุ่ม ใช้สถิติวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) และเมื่อพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จะนำไปเปรียบเทียบเป็นรายคู่ตามวิธีของ LSD ดังปรากฏในตารางที่ ๔.๗ - ๔.๒๐

สมมติฐานที่ ๑ ประชากรที่มีเพศแตกต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักพรหมวิหารธรรมมีความสำคัญต่อการสร้างสันติสุขในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการต่างกัน

ตารางที่ ๔.๗ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชากรเกี่ยวกับหลักพรหมวิหารธรรมมีความสำคัญต่อการสร้างสันติสุขในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ จำแนกตามเพศ

(n=๒๑๗)

หลักพรหมวิหารธรรม มีความสำคัญต่อการสร้าง สันติสุข	เพศ				t	P
	ชาย (๙๒ คน)		หญิง (๑๒๕ คน)			
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.		
๑. ด้านเมตตา	๔.๓๔	.๗๐๔	๔.๓๓	.๖๒๖	๐.๐๖๙	.๗๙๔
๒. ด้านกรุณา	๔.๓๙	.๖๕๕	๔.๔๐	.๕๘๕	๐.๕๖๗	.๔๕๒
๓. ด้านมุทิตา	๔.๓๙	.๕๐๖	๔.๔๓	.๕๔๓	๐.๐๐๑	.๙๗๘
๔. ด้านอุเบกขา	๔.๔๒	.๕๙๖	๔.๕๐	.๕๘๓	๐.๒๐๕	.๖๕๒
ภาพรวม	๔.๓๗	.๕๘๗	๔.๔๐	.๕๕๗	๐.๐๙๗	.๗๕๖

จากตารางที่ ๔.๗ พบว่า ประชากรที่มีเพศแตกต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักพรหมวิหารธรรมมีความสำคัญต่อการสร้างสันติสุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

โดยภาพรวม ด้วยวิธีการทดสอบค่าที (t-test) ไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ประชากรที่มีเพศแตกต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักพรหมวิหารธรรม มีความสำคัญต่อการสร้างสันติสุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ในทุกด้าน ไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ ๒ ประชากรที่มีอายุแตกต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักพรหมวิหารธรรมมีความสำคัญต่อการสร้างสันติสุขในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการต่างกัน

ตารางที่ ๔.๘ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชากรเกี่ยวกับหลักพรหมวิหารธรรมมีความสำคัญต่อการสร้างสันติสุขในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ จำแนกตามอายุ

(n=๒๑๗)

หลักพรหมวิหาร ธรรมมีความสำคัญ ต่อการสร้างสันติสุข	อายุ								F	Sig.
	๒๐-๓๐ ปี (๓๗ คน)		๓๑-๔๐ ปี (๖๙ คน)		๔๑-๕๐ ปี (๒๙ คน)		มากกว่า ๕๐ ปี ขึ้นไป (๘๒ คน)			
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.		
๑. ด้านเมตตา	๔.๔๓	.๖๖๖	๔.๒๕	.๗๑๕	๔.๑๐	.๗๑๖	๔.๔๗	.๔๒๐	๒.๘๐๘	.๐๔๑*
๒. ด้านกรุณา	๔.๔๕	.๕๖๔	๔.๓๒	.๖๙๒	๔.๑๒	.๖๙๒	๔.๖๒	.๓๙๕	๔.๕๖๗	.๐๐๔*
๓. ด้านมุทิตา	๔.๔๕	.๕๕๗	๔.๔๐	.๕๙๒	๔.๒๑	.๔๘๓	๔.๕๑	.๓๒๕	๒.๑๓๕	.๐๙๗
๔. ด้านอุเบกขา	๔.๕๔	.๕๗๔	๔.๓๙	.๖๒๑	๔.๑๕	.๖๘๐	๔.๖๗	.๓๕๕	๕.๔๘๙	.๐๐๑*
ภาพรวม	๔.๔๖	.๕๘๒	๔.๓๒	.๖๑๔	๔.๑๔	.๖๐๔	๔.๕๓	.๓๔๖	๓.๕๗๖	.๐๑๕*

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๘ พบว่า ประชากรที่มีอายุแตกต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักพรหมวิหารธรรมมีความสำคัญต่อการสร้างสันติสุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ โดยภาพรวมแตกต่างกัน ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชากรที่มีอายุแตกต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักพรหมวิหารธรรมมีความสำคัญต่อการสร้างสันติสุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ในด้านเมตตา ด้านกรุณา และด้านอุเบกขา แตกต่างกัน ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนด้านมุทิตา ประชากรมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกันซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

ดังนั้นจึงทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้านภาพรวม ด้านเมตตา ด้านกรุณา และด้านอุเบกขา จำแนกตามอายุ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๙ - ๔.๑๒

ตารางที่ ๔.๙ เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามอายุ โดยภาพรวม

(n=๒๑๗)

อายุ	\bar{X}	อายุ			มากกว่า ๕๐ ปีขึ้นไป
		๒๐-๓๐ ปี	๓๑-๔๐ ปี	๔๑-๕๐ ปี	
		๔.๔๖	๔.๓๒	๔.๑๔	๔.๕๓
๒๐-๓๐ ปี	๔.๔๖	-	๐.๑๔	๐.๓๒*	-๐.๐๘
๓๑-๔๐ ปี	๔.๓๒	-	-	๐.๑๘	-๐.๒๑
๔๑-๕๐ ปี	๔.๑๔	-	-	-	-๐.๓๙*
มากกว่า ๕๐ ปีขึ้นไป	๔.๕๓	-	-	-	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๙ พบว่า เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามอายุ โดยภาพรวม มีความแตกต่างของลักษณะตัวแปร ๒ คู่ ได้แก่

ประชากรที่มีอายุระหว่าง ๔๑-๕๐ ปี มีความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักพรหมวิหารธรรม มีความสำคัญต่อการสร้างสันติสุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ น้อยกว่าประชากรที่มีอายุระหว่าง ๒๐-๓๐ ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ประชากรที่มีอายุมากกว่า ๕๐ ปีขึ้นไป มีความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักพรหมวิหารธรรม มีความสำคัญต่อการสร้างสันติสุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ มากกว่าประชากรที่มีอายุระหว่าง ๔๑-๕๐ ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ส่วนประชากรที่มีอายุในระดับอื่น ๆ มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๐ เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามอายุ ด้านเมตตา

(n=๒๑๗)

อายุ	\bar{X}	อายุ			
		๒๐-๓๐ ปี	๓๑-๔๐ ปี	๔๑-๕๐ ปี	มากกว่า ๕๐ ปีขึ้นไป
		๔.๔๓	๔.๒๕	๔.๑๐	๔.๔๗
๒๐-๓๐ ปี	๔.๔๓	-	๐.๑๘	๐.๓๓*	-๐.๐๔
๓๑-๔๐ ปี	๔.๒๕	-	-	๐.๑๕	-๐.๒๒
๔๑-๕๐ ปี	๔.๑๐	-	-	-	-๐.๓๗*
มากกว่า ๕๐ ปีขึ้นไป	๔.๔๗	-	-	-	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๐ พบว่า เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามอายุ ด้านเมตตา มีความแตกต่างของลักษณะตัวแปร ๒ คู่ ได้แก่

ประชากรที่มีอายุระหว่าง ๔๑-๕๐ ปี มีความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักพรหมวิหารธรรม มีความสำคัญต่อการสร้างสันติสุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ น้อยกว่าประชากรที่มีอายุระหว่าง ๒๐-๓๐ ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ประชากรที่มีอายุมากกว่า ๕๐ ปีขึ้นไป มีความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักพรหมวิหารธรรม มีความสำคัญต่อการสร้างสันติสุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ มากกว่าประชากรที่มีอายุระหว่าง ๔๑-๕๐ ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ส่วนประชากรที่มีอายุในระดับอื่น ๆ มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๑ เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตาม
อายุ ด้านกรุณา

(n=๒๑๗)

อายุ	\bar{X}	อายุ			
		๒๐-๓๐ ปี	๓๑-๔๐ ปี	๔๑-๕๐ ปี	มากกว่า ๕๐ ปีขึ้นไป
		๔.๔๕	๔.๓๒	๔.๑๒	๔.๖๒
๒๐-๓๐ ปี	๔.๔๕	-	๐.๑๓	๐.๓๓*	-๐.๑๗
๓๑-๔๐ ปี	๔.๓๒	-	-	๐.๒๐	-๐.๓๐*
๔๑-๕๐ ปี	๔.๑๒	-	-	-	-๐.๕๐*
มากกว่า ๕๐ ปีขึ้นไป	๔.๖๒	-	-	-	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๑ พบว่า เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามอายุ ด้านกรุณา มีความแตกต่างของลักษณะตัวแปร ๓ คู่ ได้แก่

ประชากรที่มีอายุระหว่าง ๔๑-๕๐ ปี มีความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักพรหมวิหารธรรม มีความสำคัญต่อการสร้างสันติสุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ น้อยกว่าประชากรที่มีอายุระหว่าง ๒๐-๓๐ ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ประชากรที่มีอายุมากกว่า ๕๐ ปีขึ้นไป มีความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักพรหมวิหารธรรม มีความสำคัญต่อการสร้างสันติสุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ มากกว่าประชากรที่มีอายุระหว่าง ๓๑-๔๐ ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ประชากรที่มีอายุมากกว่า ๕๐ ปีขึ้นไป มีความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักพรหมวิหารธรรม มีความสำคัญต่อการสร้างสันติสุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ มากกว่าประชากรที่มีอายุระหว่าง ๔๑-๕๐ ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ส่วนประชากรที่มีอายุในระดับอื่น ๆ มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๒ เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามอายุ ด้านอุเบกขา

(n=๒๑๗)

อายุ	\bar{X}	อายุ			
		๒๐-๓๐ ปี	๓๑-๔๐ ปี	๔๑-๕๐ ปี	มากกว่า ๕๐ ปีขึ้นไป
		๔.๕๔	๔.๓๙	๔.๑๕	๔.๖๗
๒๐-๓๐ ปี	๔.๕๔	-	๐.๑๕	๐.๓๙*	-๐.๑๓
๓๑-๔๐ ปี	๔.๓๙	-	-	๐.๒๓	-๐.๒๘*
๔๑-๕๐ ปี	๔.๑๕	-	-	-	-๐.๕๒*
มากกว่า ๕๐ ปีขึ้นไป	๔.๖๗	-	-	-	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๒ พบว่า เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามอายุ ด้านอุเบกขา มีความแตกต่างของลักษณะตัวแปร ๓ คู่ ได้แก่

ประชากรที่มีอายุระหว่าง ๔๑-๕๐ ปี มีความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักพรหมวิหารธรรม มีความสำคัญต่อการสร้างสันติสุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ น้อยกว่า ประชากรที่มีอายุระหว่าง ๒๐-๓๐ ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ประชากรที่มีอายุมากกว่า ๕๐ ปีขึ้นไป มีความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักพรหมวิหารธรรม มีความสำคัญต่อการสร้างสันติสุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ มากกว่า ประชากรที่มีอายุระหว่าง ๓๑-๔๐ ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ประชากรที่มีอายุมากกว่า ๕๐ ปีขึ้นไป มีความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักพรหมวิหารธรรม มีความสำคัญต่อการสร้างสันติสุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ มากกว่า ประชากรที่มีอายุระหว่าง ๔๑-๕๐ ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ส่วนประชากรที่มีอายุในระดับอื่น ๆ มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๓ ประชากรที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักพรหมวิหารธรรมมีความสำคัญต่อการสร้างสันติสุขในอำเภอ บางพลี จังหวัดสมุทรปราการต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๓ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชากรเกี่ยวกับหลักพรหมวิหารธรรมมีความสำคัญต่อการสร้างสันติสุขในอำเภอ บางพลี จังหวัด สมุทรปราการ จำแนกตามระดับการศึกษา

(n=๒๑๗)

หลักพรหมวิหาร ธรรมมีความสำคัญ ต่อการสร้างสันติสุข	ระดับการศึกษา										F	Sig.
	มัธยมศึกษาตอนปลาย, ป.ว.ช. หรือเทียบเท่า (๕๘ คน)		ป.ว.ส. หรือ อนุปริญญา (๕๐ คน)		ปริญญาตรี (๘๘ คน)		ปริญญาโท (๑๙ คน)		ปริญญาเอก (๒ คน)			
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.		
ด้านเมตตา	๔.๑๓	.๙๗๗	๔.๓๔	.๔๕๖	๔.๓๘	.๕๐๖	๔.๖๘	.๒๗๒	๔.๖๗	.๔๗๑	๓.๑๖๓	.๐๑๕*
ด้านกรุณา	๔.๑๔	.๘๔๙	๔.๓๙	.๕๑๔	๔.๔๘	.๔๖๓	๔.๗๗	.๒๘๕	๔.๗๐	.๔๒๔	๕.๐๓๒	.๐๐๑*
ด้านมุทิตา	๔.๑๖	.๗๐๕	๔.๔๐	.๓๖๖	๔.๕๒	.๔๓๗	๔.๗๕	.๓๐๔	๔.๕๐	.๑๔๑	๖.๘๑๑	.๐๐๐*
ด้านอุเบกขา	๔.๒๙	.๗๗๙	๔.๕๑	.๔๙๗	๔.๔๙	.๔๙๕	๔.๗๙	.๓๗๔	๔.๓๐	.๔๒๔	๓.๐๔๓	.๐๑๘*
ภาพรวม	๔.๑๗	.๘๓๔	๔.๕๐	.๔๐๑	๔.๔๔	.๔๓๐	๔.๗๓	.๒๔๘	๔.๕๓	.๑๖๕	๔.๑๙๗	.๐๐๓*

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๓ พบว่า ประชากรที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักพรหมวิหารธรรมมีความสำคัญต่อการสร้างสันติสุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ โดยภาพรวมแตกต่างกัน ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชากรที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักพรหมวิหารธรรมมีความสำคัญต่อการสร้างสันติสุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ทุกด้านคือ ด้านเมตตา ด้านกรุณา ด้านมุทิตา และด้านอุเบกขา แตกต่างกัน ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ดังนั้นจึงทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้านภาพรวม ด้านเมตตา ด้านกรุณา ด้านมุทิตา และด้านอุเบกขา จำแนกตามระดับการศึกษา ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๑๔ - ๔.๑๘

ตารางที่ ๔.๑๔ เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามระดับการศึกษา โดยภาพรวม

(n=๒๑๗)

ระดับการศึกษา	\bar{X}	ระดับการศึกษา				
		มัธยมศึกษาตอนปลาย, ป.ว.ช. หรือเทียบเท่า	ป.ว.ส. หรืออนุปริญญา	ปริญญาตรี	ปริญญาโท	ปริญญาเอก
	๔.๑๗	๔.๔๐	๔.๔๔	๔.๗๓	๔.๕๓	
มัธยมศึกษาตอนปลาย, ป.ว.ช. หรือเทียบเท่า	๔.๑๗	-	-๐.๒๓*	-๐.๒๗*	-๐.๕๖*	-๐.๓๖
ป.ว.ส. หรืออนุปริญญา	๔.๔๐	-	-	-๐.๐๔	-๐.๓๓*	-๐.๑๓
ปริญญาตรี	๔.๔๔	-	-	-	-๐.๒๙*	-๐.๐๙
ปริญญาโท	๔.๗๓	-	-	-	-	๐.๒๐
ปริญญาเอก	๔.๕๓	-	-	-	-	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๔ พบว่า เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามระดับการศึกษา โดยภาพรวม มีความแตกต่างของลักษณะตัวแปร ๕ คู่ ได้แก่

ประชากรที่มีระดับการศึกษา ป.ว.ส. หรืออนุปริญญา มีความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักพรหมวิหารธรรมมีความสำคัญต่อการสร้างสันติสุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ มากกว่า ประชากรที่มีระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย, ป.ว.ช. หรือเทียบเท่า อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ประชากรที่มีระดับการศึกษาปริญญาตรี มีความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักพรหมวิหารธรรมมีความสำคัญต่อการสร้างสันติสุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ มากกว่า ประชากรที่มีระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย, ป.ว.ช. หรือเทียบเท่า อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ประชากรที่มีระดับการศึกษาปริญญาโท มีความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักพรหมวิหารธรรมมีความสำคัญต่อการสร้างสันติสุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ มากกว่า ประชากรที่มีระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย, ป.ว.ช. หรือเทียบเท่า อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ประชากรที่มีระดับการศึกษาปริญญาโท มีความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักพรหมวิหารธรรมมีความสำคัญต่อการสร้างสันติสุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ มากกว่า ประชากรที่มีระดับการศึกษา ป.ว.ส. หรืออนุปริญญา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ประชากรที่มีระดับการศึกษาปริญญาโท มีความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักพรหมวิหารธรรมมีความสำคัญต่อการสร้างสันติสุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ มากกว่า ประชากรที่มีระดับการศึกษาปริญญาตรี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ส่วนประชากรที่มีระดับการศึกษาในระดับอื่น ๆ มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๕ เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามระดับการศึกษา ด้านเมตตา

(n=๒๑๗)

ระดับการศึกษา	\bar{X}	ระดับการศึกษา				
		มัธยมศึกษาตอนปลาย, ป.ว.ช. หรือเทียบเท่า	ป.ว.ส. หรืออนุปริญญา	ปริญญาตรี	ปริญญาโท	ปริญญาเอก
		๔.๑๓	๔.๓๔	๔.๓๘	๔.๖๘	๔.๖๗
มัธยมศึกษาตอนปลาย, ป.ว.ช. หรือเทียบเท่า	๔.๑๓	-	-๐.๒๑	-๐.๒๕*	-๐.๕๕*	-๐.๕๔
ป.ว.ส. หรืออนุปริญญา	๔.๓๔	-	-	-๐.๐๔	-๐.๓๔*	-๐.๓๓
ปริญญาตรี	๔.๓๘	-	-	-	-๐.๓๐	-๐.๒๙
ปริญญาโท	๔.๖๘	-	-	-	-	๐.๐๑
ปริญญาเอก	๔.๖๗	-	-	-	-	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๕ พบว่า เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามระดับการศึกษา ด้านเมตตา มีความแตกต่างของลักษณะตัวแปร ๓ คู่ได้แก่

ประชากรที่มีระดับการศึกษาปริญญาตรี มีความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักพรหมวิหารธรรมมีความสำคัญต่อการสร้างสันติสุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ มากกว่าประชากรที่มีระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย, ป.ว.ช. หรือเทียบเท่า อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ประชากรที่มีระดับการศึกษาปริญญาโท มีความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักพรหมวิหารธรรมมีความสำคัญต่อการสร้างสันติสุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ มากกว่าประชากรที่มีระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย, ป.ว.ช. หรือเทียบเท่า อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ประชากรที่มีระดับการศึกษาปริญญาโท มีความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักพรหมวิหารธรรม มีความสำคัญต่อการสร้างสันติสุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ มากกว่า ประชากรที่มีระดับการศึกษา ป.ว.ส. หรืออนุปริญญา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ส่วนประชากรที่มีระดับการศึกษาในระดับอื่น ๆ มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๖ เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามระดับการศึกษา ด้านกรุณา

(n=๒๑๗)

ระดับการศึกษา	\bar{X}	ระดับการศึกษา				
		มัธยมศึกษาตอนปลาย, ป.ว.ช. หรือเทียบเท่า	ป.ว.ส. หรืออนุปริญญา	ปริญญาตรี	ปริญญาโท	ปริญญาเอก
	๔.๑๔	-	๔.๓๙	๔.๔๘	๔.๗๗	๔.๗๐
มัธยมศึกษาตอนปลาย, ป.ว.ช. หรือเทียบเท่า	๔.๑๔	-	-๐.๒๕*	-๐.๓๔*	-๐.๖๓*	-๐.๕๖
ป.ว.ส. หรืออนุปริญญา	๔.๓๙	-	-	-๐.๐๙	-๐.๓๘*	-๐.๓๑
ปริญญาตรี	๔.๔๘	-	-	-	-๐.๒๙	-๐.๒๒
ปริญญาโท	๔.๗๗	-	-	-	-	๐.๐๗
ปริญญาเอก	๔.๗๐	-	-	-	-	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๖ พบว่า เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามระดับการศึกษา ด้านกรุณา มีความแตกต่างของลักษณะตัวแปร ๔ คู่ ได้แก่

ประชากรที่มีระดับการศึกษา ป.ว.ส. หรืออนุปริญญา มีความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักพรหมวิหารธรรมมีความสำคัญต่อการสร้างสันติสุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ มากกว่า ประชากรที่มีระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย, ป.ว.ช. หรือเทียบเท่า อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ประชากรที่มีระดับการศึกษาปริญญาตรี มีความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักพรหมวิหารธรรม มีความสำคัญต่อการสร้างสันติสุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ มากกว่า ประชากรที่มีระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย, ป.ว.ช. หรือเทียบเท่า อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ ๐.๐๕

ประชากรที่มีระดับการศึกษาปริญญาโท มีความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักพรหมวิหารธรรม มีความสำคัญต่อการสร้างสันติสุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ มากกว่า ประชากรที่มีระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย, ป.ว.ช. หรือเทียบเท่า อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ ๐.๐๕

ประชากรที่มีระดับการศึกษาปริญญาโท มีความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักพรหมวิหารธรรม มีความสำคัญต่อการสร้างสันติสุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ มากกว่า ประชากรที่มีระดับการศึกษา ป.ว.ส. หรืออนุปริญญา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ส่วนประชากรที่มีระดับการศึกษาในระดับอื่น ๆ มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๗ เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตาม ระดับการศึกษา ด้านมูทิตา

(n=๒๑๗)

ระดับการศึกษา	\bar{X}	ระดับการศึกษา				
		มัธยมศึกษาตอนปลาย, ป.ว.ช. หรือเทียบเท่า	ป.ว.ส. หรืออนุปริญญา	ปริญญาตรี	ปริญญาโท	ปริญญาเอก
		๔.๑๖	๔.๔๐	๔.๕๒	๔.๗๕	๔.๕๐
มัธยมศึกษาตอนปลาย, ป.ว.ช. หรือเทียบเท่า	๔.๑๖	-	-๐.๒๔*	-๐.๓๖*	-๐.๕๙*	-๐.๓๔
ป.ว.ส. หรืออนุปริญญา	๔.๔๐	-	-	-๐.๑๒	-๐.๓๕*	-๐.๑๐
ปริญญาตรี	๔.๕๒	-	-	-	-๐.๒๓	๐.๐๒
ปริญญาโท	๔.๗๕	-	-	-	-	๐.๒๕
ปริญญาเอก	๔.๕๐	-	-	-	-	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๗ พบว่า เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามระดับการศึกษา ด้านบุคลิกภาพ มีความแตกต่างของลักษณะตัวแปร ๔ คู่ ได้แก่

ประชากรที่มีระดับการศึกษา ป.ว.ส. หรืออนุปริญญา มีความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักพรหมวิหารธรรมมีความสำคัญต่อการสร้างสันติสุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ มากกว่า ประชากรที่มีระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย, ป.ว.ช. หรือเทียบเท่า อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ประชากรที่มีระดับการศึกษาปริญญาตรี มีความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักพรหมวิหารธรรมมีความสำคัญต่อการสร้างสันติสุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ มากกว่า ประชากรที่มีระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย, ป.ว.ช. หรือเทียบเท่า อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ประชากรที่มีระดับการศึกษาปริญญาโท มีความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักพรหมวิหารธรรมมีความสำคัญต่อการสร้างสันติสุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ มากกว่า ประชากรที่มีระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย, ป.ว.ช. หรือเทียบเท่า อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ประชากรที่มีระดับการศึกษาปริญญาโท มีความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักพรหมวิหารธรรมมีความสำคัญต่อการสร้างสันติสุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ มากกว่า ประชากรที่มีระดับการศึกษา ป.ว.ส. หรืออนุปริญญา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ส่วนประชากรที่มีระดับการศึกษาในระดับอื่น ๆ มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๘ เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามระดับการศึกษา ด้านอุเบกขา

(n=๒๑๗)

ระดับการศึกษา	\bar{X}	ระดับการศึกษา				
		มัธยมศึกษาตอนปลาย, ป.ว.ช. หรือเทียบเท่า	ป.ว.ส. หรืออนุปริญญา	ปริญญาตรี	ปริญญาโท	ปริญญาเอก
		๔.๒๙	๔.๕๑	๔.๔๙	๔.๗๙	๔.๓๐
มัธยมศึกษาตอนปลาย, ป.ว.ช. หรือเทียบเท่า	๔.๒๙	-	-๐.๒๒*	-๐.๒๐*	-๐.๕๐*	-๐.๐๑
ป.ว.ส. หรืออนุปริญญา	๔.๕๑	-	-	๐.๐๒	-๐.๒๘	๐.๒๑
ปริญญาตรี	๔.๔๙	-	-	-	-๐.๓๐*	๐.๑๙
ปริญญาโท	๔.๗๙	-	-	-	-	๐.๔๙
ปริญญาเอก	๔.๓๐	-	-	-	-	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๘ พบว่า เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามระดับการศึกษา ด้านอุเบกขา มีความแตกต่างของลักษณะตัวแปร ๔ คู่ได้แก่

ประชากรที่มีระดับการศึกษา ป.ว.ส. หรืออนุปริญญา มีความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักพรหมวิหารธรรมมีความสำคัญต่อการสร้างสันติสุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ มากกว่า ประชากรที่มีระดับศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย, ป.ว.ช. หรือเทียบเท่า อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ประชากรที่มีระดับการศึกษาปริญญาตรี มีความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักพรหมวิหารธรรมมีความสำคัญต่อการสร้างสันติสุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ มากกว่า ประชากรที่มีระดับศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย, ป.ว.ช. หรือเทียบเท่า อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ประชากรที่มีระดับการศึกษาปริญญาโท มีความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักพรหมวิหารธรรมมีความสำคัญต่อการสร้างสันติสุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ มากกว่า

ประชากรที่มีระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย, ป.ว.ช. หรือเทียบเท่า อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ประชากรที่มีระดับการศึกษาปริญญาโท มีความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักพรหมวิหารธรรม มีความสำคัญต่อการสร้างสันติสุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ มากกว่าประชากรที่มีระดับการศึกษาปริญญาตรี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ส่วนประชากรที่มีระดับการศึกษาในระดับอื่น ๆ มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๔ ประชากรที่มีสถานภาพแตกต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักพรหมวิหารธรรมมีความสำคัญต่อการสร้างสันติสุขในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๙ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชากรเกี่ยวกับหลักพรหมวิหารธรรมมีความสำคัญต่อการสร้างสันติสุขในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ จำแนกตามสถานภาพ

(n=๒๑๗)

หลักพรหมวิหารธรรม มีความสำคัญต่อ การสร้างสันติสุข	สถานภาพ						F	Sig.
	โสด (๙๔ คน)		สมรส (๑๑๖ คน)		ม่าย (๗ คน)			
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.		
ด้านเมตตา	๔.๔๒	.๗๓๖	๔.๒๗	.๕๘๙	๔.๒๙	.๖๐๖	๑.๓๓๔	.๒๖๖
ด้านกรุณา	๔.๔๕	.๖๓๖	๔.๓๖	.๕๘๖	๔.๓๗	.๗๙๕	๐.๖๐๙	.๕๔๕
ด้านมุทิตา	๔.๔๖	.๕๘๐	๔.๓๘	.๔๗๗	๔.๓๗	.๖๐๕	๐.๖๘๓	.๕๐๖
ด้านอุเบกขา	๔.๕๗	.๕๖๔	๔.๓๙	.๕๗๑	๔.๑๗	.๙๔๘	๓.๔๘๕	.๐๗๒
ภาพรวม	๔.๔๗	.๖๒๓	๔.๓๓	.๕๑๒	๔.๒๘	.๖๕๔	๑.๗๓๑	.๑๘๐

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๙ พบว่า ประชากรที่มีสถานภาพแตกต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักพรหมวิหารธรรมมีความสำคัญต่อการสร้างสันติสุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ประชากรที่มีสถานภาพแตกต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักพรหมวิหารธรรมมีความสำคัญต่อ

การสร้างสันติสุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ในทุกด้านไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ ๕ ประชากรที่มีรายได้ต่อเดือนแตกต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักพรหมวิหารธรรมมีความสำคัญต่อการสร้างสันติสุขในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการต่างกัน

ตารางที่ ๔.๒๐ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชากรเกี่ยวกับหลักพรหมวิหารธรรมมีความสำคัญต่อการสร้างสันติสุขในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ จำแนกตามรายได้ต่อเดือน

(n=๒๑๗)

หลักพรหม วิหารธรรมมี ความสำคัญ ต่อการสร้าง สันติสุข	รายได้ต่อเดือน										F	Sig.
	๕,๐๐๐ - ๑๐,๐๐๐ บาท (๗๙ คน)		๑๐,๐๐๑ - ๒๐,๐๐๐ บาท (๙๖ คน)		๒๐,๐๐๑ - ๓๐,๐๐๐ บาท (๒๔ คน)		๓๐,๐๐๑ - ๔๐,๐๐๐ บาท (๑๕ คน)		มากกว่า ๔๐,๐๐๐ บาท ขึ้นไป (๓ คน)			
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.		
ด้านเมตตา	๔.๑๕	.๙๑๙	๔.๕๔	.๕๑๖	๔.๒๘	.๕๐๑	๔.๖๒	.๓๓๐	๔.๗๘	.๓๘๕	๓.๔๖๙	.๐๗๙
ด้านกรุณา	๔.๒๓	.๘๖๒	๔.๕๑	.๓๘๙	๔.๓๘	.๓๙๑	๔.๔๘	.๒๙๑	๔.๗๓	.๔๖๒	๒.๗๖๓	.๒๒๙
ด้านมุทิตา	๔.๒๖	.๗๐๑	๔.๕๑	.๓๘๒	๔.๕๕	.๓๕๕	๔.๕๙	.๓๔๕	๔.๖๗	.๓๐๖	๒.๘๕๓	.๑๒๕
ด้านอุเบกขา	๔.๓๑	.๗๙๑	๔.๕๙	.๓๙๗	๔.๕๕	.๕๓๐	๔.๕๓	.๓๗๕	๔.๒๐	.๗๒๑	๒.๗๑๒	.๐๖๑
ภาพรวม	๔.๒๒	.๘๐๘	๔.๕๐	.๓๕๕	๔.๓๖	.๓๐๒	๔.๕๗	.๒๙๔	๔.๖๑	.๔๑๘	๓.๒๗๐	.๓๑๓

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๐ พบว่า ประชากรที่มีรายได้ต่อเดือนแตกต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักพรหมวิหารธรรมมีความสำคัญต่อการสร้างสันติสุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ประชากรที่มีรายได้ต่อเดือนแตกต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักพรหมวิหารธรรมมีความสำคัญต่อการสร้างสันติสุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ในทุกด้านไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

๔.๔ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำหลักพรหมวิหารธรรมมาใช้ในการสร้างสันติสุขในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อเสนอแนะของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับการนำหลักพรหมวิหารธรรมมาใช้ในการสร้างสันติสุขในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ทั้ง ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านเมตตา ๒) ด้านกรุณา ๓) ด้านมุทิตา และ ๔) ด้านอุเบกขา ซึ่งสามารถสรุปสาระสำคัญ ดังปรากฏตามตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๒๑ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำหลักพรหมวิหารธรรมมาใช้ในการสร้างสันติสุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ทั้ง ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านเมตตา ๒) ด้านกรุณา ๓) ด้านมุทิตา และ ๔) ด้านอุเบกขา

หลักพรหมวิหาร	ข้อเสนอแนะ
๑) ด้านเมตตา	<ul style="list-style-type: none"> - ควรมีการแบ่งปันช่วยเหลือกันในบางครั้งที่โอกาสอำนวย - ถ้าบุคคลในตำบลเดียวกันรู้จักเมตตาต่อกัน ช่วยเหลือกันทุกคนก็จะเป็นสุข - บุคคลในชุมชนต้องมีน้ำใจและมีความแบ่งปันซึ่งกันและกัน จะทำให้ชุมชนเกิดสันติสุขและเกิดความสุข - ถ้าบุคคลมีความเมตตาต่อกัน สังคมก็จะสงบสุข - ความเมตตาทำให้เกิดการให้อภัยและทำให้คนมีความรักใคร่กัน - ไม่ควรเบียดเบียนผู้อื่นและทำสิ่งดีๆ ให้กับชุมชน - ควรให้ผู้มีฐานะดีในชุมชนร่วมทำประโยชน์ต่อชุมชน เช่น ทำบุญช่วยเหลือเด็กดีแต่ฐานะยากจนในชุมชน เด็กเรียนดีแต่ไม่มีทุนเรียน - ควรมีการช่วยเหลือกับผู้ที่ด้อยหรือยากไร้กว่าตามสมควร - ควรมีการนำไปปฏิบัติจริง - ควรมีเมตตากรุณาต่อเพื่อนในชุมชนและที่ทำงาน - ควรวางตัวเป็นกลางและฟังความคิดเห็นของผู้อื่น - การอบรมเจริญเมตตาต้องเริ่มจากผู้ที่ใคร่จะอบรมซึ่งจะเป็นจุดเริ่มต้น ซึ่งต้องเป็นเรื่องของปัญญาที่เห็นประโยชน์ของการมีเมตตา ถ้าเราไม่เห็นประโยชน์ว่าควรมีเมตตาความเมตตาก็จะไม่ก่อเกิด

ตารางที่ ๔.๒๑ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำหลักพรหมวิหารธรรมมาใช้ในการสร้างสันติสุขในตำบล
บางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ทั้ง ๔ ด้าน (ต่อ)

หลักพรหมวิหาร	ข้อเสนอแนะ
๒) ด้านกรุณา	<ul style="list-style-type: none"> - ช่วยเหลือผู้ที่อ่อนแอและด้อยโอกาสเมื่อมีโอกาส - การช่วยเหลือคนที่ทุกข์ให้พ้นทุกข์จะทำให้สังคมมีความสุข - ไม่เอาเปรียบผู้อื่นและไม่เห็นแก่ตัว - ความกรุณาต่อเพื่อนร่วมสังคม เพื่อนร่วมโลก จะทำให้ผู้คนรักและสามัคคีกัน - คนในชุมชนเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน รักกัน - เมื่อคนในชุมชนมีเรื่องทุกข์ใจ ไม่สบายใจ มีปัญหา ก็คอยให้คำปรึกษาช่วยในสิ่งที่พอจะช่วยให้ ช่วยผู้อื่นแต่เราต้องไม่เดือดร้อนด้วย - ให้องค์กรราชการที่มีหน้าที่รับผิดชอบต่อชุมชนลงมาดูแลช่วยเหลือผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนอย่างจริงจังและทั่วถึง ไม่ใช่ช่วยเหลือแต่พวกพ้องตัวเอง - ให้องค์กรราชการที่มีหน้าที่รับผิดชอบต่อชุมชนลงมาดูแลช่วยเหลือผู้ที่ได้รับความเดือดร้อน - ช่วยเหลือผู้ที่ลำบากให้พ้นทุกข์ มีความสุข สามารถใช้ชีวิตอยู่ในสังคมได้ - มีความกรุณาต่อผู้อื่นที่เห็นเขามีความลำบากกว่าเรา เกื้อกูลต่อกันและกัน และจะได้พ้นทุกข์ - ร่วมกับชุมชนสร้างความสามัคคี - คิดช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์พ้นความเดือดร้อน ความปรารถนาดีที่อยากให้พ้นทุกข์เมื่อเห็นคนหรือสัตว์เดือดร้อนไม่ควรนิ่งเฉย - ควรมีการนำไปปฏิบัติจริง
๓) ด้านมุทิตา	<ul style="list-style-type: none"> - ส่งเสริมและสนับสนุนบางโอกาส ยกย่อง สรรเสริญ ถ้าเขาทำดีกับสังคม - ดีใจกับคนที่ได้ดี ให้อภัยกับคนที่ทำผิด - ไม่อิจฉาหรือว่าร้ายผู้อื่น โดยที่ตนเองก็ยังไม่ดีพอ - ยินดีกับเพื่อนร่วมโลก ไม่ควรอิจฉานินทา สังคมก็จะสงบสุข - ไม่อิจฉาริษยาต่อกัน - ไม่อิจฉาทาร้อน ไม่แก่งแย่งชิงดีกัน ไม่ทำร้ายซึ่งกันและกัน - ในชุมชนควรประกาศ มอบรางวัลต่าง ๆ ให้แก่ผู้ที่ทำคุณประโยชน์กับชุมชน ให้เป็นแบบอย่างต่อเยาวชน - ชื่นชมผู้อื่นบ้างตามสมควร เพื่อเป็นแรงผลักดันให้ผู้อื่นทำดีต่อไป

ตารางที่ ๔.๒๑ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำหลักพรหมวิหารธรรมมาใช้ในการสร้างสันติสุขในตำบล
บางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ทั้ง ๔ ด้าน (ต่อ)

หลักพรหมวิหาร	ข้อเสนอแนะ
๓) ด้านมุทิตา (ต่อ)	<ul style="list-style-type: none"> - ยินดีในสิ่งที่ผู้อื่นได้ดี อย่าอิจฉาทาร้อน จะนำชุมชนมีความสามัคคีและทำให้ชุมชนเกิดสันติสุข - แสดงความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี - รู้สึกยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี ไม่ว่าจะการพ้นทุกข์นั้นจะเกิดจากความเมตตากรุณาของตนหรือผู้อื่น - ควรมีการนำไปปฏิบัติจริง
๔) ด้านอุเบกขา	<ul style="list-style-type: none"> - ไม่ยึดติดกับสิ่งที่ผ่านมา ประรณณาแต่สิ่งที่ดีๆ ในอนาคต - ไม่นำเรื่องของผู้อื่นมาคิด มานินทา - ปล่อยวาง อย่างยึดติดกับสิ่งที่ลวงตา - ต่างคนต่างวางเฉยต่อเรื่องที่ไม่ดี สังคมก็สงบสุข - ไม่สนใจคำพูดหรือคำนิทาของคนอื่น - ให้ อดบ. รณรงค์สร้างจิตสำนึกด้านการเมืองอย่างสันติสุข - ไม่ซ้ำเติมเมื่อผู้อื่นทำผิดพลาด ควรให้กำลังใจเพื่อจะให้ผู้อื่นมีแรงสู้ต่อไป - วางเฉยในสิ่งที่ไม่มีประโยชน์ - วางเฉยเป็นกลางไม่ยุ่งทางการเมือง - การทำตัวเป็นกลาง มีเหตุผล เทียงธรรม - ควรมีการนำไปปฏิบัติจริง

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้พรหมวิหารธรรมในการสร้างสันติสุขในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ มีวัตถุประสงค์ในการวิจัย ดังนี้

๑. เพื่อศึกษาแนวคิดพรหมวิหารธรรมในพระไตรปิฎก
๒. เพื่อศึกษาแนวคิดสันติสุขในพระไตรปิฎก
๓. เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหารธรรมในการเสริมสร้างสันติสุขในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลข้อมูลในครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง จำนวน ๒๑๗ ชุด ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามแล้วนำไปวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวทางการวิจัยเชิงปริมาณ คือ ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ เพื่อวิเคราะห์ค่าสถิติต่าง ๆ ดังนี้

วิเคราะห์ข้อมูลของแบบสอบถาม ตอนที่ ๑ ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะประชากรของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยใช้การวิเคราะห์หาค่าความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage) นำเสนอเป็นตารางประกอบการบรรยายผล

วิเคราะห์ข้อมูลของแบบสอบถาม ตอนที่ ๒ การนำหลักพรหมวิหารธรรมมาใช้ในการสร้างสันติสุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ โดยใช้การวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation--SD)

วิเคราะห์การทดสอบสมมติฐานการเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักพรหมวิหารธรรมมีความสำคัญต่อการสร้างสันติสุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ โดยใช้สถิติ t-test สำหรับกรณีเปรียบเทียบ ๒ กลุ่ม และกรณีเปรียบเทียบมากกว่า ๒ กลุ่ม ใช้สถิติวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) และเมื่อพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จะนำไปเปรียบเทียบเป็นรายคู่ตามวิธีของ LSD

วิเคราะห์ข้อมูลของแบบสอบถาม ตอนที่ ๓ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำหลักพรหมวิหารธรรมมาใช้ในการสร้างสันติสุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ โดยนำข้อเสนอแนะมาสรุปใจความและประเด็นที่สำคัญ เป็นการบรรยาย

ผลการวิจัยสามารถนำมาสรุป อภิปรายผล และมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะประชากรของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ลักษณะประชากรของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมีจำนวนคือ ๑๒๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๗.๖ และส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง ๒๐-๓๐ ปี จำนวน ๗๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๕ มีระดับการศึกษาในระดับชั้นปริญญาตรี จำนวน ๘๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๐.๖ ส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรสแล้ว จำนวน ๑๑๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๓.๕ และมีรายได้ต่อเดือน ๑๐,๐๐๑-๒๐,๐๐๐ บาท จำนวน ๙๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๔.๒

๕.๑.๒ ความคิดเห็นการนำหลักพรหมวิหารธรรมมาใช้ในการสร้างสันติสุขในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นต่อการนำหลักพรหมวิหารธรรมมาใช้ในการสร้างสันติสุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีความเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๙ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก ได้แก่ ด้านอุเบกขา โดยมีความเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๖ รองลงมาคือ ด้านมุทิตา โดยมีความเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๑ ถัดมาคือ ด้านกรุณา โดยมีความเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๐ และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ด้านเมตตา โดยมีความเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๓ โดยจำแนกเป็นรายด้าน ได้ดังนี้

๕.๑.๒.๑ ด้านเมตตา

ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นต่อการนำหลักพรหมวิหารธรรมมาใช้ในการสร้างสันติสุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ด้านเมตตา โดยภาพรวมแล้วอยู่ในระดับมาก โดยมีความเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๓ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก ได้แก่ หลักธรรมด้านเมตตาทำให้คนในชุมชนประพฤตินอยู่ในศีลธรรมอันดี โดยมีความเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๐ รองลงมาคือ หลักธรรมด้านเมตตาสามารถสร้างสัมพันธ์ภาพอันดีในชุมชน โดยมีความเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๘ ถัดมาคือ หลักธรรมด้านเมตตาทำให้คนในชุมชนมีความรัก ความปรารถนาดีต่อกัน โดยมีความเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๓ และข้อที่มีค่าเฉลี่ย

ต่ำสุด ได้แก่ หลักธรรมด้านเมตตาทำให้คนในชุมชนมุ่งสร้างประโยชน์แก่ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๙

๕.๑.๒.๒ ด้านกรุณา

ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นต่อการนำหลักพรหมวิหารธรรมมาใช้ในการสร้างสันติสุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ด้านกรุณา โดยภาพรวมแล้วอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๐ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก ได้แก่ หลักธรรมด้านกรุณาทำให้คนในชุมชนละเว้นการกระทำที่ผู้อื่นเกิดความกระทบกระเทือนต่อจิตใจและอารมณ์ โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๕๓ รองลงมาคือ หลักธรรมด้านกรุณาสร้างให้เกิดความเห็นใจผู้อื่นเมื่อผู้อื่นได้รับทุกข์ โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๒ ถัดมาคือ หลักธรรมด้านกรุณาทำให้คนในชุมชนเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่นและส่วนรวม โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๐ และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ หลักธรรมด้านกรุณาทำให้คนในชุมชนช่วยเหลือผู้ที่ประสบความเดือดร้อน โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๕

๕.๑.๒.๓ ด้านมูทิตา

ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นต่อการนำหลักพรหมวิหารธรรมมาใช้ในการสร้างสันติสุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ด้านมูทิตา โดยภาพรวมแล้วอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๑ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก ได้แก่ หลักธรรมด้านมูทิตาทำให้คนในชุมชนเปิดโอกาสให้ผู้อื่นแสดงความคิดเห็นและยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นอย่างมีเหตุผล โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๕๕ รองลงมาคือ หลักธรรมด้านมูทิตาทำให้คนในชุมชนเป็นที่ปรึกษาที่ดีและให้คำแนะนำแก่ผู้อื่นเมื่อมีปัญหา โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๔ ถัดมาคือ หลักธรรมด้านมูทิตาทำให้คนในชุมชนมีการแสดงความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดีและประสบความสำเร็จด้วยใจบริสุทธิ์ไม่อิจฉาริษยา โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๒ และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ หลักธรรมด้านมูทิตาทำให้คนในชุมชนให้กำลังใจผู้อื่นด้วยความจริงใจ โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๖

๕.๑.๒.๔ ด้านอุเบกขา

ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นต่อการนำหลักพรหมวิหารธรรมมาใช้ในการสร้างสันติสุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ด้านอุเบกขา โดยภาพรวมแล้วอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๖ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับมากที่สุด ๑ ข้อ ได้แก่ หลักธรรมด้านอุเบกขาทำให้คนในชุมชนสามารถใช้สติปัญญาพิจารณาข้อเท็จจริงอย่างถูกต้องประกอบด้วยเหตุผล โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๕๓ รองลงมาเป็นระดับมาก คือ

หลักธรรมด้านอุเบกขาทำให้คนในชุมชนไม่ซ้ำเติมผู้อื่นเมื่อผู้อื่นเดือดร้อน โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๙ ถัดมาคือ หลักธรรมด้านอุเบกขาทำให้คนในชุมชนมีเหตุผลอย่างถูกต้องด้วยความเที่ยงธรรม โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๗ และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ หลักธรรมด้านอุเบกขาทำให้คนในชุมชนมีการตัดสินใจโดยพิจารณาไตร่ตรองด้วยปัญญา โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๗

๕.๑.๓ ผลวิเคราะห์การทดสอบสมมติฐานการเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักพรหมวิหารธรรมมีความสำคัญต่อการสร้างสันติสุขในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

ตารางที่ ๕.๑ สรุปผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย

ตัวแปรอิสระ	ผลการทดสอบ	
	ยอมรับสมมติฐาน	ปฏิเสธสมมติฐาน
ลักษณะประชากร	ความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักพรหมวิหารธรรมมีความสำคัญต่อการสร้างสันติสุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ	
เพศ	-	✓
อายุ	✓	-
ระดับการศึกษา	✓	-
สถานภาพ	-	✓
รายได้ต่อเดือน	-	✓

๕.๑.๓.๑ เพศ

ประชากรที่มีเพศแตกต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักพรหมวิหารธรรมมีความสำคัญต่อการสร้างสันติสุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ประชากรที่มีเพศแตกต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักพรหมวิหารธรรมมีความสำคัญต่อการสร้างสันติสุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ในทุกด้านไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

๕.๑.๓.๒ อายุ

ประชากรที่มีอายุแตกต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักพรหมวิหารธรรมมีความสำคัญต่อการสร้างสันติสุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ โดยภาพรวมแตกต่างกัน ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ เมื่อ

พิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชากรที่มีอายุแตกต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักพรหมวิหารธรรมมีความสำคัญต่อการสร้างสันติสุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ในด้านเมตตา ด้านกรุณา และด้านอุเบกขา แตกต่างกัน ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนด้านมุทิตา ประชากรมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกันซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

๕.๑.๓.๓ ระดับการศึกษา

ประชากรที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักพรหมวิหารธรรมมีความสำคัญต่อการสร้างสันติสุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ โดยภาพรวมแตกต่างกัน ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชากรที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักพรหมวิหารธรรมมีความสำคัญต่อการสร้างสันติสุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ทุกด้านคือ ด้านเมตตา ด้านกรุณา ด้านมุทิตา และด้านอุเบกขา แตกต่างกัน ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๕.๑.๓.๔ สถานภาพ

ประชากรที่มีสถานภาพแตกต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักพรหมวิหารธรรมมีความสำคัญต่อการสร้างสันติสุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ประชากรที่มีสถานภาพแตกต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักพรหมวิหารธรรมมีความสำคัญต่อการสร้างสันติสุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ในทุกด้านไม่แตกต่างกันซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

๕.๑.๓.๕ รายได้ต่อเดือน

ประชากรที่มีรายได้ต่อเดือนแตกต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักพรหมวิหารธรรมมีความสำคัญต่อการสร้างสันติสุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ประชากรที่มีรายได้ต่อเดือนแตกต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักพรหมวิหารธรรมมีความสำคัญต่อการสร้างสันติสุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ในทุกด้านไม่แตกต่างกันซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

๕.๑.๔ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำหลักพรหมวิหารธรรมมาใช้ ในการสร้างสันติสุขในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

ผู้ตอบแบบสอบถามได้ให้ข้อเสนอแนะที่สำคัญเกี่ยวกับหลักพรหมวิหาร
ไว้ดังต่อไปนี้

๕.๑.๔.๑ ด้านเมตตา

ผู้ตอบแบบสอบถามได้ให้แนวคิดที่ว่า ควรมีการแบ่งปันช่วยเหลือกัน
ในบางครั้งที่มีโอกาสอำนวย ถ้าบุคคลในตำบลเดียวกันรู้จักเมตตาต่อกัน ช่วยเหลือกันทุกคนก็จะเป็นสุข
บุคคลในชุมชนต้องมีน้ำใจและมีความแบ่งปันซึ่งกันและกัน จะทำให้ชุมชนเกิดสันติสุขและเกิด
ความสุข ถ้าบุคคลมีความเมตตาต่อกัน สังคมก็จะสงบสุข ความเมตตาทำให้เกิดการให้อภัยและทำให้
คนมีความรักใคร่กัน ไม่ควรเบียดเบียนผู้อื่นและทำสิ่งดี ๆ ให้กับชุมชน ควรมีการช่วยเหลือกับผู้ที่ด้อย
หรือยากไร้กว่าตามสมควร ควรมีเมตตากรุณาต่อเพื่อนในชุมชนและที่ทำงาน และควรนำหลักธรรมนี้
ไปปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน

๕.๑.๔.๒ ด้านกรุณา

ผู้ตอบแบบสอบถามได้ให้แนวคิดที่ว่า ควรช่วยเหลือผู้ที่อ่อนแอและ
ด้อยโอกาสเมื่อมีโอกาส การช่วยเหลือคนที่ทุกข์ให้พ้นทุกข์จะทำให้สังคมมีแต่ความสุข ไม่เอาเปรียบ
ผู้อื่นและไม่เห็นแก่ตัว ความกรุณาต่อเพื่อนร่วมสังคม เพื่อนร่วมโลก จะทำให้ผู้คนรักและสามัคคีกัน
เมื่อคนในชุมชนมีเรื่องทุกข์ใจ ไม่สบายใจ มีปัญหา ก็คอยให้คำปรึกษาช่วยในสิ่งที่พอจะช่วยให้
ช่วยผู้อื่นแต่เราต้องไม่เดือดร้อนด้วย ควรให้หน่วยงานราชการที่มีหน้าที่รับผิดชอบต่อชุมชนลงมาดูแล
ช่วยเหลือผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนอย่างจริงจังและทั่วถึง ไม่ใช่ช่วยเหลือแต่พวกพ้องตัวเอง
คิดช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์พ้นความเดือดร้อน ความปรารถนาดีที่อยากให้พ้นทุกข์เมื่อเห็นคนหรือ
สัตว์เดือดร้อนไม่ควรนิ่งเฉย และควรนำหลักธรรมนี้ไปปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน

๕.๑.๔.๓ ด้านมฤตา

ผู้ตอบแบบสอบถามได้ให้แนวคิดที่ว่า ไม่อิจฉาหรือว่าร้ายผู้อื่น โดยที่
ตนเองก็ยังไม่ดีพอ ยินดีกับเพื่อนร่วมโลก ไม่ควรอิจฉานินทา สังคมก็จะสงบสุข ไม่อิจฉาตาร้อน
ไม่แก่งแย่งชิงดีกัน ไม่ทำร้ายซึ่งกันและกัน ในชุมชนควรประกาศ มอบรางวัลต่าง ๆ ให้แก่ผู้ที่ทำ
คุณประโยชน์กับชุมชนให้เป็นแบบอย่างต่อเยาวชน ชื่นชมผู้อื่นบ้างตามสมควร เพื่อเป็นแรงผลักดันให้
ผู้อื่นทำดีต่อไป รู้สึกยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี ไม่ว่าจะการพ้นทุกข์นั้นจะเกิดจากความเมตตากรุณาของตนหรือ
ผู้อื่น และควรนำหลักธรรมนี้ไปปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน

๕.๑.๔.๔ ด้านอุเบกขา

ผู้ตอบแบบสอบถามได้ให้แนวคิดที่ว่า ไม่นำเรื่องของผู้อื่นมาคิดมานินทา ปล่อยวาง อย่างยึดติดกับสิ่งที่ล่วงตา ไม่ยึดติดกับสิ่งที่ผ่านมา ประรณาแต่สิ่งที่ดี ๆ ในอนาคต ไม่สนใจคำพูดหรือคำนิทาของคนอื่น ควรวางเฉยในสิ่งที่ไม่ดีประโยชน์ ไม่ซ้ำเติมเมื่อผู้อื่นทำผิดพลาด ควรให้กำลังใจเพื่อจะให้ผู้อื่นมีแรงสู้ต่อไป และควรนำหลักธรรมนี้ไปปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษา ความคิดเห็นต่อการนำหลักพรหมวิหารธรรมมาใช้ในการสร้างสันติสุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ในภาพรวมทั้ง ๔ ด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาผลการวิจัยรายด้านสามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

๕.๒.๑ ด้านเมตตา

จากการศึกษาพบว่า ความคิดเห็นต่อการนำหลักพรหมวิหารธรรมมาใช้ในการสร้างสันติสุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ด้านเมตตา โดยภาพรวมแล้วอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก ได้แก่ หลักธรรมด้านเมตตาทำให้คนในชุมชนประพัตินอยู่ในศีลธรรมอันดี รองลงมาคือหลักธรรมด้านเมตตาสามารถสร้างสัมพันธ์ภาพอันดีในชุมชน ถัดมาคือ หลักธรรมด้านเมตตาทำให้คนในชุมชนมีความรัก ความปรารถนาดีต่อกัน และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ หลักธรรมด้านเมตตาทำให้คนในชุมชนมุ่งสร้างประโยชน์แก่ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว ซึ่งจะเห็นได้ว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีแนวคิดที่ว่า หลักคำสอนนี้จะช่วยทำให้คนในชุมชนประพัตินเป็นคนดี อยู่ในศีลธรรมหลักธรรมด้านเมตตาจะสามารถสร้างสัมพันธ์ภาพอันดีในชุมชน อันนำมาซึ่งผลที่ทำให้คนในชุมชนมีความรัก ความปรารถนาดีต่อกัน และสามารถอยู่ร่วมกันในชุมชนอย่างสงบสุขได้ ซึ่งข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) ให้ความหมายของเมตตาว่า เมตตา คือ ความเมตตา (ความรัก) คือ ความปรารถนาดีมีไมตรี ต้องการช่วยเหลือให้ทุกคนประสบประโยชน์และความสุข คำว่ากรุณา คือ ความสงสาร คืออยากช่วยเหลือให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ใฝ่ใจที่จะปลดปล่อยบ้ำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของคนและสัตว์ทั้งปวง^๑ และยังสอดคล้องกับแนวคิดของพระพรหม

^๑ พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), ธรรมบุญ: พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๕), หน้า ๒๐.

คุณากรณ์ (ป.อ. ปยุตโต)^๒ ที่ได้ให้ความหมายคำว่า พรหมวิหาร ๔ ในส่วนของด้านเมตตา หมายถึง ความรักใคร่ ประรณาดิ อยากรให้เขามีความสุข มีจิตแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั้งหลาย นอกจากนี้สอดคล้องกับที่**พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต)** ได้กล่าวถึงความสำคัญของเมตตาไว้ว่า ความรัก ความหวังดีที่ปรารถนาให้ผู้อื่นมีสุข มีความรักความหวังดีแก่ผู้อื่น ความรักจะเกิดขึ้นได้ถ้ารู้จักมองแง่ดีหรือส่วนที่ดีของบุคคลอื่น ถ้าพบส่วนเสียต้องรู้จักมองข้ามและให้อภัย เมื่อพบส่วนดีก็จดจำไว้ ดังนั้น เมตตาหรือความรักจึงเกิดจากการมองแง่ดีของคนอื่น^๓ สอดคล้องกับงานวิจัยของ**พระมหาบุญเรือน ปถกโร (พิลาพันธ์)** ได้ทำวิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์ แนวคิดเรื่องเมตตา ในพุทธปรัชญาเถรวาท ซึ่งสรุปผลการวิจัยว่า เมตตา เป็นหลักธรรมที่สำคัญในอันที่จะทำให้คนทั้งหลาย เอื้อเพื่อซึ่งกันและกัน ไม่ทำลายไม่เบียดเบียนกันและกัน อยู่ร่วมกันอย่าง สันติสุข และสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นแก่ชาวโลก เป็นคุณธรรมที่ช่วยพัฒนาจิตใจให้สะอาด บริสุทธิ์ ลดกิเลส ลดปัญหา ขจัดทุกข์ให้เบาบาง มีความเห็นแก่ตัวน้อยลง เป็นประโยชน์ทั้งแก่ ตนเองและสังคมส่วนรวม เป็นคุณธรรมที่ทำให้หมดกิเลส หมดปัญหา ไม่มีอาสวะเป็นเครื่องยึด เหนี่ยวในจิตใจ เป็นธรรมที่สะอาด บริสุทธิ์ ไม่มีผู้ให้และผู้รับ^๔

๕.๒.๒ ด้านกรุณา

จากการศึกษาพบว่า ความคิดเห็นต่อการนำหลักพรหมวิหารธรรมมาใช้ในการสร้างสันติสุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ด้านกรุณา โดยภาพรวมแล้วอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก ได้แก่ หลักธรรมด้านกรุณาทำให้คนในชุมชนละเว้นการกระทำที่ผู้อื่นเกิดความกระทบกระเทือนต่อจิตใจและอารมณ์ รองลงมาคือ หลักธรรมด้านกรุณาสร้างให้เกิดความเห็นใจผู้อื่นเมื่อผู้อื่นได้รับทุกข์ ถัดมาคือ หลักธรรมด้านกรุณาทำให้คนในชุมชนเอื้อเพื่อแผ่ต่อผู้อื่นและส่วนรวม และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ หลักธรรมด้านกรุณาทำให้คนในชุมชนช่วยเหลือผู้ที่ประสบความเดือดร้อน ซึ่งจะเห็นได้ว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีแนวคิดที่ หลักคำสอนนี้จะช่วยเหลือคนที่ทุกข์ให้พ้นทุกข์จะทำให้สังคมมีแต่ความสุข ไม่เอาเปรียบผู้อื่นและไม่เห็นแก่ตัว ความกรุณาต่อเพื่อนร่วมสังคม เพื่อนร่วมโลก จะทำให้ผู้คนรักและสามัคคีกัน จะทำให้มีการแสดงออกซึ่งความผูกพันในเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ทำให้

^๒ พระพรหมคุณากรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๓, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอส.อาร์.พรินติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๕๘), หน้า ๑๔๒-๑๔๓.

^๓ พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต), **คุณธรรมสำหรับผู้บริหาร**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๕๑), หน้า ๔๐.

^๔ พระมหาบุญเรือน ปถกโร (พิลาพันธ์), “การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องเมตตาในพุทธปรัชญาเถรวาท”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒).

คนให้ชุมชนมีความอนุเคราะห์เกื้อกูลซึ่งกันและกัน ซึ่งข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ **ธนวรรณ สกุลชัยพุกษ์** ได้กล่าวถึงความสำคัญของกรุณาไว้ว่า ความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ความทุกข์คือ สิ่งที่เข้ามาเบียดเบียนให้เกิดความไม่สบายกายและไม่สบายใจ และจะเกิดจากหลายปัจจัยด้วยกัน พระพุทธองค์ทรงสรุปไว้ว่าความทุกข์มี ๒ กลุ่มใหญ่ ๆ ดังนี้ ๑) ทุกข์โดยสภาวะหรือเกิดจากการเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติของร่างกาย เช่น การเกิด การเจ็บไข้ ความแก่และความตาย สิ่งมีชีวิตทั้งหลายที่เกิดมาในโลกจะต้องประสบกับการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ๒) ทุกข์จรหรือทุกข์ทางใจ อันเป็นความทุกข์ที่เกิดจากสาเหตุที่อยู่นอกร่างกาย เช่น เมื่อปรารถนาแล้วไม่สมหวังก็เป็นทุกข์ การประสบกับสิ่งอันไม่เป็นที่รักก็เป็นทุกข์ การพลัดพรากจากสิ่งที่รักก็เป็นทุกข์^๕ และยังสอดคล้องกับแนวคิดของ **พระเทพบัณฑิต** ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของกรุณาไว้ว่า ความสงสาร การช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน กรุณาช่วยเหลือเพื่อให้พ้นจากความทุกข์ บางทีอาจช่วยเหลือในด้านความรู้ บางทีอาจช่วยเหลือในด้านอาชีพสิ่งของต่าง ๆ แล้วแต่ความเหมาะสมในการช่วยเหลือ กรุณาช่วยเหลือในเกื้อกูลหวังจะให้พ้นทุกข์ แต่ว่าการช่วยเหลือคนอื่นช่วยให้เป็น ถ้าช่วยไม่เป็นก็ไม่เกิดประโยชน์เหมือนกัน ต้องช่วยเหลือคนอื่นโดยวิธีที่คนอื่นช่วยเหลือตัวเอง และจากผลที่ได้ผู้บริหารและผู้ที่เกี่ยวข้องกับองค์การบริหารส่วนตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ สามารถนำมาปรับใช้และสนับสนุนให้ประชาชนในเขตตำบลประพฤติปฏิบัติตนตามหลักกรุณาได้ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระเทพโสภณ (ประยูร ธมมจิตโต)** ได้กล่าวถึงพรหมวิหาร ๔ ในหนังสือ มณีแห่งปัญญา ตอนคุณธรรมสำหรับนักบริหาร สามารถสรุปความได้ว่า นักบริหารต้องมีพรหมวิหาร ๔ ประการ เพราะเมตตาจะทำให้ผู้บริหารรู้จักมองแง่ดีของเพื่อนร่วมงานและจดจำไว้เพื่อจะได้ใช้คนให้เหมาะสมกับลักษณะที่ดีของเขา กรุณาจะทำให้ผู้บริหารเปิดใจกว้างรับฟังปัญหาของคนอื่น มุทิตาทำให้ผู้บริหารส่งเสริมให้คนทำงานมีโอกาสพัฒนาความรู้ความสามารถจนได้เลื่อนตำแหน่งสูงขึ้น และอุเบกขาจะทำให้ผู้บริหารมีความยุติธรรมในการให้รางวัลและลงโทษ โดยรู้เท่าทันคนร่วมงานทุกคน^๖ ซึ่งหากทั้งผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ และประชาชนสามารถประยุกต์ใช้หลักธรรมและนำมาปฏิบัติกันได้ก็จะสามารถช่วยให้ชุมชนตำบลบางแก้วอยู่อย่างยั่งยืนอย่างสงบสุขและสร้างสันติสุขในตำบลได้

^๕ ธนวรรณ สกุลชัยพุกษ์, **คุณธรรมนำความรู้**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://tawan555.blogpost.com/> [๒๗ มีนาคม ๒๕๕๖].

^๖ พระเทพโสภณ (ประยูร ธมมจิตโต) ศาสตราจารย์พิเศษ เสฐียรพงษ์ วรรณปก, **มณีแห่งปัญญา**, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา และสถาบันบรรลือธรรม, ม.ป.ป.), หน้า ๔๓-๔๕.

๕.๒.๓ ด้านมูทิตา

จากการศึกษาพบว่า ความคิดเห็นต่อการนำหลักพรหมวิหารธรรมมาใช้ในการสร้างสันติสุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ด้านมูทิตา โดยภาพรวมแล้วอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก ได้แก่ หลักธรรมด้านมูทิตาทำให้คนในชุมชนเปิดโอกาสให้ผู้อื่นแสดงความคิดเห็นและยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นอย่างมีเหตุผล รองลงมาคือ หลักธรรมด้านมูทิตาทำให้คนในชุมชนเป็นที่ปรึกษาที่ดี และให้คำแนะนำแก่ผู้อื่นเมื่อมีปัญหา ถัดมาคือ หลักธรรมด้านมูทิตาทำให้คนในชุมชนมีการแสดงความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดีและประสบความสำเร็จด้วยใจบริสุทธิ์ไม่อิจฉาริษยา และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ หลักธรรมด้านมูทิตาทำให้คนในชุมชนให้กำลังใจผู้อื่นด้วยความจริงใจ ซึ่งจะเห็นได้ว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีแนวคิดที่ว่า หลักคำสอนนี้จะทำให้ประชาชนในชุมชนไม่อิจฉาริษยาซึ่งกันและกัน สามารถทำให้ประชาชนในชุมชนยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เวลามีปัญหาสามารถปรึกษาหารือกันได้ และมีความยินดีที่ผู้อื่นเป็นสุขไม่อิจฉาริษยาผู้อื่น ซึ่งจากผลการศึกษาที่ได้สอดคล้องกับแนวคิดของไสว มาลาทอง ได้ให้ความหมายของมูทิตาไว้ว่า มูทิตา หมายถึง ความชื่นบาน พลอยยินดีเมื่อเห็นผู้อื่นพ้นจากความทุกข์ความเดือดร้อน ไม่ว่าจะการพ้นทุกข์นั้นเกิดจากความเมตตากรุณาของตนหรือผู้อื่น มูทิตาจึงเป็นหลักธรรมที่แสดงให้เห็นบุคลิกของคนใจกว้าง ไม่คับแคบนับเป็นความดีอย่างหนึ่ง เช่น นักกีฬาเมื่อแข่งขันกีฬาและฝ่ายตรงข้ามมีชัยชนะ ผู้มีมูทิตาย่อมไม่เดือดดาลเข้าลักษณะขี้แพ้วขวนตีหรือกีฬาแพ้นคนไม่แพ้ แต่ผู้มีมูทิตาจะต้องรู้แพ้รู้ชนะรู้ภัยทำได้ ยอมรับความพ่ายแพ้และฝึกปรือฝีมือสำหรับการแข่งขันครั้งต่อไป และมีน้ำใจแสดงความยินดีกับฝ่ายที่ชนะโดยไม่มีความอิจฉาริษยาหรือกลั่นแกล้ง คุณธรรมข้อนี้ยังหมายความหมายถึงการให้การสนับสนุนแก่ผู้สร้างสรรค์ประดิษฐ์สิ่งต่าง ๆ เพื่อประโยชน์แก่สังคมด้วย^๗ และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน) ทรงเรียบเรียงหนังสือชุดธรรมะ ตอนที่ว่าด้วยพรหมวิหาร ๔ สามารถสรุปความได้ว่า พรหมวิหาร ๔ เป็นคุณธรรมสำหรับเป็นที่อยู่ของจิตใจแห่งพรหม คือ ผู้ใหญ่หรือผู้ประเสริฐ เป็นธรรมเป็นที่อยู่ซึ่งมีทั้งความดีและความสุข โดยให้ผู้ปฏิบัตินำไปใช้ดังนี้ ชั้นแรกให้ปฏิบัติด้วยจิตคิดเกื้อกูลแผ่ออกไปในสัตว์บุคคลทั้งหลาย คือ เมตตาซึ่งมีอาการเป็นความคิดเกื้อกูลต่อจากนั้นเมื่อได้เห็นหรือได้ยินหรือได้คิดว่าเรามีความทุกข์เดือดร้อนก็ปฏิบัติช่วยบำบัดทุกข์ให้ คือ

^๗ ไสว มาลาทอง, *คู่มือการศึกษาจริยธรรม*, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.suwalaiporn.com/index.php?lay=show@ac=article&id=391129&Ntype> [๒๕ มีนาคม ๒๕๕๖].

กรุณาซึ่งมีอาการช่วยบำบัดทุกข์ จากนั้นครั้งนั้นได้เห็นเขามีสุขไม่มีทุกข์ ก็พลอยยินดีบันเทิงใจ คือ มุทิตาซึ่งมีอาการพลอยยินดี และเมื่อไม่มีกิจที่ควรจะทำต่อไปก็อุเบกขา คือ คุอยู่เฉย ๆ^{๘๘}

๕.๒.๔ ด้านอุเบกขา

จากการศึกษาพบว่า ความคิดเห็นต่อการนำหลักพรหมวิหารธรรมมาใช้ในการ สร้างสันติสุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ด้านอุเบกขา โดยภาพรวมแล้วอยู่ใน ระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับมากที่สุด ๑ ข้อ ได้แก่ หลักธรรมด้านอุเบกขา ทำให้คนในชุมชนสามารถใช้สติปัญญาพิจารณาข้อเท็จจริงอย่างถูกต้องประกอบด้วยเหตุผล รongลงมา เป็นระดับมาก คือ หลักธรรมด้านอุเบกขาทำให้คนในชุมชนไม่ซ้ำเติมผู้อื่นเมื่อผู้อื่นเดือดร้อน ถัดมาคือ หลักธรรมด้านอุเบกขาทำให้คนในชุมชนมีเหตุผลอย่างถูกต้องด้วยความเที่ยงธรรม และข้อที่มีค่าเฉลี่ย ต่ำสุด ได้แก่ หลักธรรมด้านอุเบกขาทำให้คนในชุมชนมีการตัดสินใจโดยพิจารณาไตร่ตรองด้วยปัญญา ซึ่งจะเห็นได้ว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีแนวคิดที่ว่า หลักคำสอนนี้จะทำให้ประชาชนในชุมชนมีใจเป็น กลาง ใช้ปัญญาพิจารณาสิ่งต่าง ๆ อย่างมีสติ ใช้เหตุและผลมาประกอบ ไม่ซ้ำเติมเมื่อผู้อื่นมีทุกข์ ไม่ อิจฉาเมื่อผู้อื่นได้ดี สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาสุทธิชัย ฐิตชโย (ถาวรศีล) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาเชิงวิเคราะห์พรหมวิหาร ๔ ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา” จากการศึกษาวินิจฉัยดังกล่าว สรุปได้ ว่า พรหมวิหาร ๔ มีปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกและคัมภีร์อื่น ๆ หลายแห่ง ตามลักษณะของการจัด หมวดหมู่ทางหลักธรรม พรหมวิหาร ๔ จึงเป็นหลักธรรมที่มีความสำคัญมากต่อวิถีชีวิตของมนุษย์ใน สังคม เนื่องจากเป็นคุณธรรมอันดีงาม เป็นหลักปฏิบัติที่มนุษย์พึงยึดไว้ประพฤติปฏิบัติต่อกันและกัน เพื่อความสงบสุขของผู้ปฏิบัติและสังคมโดยรวม^{๘๙} และสอดคล้องกับแนวคิดของสุภาพร พิศาลบุตร ได้กล่าวถึงความหมายของอุเบกขาไว้ว่า อุเบกขา คือ การรู้จักวางเฉยหรือการวางใจเป็นกลาง ปราศจากอคติ เช่น เมื่อทราบว่าเป็นเพื่อนสอบตกก็ไม่ควรแสดงความดีใจหรือเสียใจเพราะเพื่อนคนนั้น อาจจะทำตนเอง ถ้าเพื่อนมีความขยันอาจไม่สอบตก ดังนั้นควรช่วยเหลือเพื่อนโดยการทวนวิชาหรือ ให้คำแนะนำในการเรียน^{๙๐} และพระเมธีธรรมภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต) ยังได้กล่าวถึงความสำคัญ ของอุเบกขาไว้ว่า ความรู้สีกวางเฉย เป็นกลาง ไม่ลำเอียงเข้าข้างคนใดคนหนึ่ง นั่นคือ มีความยุติธรรม ในการให้รางวัลและลงโทษ ข้อสำคัญคือ ต้องวางเฉยด้วยปัญญา คือมี อุเบกขาอย่างรู้เท่าทันคน เช่น

^{๘๘} สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน), **รวมธรรมะ**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด มหาชน, ๒๕๕๓), หน้า ๑๙๕-๒๐๓.

^{๘๙} พระมหาสุทธิชัย ฐิตชโย (ถาวรศีล), “ศึกษาเชิงวิเคราะห์พรหมวิหาร ๔ ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา”, **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

^{๙๐} สุภาพร พิศาลบุตร, **จริยธรรมทางธุรกิจ**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๘, (กรุงเทพมหานคร: วีรตันท์เอ็ดดูเคชั่น, ๒๕๕๙)

เมื่อทุกคนทำงานในหน้าที่อย่างขยันขันแข็ง ถึงเวลาให้บำเหน็จรางวัลก็เฉลี่ยให้แก่ทุกคนอย่างถ้วนหน้า ถ้ามีการทะเลาะเบาะแว้งเกิดขึ้นก็ต้องห้ามปรามกัน เป็นต้น^{๑๑}

จากผลการศึกษาหลักธรรมด้านพรหมวิหารทั้งสี่ด้านจะช่วยให้เกิดสันติสุขในเขตตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการได้ โดยสอดคล้องกับแนวคิดของ **พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต)** ที่ได้กล่าวไว้ว่า สันติสุขนี้จะมาจากเมื่อสังคมอยู่ในสถานการณ์ปกติ คนในสังคมยุติเป็นปกติ เมตตาจะทำให้สังคมนั้นประกอบไปด้วยความรัก ความปรารถนาดี ความเป็นมิตรต่อกัน ขณะที่กรุณาจะทำให้คนในสังคม มีใจพลอยหวั่นไหว อยากช่วยเหลือ ปลดปล่อย ความทุกข์หรือแก้ไขปัญหา เมื่อสังคมมีปัญหาเกิดขึ้น ทำให้สังคมกลับมาสู่ภาวะปกติ หายทุกข์ และมูทิตาทำให้กิจกรรมที่ต่างต่าง ๆ ในสังคม ดำเนินต่อไปอย่างราบรื่น เพราะความริษยาไม่สามารถแทรกเข้ามาได้ นอกจากนี้มูทิตายังจะเป็นแรงจูงใจให้คนในสังคมมีการสร้างสรรค์สิ่งต่างต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นในสังคมต่อไปอีกด้วย เพราะว่าเมื่อมีการกระทำที่ถูกต้องต่างต่าง ๆ เกิดขึ้นในสังคมแล้วจะได้รับการชื่นชมจากคนในสังคมอย่างจริงใจ และเมื่อเกิดเหตุการณ์ ซึ่งมีผู้สมควรจะต้องรับผิดชอบ การกระทำของตน รวมทั้งฝึกหัดความรับผิดชอบนั้น คือ ในกรณีที่ถ้าเข้าไปช่วยเหลือด้วยเมตตา กรุณา มูทิตา จะเป็นการละเมิดต่อความจริงความถูกต้องต่างต่าง ความสมควรตามเหตุผล หรือทำลายหลักการ กฎ กติกาที่ขอบรรณ อูเบกขาจะเป็นองค์ธรรม ซึ่งทำให้กลไกของสังคมนั้นดำเนินไปได้ อย่างถูกต้องเหมาะสม^{๑๒}

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยที่ได้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

๕.๓.๑.๑ ด้านเมตตา

ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ผู้ปฏิบัติงาน ประชาชน และผู้ที่เกี่ยวข้อง ควรให้ความสำคัญโดยการส่งเสริมให้ประชาชนประพฤติ นำหลักธรรมมาปฏิบัติ ทำให้ประชาชนในชุมชนมีความรัก ความปรารถนาดีต่อกัน ทำให้ประชาชนในชุมชนมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน มีสัมพันธภาพอันดีในชุมชน ส่งเสริมให้ทุก

^{๑๑} พระเมธีธรรมมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **คุณธรรมสำหรับผู้บริหาร**, หน้า ๔๐.

^{๑๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **จากสุขในบ้านสู่ความเกษมศานต์ทั่วสังคม**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๒๒-๒๓.

คนมุ่งสร้างประโยชน์แก่ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว ส่งเสริมให้ประชาชนทุกคนรวมถึง คณะผู้บริหารและปฏิบัติงานในองค์กรเห็นความสำคัญว่าชุมชนจะเกิดสันติสุขได้หากทุกคนยึดหลัก ความเมตตาเป็นการช่วยเหลือเผื่อแผ่กัน เป็นที่ตั้งแห่งการให้ระลึกถึงกัน ทำให้เกิดความรักความเคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กันไม่วิวาทกัน สามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เมื่อมีเมตตาเกื้อหนุนกันย่อมคิดที่จะ เกื้อกูลกันให้มีความสุข เมตตาเป็นคุณธรรมเครื่องปราบและทำลายความโกรธ ความพยาบาท ความ ผูกโกรธ อันเป็นเสมือนไฟคอยเผาผลาญจิตใจให้มอดดับไป และจะสัมฤทธิ์ผลได้ถ้าทุกคนนำปฏิบัติ จริงด้วย เป็นต้น

๕.๓.๑.๒ ด้านกรุณา

ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัด สมุทรปราการ ผู้ปฏิบัติงาน ประชาชน และผู้ที่เกี่ยวข้อง ควรให้ความสำคัญโดยการส่งเสริมให้ ประชาชนเห็นความสำคัญและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่นและส่วนรวม มีการช่วยเหลือผู้ที่ประสบ ความเดือดร้อนหรือเมื่อผู้อื่นได้รับทุกข์ มีน้ำใจ เสียสละให้กันและกัน ส่งเสริมให้ประชาชนมีความ กรุณา มีความสงสาร คิดอยากช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ใฝ่ใจในการอันจะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยาก เดือดร้อนของปวงสัตว์ทั้งหลาย และช่วยให้บุคคลอื่นพ้นทุกข์เมื่อบุคคลเดือดร้อนก็ยินดีที่จะช่วยด้วย ความเต็มใจ และจะสัมฤทธิ์ผลได้ถ้าทุกคนนำปฏิบัติจริงด้วย เป็นต้น

๕.๓.๑.๓ ด้านมูทิตา

ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัด สมุทรปราการ ผู้ปฏิบัติงาน ประชาชน และผู้ที่เกี่ยวข้อง ควรให้ความสำคัญโดยการส่งเสริมให้ ประชาชนมีความพลอยยินดีเมื่อตนเอง ผู้อื่น หรือสัตว์อื่นประกอบกรรมดี มีจิตผ่องใส บันเทิง และ ได้รับผลเป็นความสุขอันเนื่องแต่กรรมดีที่เขาได้เคยประกอบไว้ กอปรด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบานอยู่ เสมอต่อสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงในปกติสุข พลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีความสุขเจริญงอกงามยิ่งขึ้นไป ส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนเป็นคนใจกว้าง ไม่คับแคบ ฟังความคิดเห็นและยอมรับฟังความคิดเห็น ของผู้อื่นอย่างมีเหตุผล ช่วยเหลือและให้กำลังใจผู้อื่นด้วยความจริงใจ เป็นต้น

๕.๓.๑.๔ ด้านอุเบกขา

ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัด สมุทรปราการ ผู้ปฏิบัติงาน ประชาชน และผู้ที่เกี่ยวข้อง ควรให้ความสำคัญโดยการส่งเสริมให้ ประชาชนประพฤติปฏิบัติตนด้วยการวางใจเป็นกลาง วางเฉยกับเรื่องที่ไม่มีประโยชน์ต่อตนเองและ ผู้อื่น ทำสิ่งใดด้วยใจเป็นกลาง ไม่ลำเอียง สามารถใช้สติปัญญาพิจารณาข้อเท็จจริงอย่างถูกต้อง มีเหตุ มีผลที่ดี ไม่ซ้ำเติมผู้อื่น คำนึงว่าใครทำดียอมได้ดี ใครทำชั่วยอมได้ชั่วตามกฎแห่งกรรม คือใครทำสิ่งใด

ไว้สิ่งนั้นย่อมตอบสนองคืนบุคคลผู้กระทำ เมื่อเห็นใครได้รับผลกรรมในทางที่เป็นโทษก็ไม่ควรดีใจหรือคิดซ้ำเติมคนอื่นในเรื่องที่เกิดขึ้น ควรมีความปรารถนาดีต่อคนอื่น เป็นต้น

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๑. ควรมีการศึกษาเรื่องการประยุกต์ใช้พรหมวิหารธรรมในการสร้างสันติสุขให้ครอบคลุมทุกเขตตำบลในจังหวัดสมุทรปราการเพื่อให้ได้ผลการวิจัยที่หลากหลายและรับทราบแนวคิดของประชาชนในเขตตำบลต่าง ๆ เพื่อนำผลที่ได้มาเปรียบเทียบและนำมาปรับปรุงแนวทางในการประยุกต์ใช้พรหมวิหารธรรมในการสร้างสันติสุขในเขตตำบลต่าง ๆ ให้ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒. ควรมีการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพ และรายได้ต่อเดือน กับความคิดเห็นต่อการนำหลักพรหมวิหารธรรมมาใช้ในการสร้างสันติสุข ว่าตัวแปรแต่ละด้านมีความสัมพันธ์กันหรือไม่และอย่างไร

๓. ในการวิจัยครั้งต่อไปอาจมีการศึกษาถึงหลักธรรมอื่นที่สามารถเสริมสร้างสันติสุขในชุมชนเพื่อนำผลวิจัยที่ได้มาเปรียบเทียบกับหลักธรรมต่าง ๆ สามารถช่วยเสริมสร้างสันติสุขในชุมชนได้หรือไม่ อย่างไร และให้ผลสัมฤทธิ์ในระดับใด

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.**
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ

กวีวงศ์. **สรณิพนธ์พุทธทาสว่าด้วยสมานฉันท์และสันติวิธี.** กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ, ๒๕๕๐.

แก้ว ชิตตะขบ. **รวมวิชาการธรรมศึกษาชั้นตรี (ตามหลักสูตรของสนามหลวงแผนกธรรม พ.ศ. ๒๕๔๖).** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๗.

จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์. **สังคมิวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์.** พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘.

ชเอิญศรี อิศรางกูร ณ อยุธยา. **ปรัชญากรีก.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เอส.เอ็ม.เอ็ม., ๒๕๒๔.

ชูศรี วงศ์รัตน์. **เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย.** กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

दनัย ไชยโยธา. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไอเอส พรินติ้งเฮาส์, ๒๕๔๔.

เนตร์พัฒนา ยาวีราช. **ภาวะผู้นำและผู้นำเชิงกลยุทธ์.** พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร: เซ็นทรัล เอ็กซ์เชนเจอร์, ๒๕๕๐.

บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธ์. **คู่มือการวิจัย การเขียนรายงานการวิจัยและวิทยานิพนธ์.** พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร: คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๕.

บุญมี แทนแก้ว. **ปรัชญาฝ่ายบุรพทิศ.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไอเดียนส์, ๒๕๔๕.

ประยุทธ์ หลงสมบุญณ์. **พจนานุกรม มคอ-ไทย.** พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: บริษัทธรรมสาร จำกัด, ๒๕๔๖.

ประยูร อาชานาม. **คู่มือวิจัยทางการศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๑.

ประเวศ วะสี. **เศรษฐกิจพอเพียง บนรากฐานวัฒนธรรมชาวพุทธ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ภัคธรรมศ, ๒๕๔๔.

ผกา สัตยธรรม. **คุณธรรมของครู**. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พระเทพดิลก (ระแบบ จิตญาโณ). **พรหมวิหารธรรมเรื่อนใจของผู้ใฝ่สุข**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ม.ป.ป.

_____. **ศาสนากับสันติภาพ**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท แปดสิบเจ็ด ๒๕๔๕ จำกัด, ๒๕๔๗.

พระเทพบัณฑิต. **ธรรมสำหรับผู้บริหาร**. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์สวย, ๒๕๔๓.

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตโต) ศาสตราจารย์พิเศษ เสฐียรพงษ์ วรรณปก. **มณีแห่งปัญญา**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา และสถาบันบรรลือธรรม, ม.ป.ป.

_____. **วิมุตติมรรคฉบับแปลโดย พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตโต) และคณะ แปลจาก ฉบับภาษาอังกฤษ ของพระเจ้าฮารา พระโสมเถระ และพระเขมินทเถระ**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). **ราชบัณฑิต: พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุดคำวัด**. กรุงเทพมหานคร: วัดราชโอรสาราม, ๒๕๔๘.

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). **ธรรมบุญ: พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๕.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). **พัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยจิตวิทยาแบบยั่งยืน**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๓.

_____. **พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

_____. **จากสุขในบ้านสู่ความเกษมสันต์ทั่วสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๒.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). **แก่นแท้ของพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สวย, ๒๕๕๓.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

_____. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอส.อาร์.พริ้นติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๖.

_____. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๓. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอส.อาร์.พริ้นติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๘.

_____. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๕. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จันทร์เพ็ญ, ๒๕๕๐.

_____. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๖. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๑.

_____. **พุทธธรรม**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พระพุทโธษาจารย์. **คัมภีร์วิสุทธิมรรค ฉบับ ๑๐๐ ปี**. แปลโดย สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร). พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธนาเพรส จำกัด, ๒๕๔๘.

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส นิธิยุณยากร. **“มนุษย์กับความขัดแย้ง: โลกทัศน์และชีวิตศน์ในพระพุทธศาสนา”**. เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการ พระพุทธศาสนากับการจัดการความขัดแย้งในสังคมไทย, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. **พุทธศาสนสุภาษิต เล่ม ๑**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๗.

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **คุณธรรมสำหรับผู้บริหาร**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๔๑.

พระสัทธัมมโชติกะ ธมฺมาจริยะ. **ปรมัตถโชติกะมหานิคมัตถสังคหฎีกา ปริเฉทที่ ๙ เล่ม ๑ สมถกรรมฐานที่ปณี หลักสูตรชั้นมัชฌิมอาภิธรรมิกโท**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: บริษัท วี. อินเตอร์ พริ้นท์ จำกัด มหาชน, ๒๕๔๗.

พุทธทาสภิกขุ. **พุทธธรรมประยุกต์**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมทานมูลนิธิ, ๒๕๕๑.

_____. **สัมมาทิฐิ**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม, ๒๕๔๙.

ภัทรพร สิริกาญจน และคนอื่น ๆ. **ความรู้พื้นฐานทางศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖.

มนต์ ทองซัช. **๔ ศาสนาสำคัญของโลกปัจจุบัน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนส์ไตร์, ๒๕๓๐.

มณูญ มุกข์ประดิษฐ์. **ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์. **มิลินทปัญหา ฉบับแปลในมหามกุฏราชวิทยาลัย**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

ยุทธพงษ์ กัยวรรณ. พื้นฐานการวิจัย. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๓.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์, ๒๕๔๖.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมศัพท์ศาสนาสาทุก อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด อรุณการพิมพ์, ๒๕๔๘.

วรญา ทองอุ่น. **มนุษย์สัมพันธ์ในองค์การ**. สุรินทร์: มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, ๒๕๔๘.

สมคิด บางโม. **จริยธรรมทางธุรกิจ**. กรุงเทพมหานคร: พัฒนวิทย์, ๒๕๔๙.

สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฒนมหาเถร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. **ทศบารมี ทศพิธราชธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฒโน). **รวมธรรมะ**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด มหาชน, ๒๕๔๓.

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ธรรมธเถร). **สากลศาสนา**. นครปฐม: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

สุภาพร พิศาลบุตร. **จริยธรรมทางธุรกิจ**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๔. กรุงเทพมหานคร: วีรตันเอดิเตอร์, ๒๕๔๘.

สุวริย์ ศิริโกคาภิรมย์. **การวิจัยทางการศึกษา**. ลพบุรี: ฝ่ายเอกสารการพิมพ์ สถาบันราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๔๖.

ไสว มาลาทอง. **คู่มือการศึกษาจริยธรรม สำหรับนักเรียน นิสิต นักศึกษา นักบริหาร นักปกครอง และประชาชนผู้สนใจทั่วไป**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒.

อมรา เล็กเริงสินธุ์. **คุณธรรมจริยธรรมสำหรับผู้บริหาร**. กรุงเทพมหานคร: คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๔๒.

(๒) บทความ

พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร (พรธรรณา). “ประเด็นโต้แย้ง:พระพุทธรูปศาสนามีแนวคิดเชิงสังคมหรือไม่”, **วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์**, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๔ (ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๔๙): ๕๘.

(๓) วิทยานิพนธ์

กนกวรรณ วิวัฒน์ธนศิษฐ์. “การศึกษาองค์ประกอบคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สังกัดกรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๕.

ธนินทร จำนงค์ผล. “ผลของการใช้กรณีตัวอย่างที่มีต่อการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความเมตตา กรุณาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ โรงเรียนวัดภาชี เขตวัดมณฑา กรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘.

ธิดา เลิศพรประสพโชค. “คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนโรงเรียนวัดดอนเมือง (ทหารอากาศ อุทิศ) สังกัดกรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๗.

ธีรศรา บุญรุ่ง. “คู่มือพัฒนาความเมตตากรุณาของเด็กปฐมวัยกรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๙.

นันทนา อังสุรังสี. “การวิเคราะห์เปรียบเทียบค่านิยมและการปฏิบัติที่เกี่ยวกับเบญจศีลของชาวพุทธในสังคมเมืองและชนบทที่อยู่นอกโครงการแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองศึกษาเฉพาะกรณีบ้านในอำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๓.

นาดยา คุ่มครอง. “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการแก้ปัญหาเศรษฐกิจ: กรณีศึกษาชุมชนบ้านรามัญ ตะวันตก”. **วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๓.

พรหม วุฒิวิวัฒน์ชัย. “หลักพรหมวิหาร ๔ กับหลักการปฏิบัติหน้าที่ตามอุดมคติตำรวจ: ศึกษาเฉพาะกรณีข้าราชการตำรวจประจำสถานีตำรวจนครบาลดุสิต”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๕.

พระปลัดอำพร สมอาษา. “การศึกษาเชิงจริยศาสตร์เกี่ยวกับความคิดเรื่องความเป็นคนดี กรณีศึกษาความคิดของกลุ่มคนต่างศาสนาในกรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๕.

พระมหาบุญเรือน ปภังโก (พิลาพันธ์). “การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องเมตตาในพุทธปรัชญาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

พระมหาพิชิตชัย ยมพาลไพ. “การศึกษาทัศนะเรื่องศีล๕ ของชาวพุทธในสังคมไทยปัจจุบัน ศึกษาเฉพาะกรณีฆ่าสัตว์”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๒.

พระมหาสุทธิชัย ฐิตชโย (ถาวรศิลป์). “ศึกษาเชิงวิเคราะห์พระมหาวีร ๔ ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พระมานิต เตชวโร (อุदनอก). “รัฐศาสตร์แนวพุทธ: พระมหาวีร ๔ กับนักปกครอง”. **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

พวงรัตน์ ทวีรัตน์. “วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมของผู้บริโภคในการซื้อสินค้าจากโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์จังหวัดสิงห์บุรี”. **วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๓.

วิเชียร ด้วงพริ้ม. “ความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการบริหารงานตามหลักพระมหาวีร ๔ ของผู้นำท้องถิ่น: ศึกษาเฉพาะกรณีเทศบาลตำบลหัวไทร อำเภอหัวไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”. **สารนิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชารัฐศาสตร์การปกครอง: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

สมจิตร แก้วนาค. “การพัฒนาและศึกษาความเป็นไปได้ของระบบการประกันคุณภาพหลักสูตรฝึกอบรมของกองทัพอากาศ”. **ปริญญาานิพนธ์ดุขฎิบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๑.

สมชาย วรรณลู. “การใช้พระมหาวีรธรรมในการยุติข้อพิพาทในคดีอาญา: ศึกษาเฉพาะกรณีศาลจังหวัดยโสธร”. **สารนิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

สุวรรณา เมืองแก้ว. “แนวคิดเรื่องกรุณาในพระพุทธศาสนาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๓.

(๔) สื่ออิเล็กทรอนิกส์

ชนิกา ตู๋จินดา. **สำเร็จงานได้ด้วยธรรม** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.hrtothai.com/index.php?option=com.content&task=view&id=255&Itemid> [๒๗ มีนาคม ๒๕๕๖].

ธนวรรณ สกกุลชัยพฤกษ์. **คุณธรรมนำความรู้** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://tawan555.blogpost.com> [๒๗ มีนาคม ๒๕๕๖].

ไทยตำบลคอกท่อม. **ข้อมูลทั่วไป ตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.thaitambon.com/tambon/ttambon.asp?ID=๑๑๐๓๐๒> [๑๕ มีนาคม ๒๕๕๖].

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **ธรรมกับความรักและการแต่งงาน** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://watprayoon.org> [๒๗ มีนาคม ๒๕๕๖].

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). **พรหมวิหาร ๔ ธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.vlmokkhadhamma.com/webboard/show.php?Category=cate002&No=158> [๒๙ มีนาคม ๒๕๕๖].

พระปสนโนภิกขุ. **ธรรมะพันภัย** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.dharma-gateway.com/monk/preach/lp-pasanno/lp-passano-04-05.html> [๑ เมษายน ๒๕๕๖].

พระภาสกร ภูริวฑฒโน. **โพธิปักขิยธรรมวิเคราะห์** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://pantown.com/board.php?id=97068&area=1&name=board2&topic=456&action=view> [๒๑ มีนาคม ๒๕๕๖].

พระราชพรหมยาน (พระมหาวีระ ถาวโร). **ลักษณะของพรหมวิหาร ๔** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://board.palungjit.com/showthread.php?t=94578> [๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๑].

พระอาจารย์วรรงค์ต วิริยะโร. **พรหมวิหารธรรม** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.watthummuangna.com/board/showthread.php?t=488> [๒๕ มีนาคม ๒๕๕๖].

ธีสุพล เครือมะโนรมย์. (๒๕๕๑). **การใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารสถานศึกษา สังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่**. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.thaiedresearch.org> [๓ เมษายน ๒๕๕๖].

สุชาติ เผือกสกนธ์. **อุเบกขา ประตูป่านสู่ความสงบ** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.dabos.or.th/tm16.html> [๒ เมษายน ๒๕๕๖].

ไสว มาลาทอง. **คู่มือการศึกษาจริยธรรม** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.suwalaiporn.com/index.php?lay=show@ac=article&id=391129&Ntype> [๒๕ มีนาคม ๒๕๕๖].

อุดม สนสายันต์, **คู่มือการจัดมาตรฐานทางคุณธรรมและจริยธรรมของศูนย์ส่งเสริมจริยธรรม** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://winterwaltz.exteen.com//20070601> [๒๕ มีนาคม ๒๕๕๖].

๒. ภาษาอังกฤษ

Queen, Christopher S. (ed.), **Engage Buddhism in The West.**, Boston: Wisdom Publications, 2000.

Isaac, S., and Michael, W. B., **Handbook in research and evaluation** (3rd ed.). San Diego: CA, 1995.

Smith, M. F. **Sampling Considerations In Evaluating Cooperative Extension Programs. Florida Cooperative Extension Service** (Bulletin PE-1). Institute of Food and Agricultural Sciences. University of Florida, 1983.

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง การประยุกต์ใช้พรหมวิหารธรรมในการสร้างสันติสุข ในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

คำชี้แจง

๑. แบบสอบถามนี้ต้องการสำรวจการประยุกต์ใช้พรหมวิหารธรรมในการสร้างสันติสุขในเขตตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ
๒. แบบสอบถามชุดนี้แบ่งออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้
 - ตอนที่ ๑ ลักษณะประชากรของผู้ตอบแบบสอบถาม
 - ตอนที่ ๒ คำถามเกี่ยวกับการนำหลักพรหมวิหารธรรมมาใช้ในการสร้างสันติสุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ
 - ตอนที่ ๓ คำถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำหลักพรหมวิหารธรรมมาใช้ในการสร้างสันติสุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ
๓. แบบสอบถามนี้มีวัตถุประสงค์นำมาใช้ในการศึกษาเท่านั้น จะไม่มีผลกระทบต่อผู้ให้ข้อมูลในการตอบแบบสอบถามหรือหน่วยงานของท่าน และจะไม่มีการเปิดเผยข้อมูลเป็นรายบุคคลแต่อย่างใด

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านในการให้ข้อมูลตอบแบบสอบถามครั้งนี้เป็นอย่างดี ขอเจริญพรขอบคุณทุกท่านที่ได้ให้ข้อมูลในการตอบแบบสอบถามนี้ตามความเป็นจริงและตรงกับความเห็นของท่านมากที่สุด คำตอบของท่านจะเก็บไว้เป็นความลับและจะใช้สำหรับการทำวิจัยครั้งนี้เท่านั้น

พระครูพินิจรัตนกร (อนุสรณ์ ฐานทตฺโต)

นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตอนที่ ๑ ลักษณะประชากรของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ในช่อง () หน้าคำตอบที่ต้องการ หรือเติมข้อความลงในช่องว่างตามความเป็นจริง

๑. เพศ

() ชาย () หญิง

๒. อายุ

() ๒๐-๓๐ ปี () ๓๑-๔๐ ปี
() ๔๑-๕๐ ปี () มากกว่า ๕๐ ปีขึ้นไป

๓. ระดับการศึกษา

() มัธยมศึกษาตอนปลาย, ป.ว.ช. หรือเทียบเท่า
() ป.ว.ส. หรืออนุปริญญา
() ปริญญาตรี () ปริญญาโท
() ปริญญาเอก () อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

๔. สถานภาพ

() โสด () สมรส
() ม่าย () อื่น ๆ (ระบุ).....

๕. รายได้ต่อเดือน

() ๕,๐๐๐ - ๑๐,๐๐๐ บาท () ๑๐,๐๐๑ - ๒๐,๐๐๐ บาท
() ๒๐,๐๐๑ - ๓๐,๐๐๐ บาท () ๓๐,๐๐๑ - ๔๐,๐๐๐ บาท
() มากกว่า ๔๐,๐๐๐ บาท ขึ้นไป

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อการนำหลักพรหมวิหารธรรมมาใช้ในการสร้างสันติสุขในตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

คำชี้แจง กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ในช่อง () หน้าคำตอบที่ต้องการ

ระดับความคิดเห็น

มากที่สุด = ๕, มาก = ๔, ปานกลาง = ๓, น้อย = ๒, น้อยที่สุด = ๑

การประยุกต์ใช้พรหมวิหารธรรมในการสร้างสันติสุขในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ	ระดับความเห็นด้วย				
	๕	๔	๓	๒	๑
ด้านเมตตา					
๑. หลักธรรมด้านเมตตาทำให้คนในชุมชนมีความรัก ความปรารถนาดีต่อกัน					
๒. หลักธรรมด้านเมตตาทำให้คนในชุมชนมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน					
๓. หลักธรรมด้านเมตตาทำให้คนในชุมชนมีความเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน					
๔. หลักธรรมด้านเมตตาสามารถสร้างสัมพันธ์ภาพอันดีในชุมชน					
๕. หลักธรรมด้านเมตตาทำให้คนในชุมชนมุ่งสร้างประโยชน์แก่ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว					
๖. หลักธรรมด้านเมตตาทำให้คนในชุมชนประพฤติตนอยู่ในศีลธรรมอันดี					
ด้านกรุณา					
๗. หลักธรรมด้านกรุณาทำให้คนในชุมชนช่วยเหลือผู้ที่ประสบความเดือดร้อน					
๘. หลักธรรมด้านกรุณาสร้างให้เกิดความเห็นใจผู้อื่นเมื่อผู้อื่นได้รับทุกข์					
๙. หลักธรรมด้านกรุณาทำให้คนในชุมชนละเว้นการกระทำที่ผู้อื่นเกิดความกระทบกระเทือนต่อจิตใจและอารมณ์					
๑๐. หลักธรรมด้านกรุณาทำให้คนในชุมชนเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่นและส่วนรวม					
๑๑. หลักธรรมด้านกรุณาทำให้คนในชุมชนเสียสละแบ่งปันด้วยจิตใจที่โอบอ้อมอารี ช่วยเหลือกันในโอกาสอันควร					

การประยุกต์ใช้พรหมวิหารธรรมในการสร้างสันติสุขในอำเภอ บางพลี จังหวัดสมุทรปราการ	ระดับความเห็นด้วย				
	๕	๔	๓	๒	๑
ด้านมุทิตา					
๑๒. หลักธรรมด้านมุทิตาทำให้คนในชุมชนมีการแสดงความยินดี เมื่อผู้อื่นได้ดีและประสบความสำเร็จด้วยใจบริสุทธิ์ไม่อิจฉาริษยา					
๑๓. หลักธรรมด้านมุทิตาทำให้คนในชุมชนเป็นที่ปรึกษาที่ดีและ ให้คำแนะนำแก่ผู้อื่นเมื่อมีปัญหา					
๑๔. หลักธรรมด้านมุทิตาทำให้คนในชุมชนเปิดโอกาสให้ผู้อื่นแสดง ความคิดเห็นและยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นอย่างมีเหตุผล					
๑๕. หลักธรรมด้านมุทิตาทำให้คนในชุมชนเป็นคนใจกว้าง ไม่คับแคบ					
๑๖. หลักธรรมด้านมุทิตาทำให้คนในชุมชนให้กำลังใจผู้อื่น ด้วยความจริงใจ					
ด้านอุเบกขา					
๑๗. หลักธรรมด้านอุเบกขาทำให้คนในชุมชนมีเหตุผลและวางตัว วางใจเป็นกลางอย่างสม่ำเสมอ					
๑๘. หลักธรรมด้านอุเบกขาทำให้คนในชุมชนมีการตัดสินใจโดย พิจารณาไตร่ตรองด้วยปัญญา					
๑๙. หลักธรรมด้านอุเบกขาทำให้คนในชุมชนมีเหตุผลอย่างถูกต้อง ด้วยความเที่ยงธรรม					
๒๐. หลักธรรมด้านอุเบกขาทำให้คนในชุมชนสามารถใช้สติปัญญา พิจารณาข้อเท็จจริงอย่างถูกต้องประกอบด้วยเหตุผล					
๒๑. หลักธรรมด้านอุเบกขาทำให้คนในชุมชนไม่ซ้ำเติมผู้อื่นเมื่อผู้อื่น เดือดร้อน					

ตอนที่ ๓ แบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้
พรหมวิหารธรรมในการสร้างสันติสุขในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

ด้านเมตตา ความปรารถนาดี อยากให้เขามีความสุข

ปัญหาและอุปสรรค

.....
.....
.....

ข้อเสนอแนะ

.....
.....
.....

ด้านกรุณา ความคิดช่วยให้พ้นทุกข์

ปัญหาและอุปสรรค

.....
.....
.....

ข้อเสนอแนะ

.....
.....
.....

ด้านมุทิตา ความยินดี พลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีสุข

ปัญหาและอุปสรรค

.....
.....
.....

ข้อเสนอแนะ

.....
.....
.....

ด้านอุเบกขา ความมีใจเป็นกลาง ยุติธรรม

ปัญหาและอุปสรรค

.....
.....
.....

ข้อเสนอแนะ

.....
.....
.....

ขอเจริญพรขอบคุณและอนุโมทนาทุกท่านที่กรุณาให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม

ผลการหาดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบสอบถามเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้
พรหมวิหารธรรมในการสร้างสันติสุขในเขตตำบลบางแก้ว
อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

ท่านคิดว่าหลักพรหมวิหารธรรม มีความสำคัญต่อการสร้างสันติสุข ในชุมชนของท่าน	ผู้เชี่ยวชาญ/คนที่					สรุปและแปลผล		
	๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
ด้านเมตตา								
๑. หลักธรรมด้านเมตตาทำให้คนในชุมชน มีความรัก ความปรารถนาดีต่อกัน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒. หลักธรรมด้านเมตตาทำให้คนในชุมชน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓. หลักธรรมด้านเมตตาทำให้คนในชุมชน มีความเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔. หลักธรรมด้านเมตตาสามารถสร้าง สัมพันธภาพอันดีในชุมชน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕. หลักธรรมด้านเมตตาทำให้คนในชุมชน มุ่งสร้างประโยชน์แก่ส่วนรวมมากกว่า ประโยชน์ส่วนตัว	๐	๐	๑	๑	๑	๓	๐.๖๐	ใช้ได้
๖. หลักธรรมด้านเมตตาทำให้คนในชุมชน ประพฤติตนอยู่ในศีลธรรมอันดี	๐	๑	๑	๑	๑	๔	๐.๘๐	ใช้ได้
ด้านกรุณา								
๗. หลักธรรมด้านกรุณาทำให้คนในชุมชน ช่วยเหลือผู้ที่ประสบความเดือดร้อน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๘. หลักธรรมด้านกรุณาสร้างให้เกิด ความเห็นใจผู้อื่นเมื่อผู้อื่นได้รับทุกข์	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๙. หลักธรรมด้านกรุณาทำให้คนในชุมชน ละเว้นการกระทำให้ผู้อื่นเกิดความ กระทบกระเทือนต่อจิตใจและอารมณ์	๐	๑	๑	๑	๑	๔	๐.๘๐	ใช้ได้
๑๐. หลักธรรมด้านกรุณาทำให้คนใน ชุมชนเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่นและ ส่วนรวม	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

ท่านคิดว่าหลักพรหมวิหารธรรม มีความสำคัญต่อการสร้างสันติสุข ในชุมชนของท่าน	ผู้เชี่ยวชาญ/คนที่					สรุปและแปลผล		
	๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
๑๑. หลักธรรมด้านกรุณาทำให้คนใน ชุมชนเสียสละแบ่งปันด้วยจิตใจ ที่โอบอ้อมอารี ช่วยเหลือกันในโอกาส อันควร	๐	๑	๑	๑	๑	๔	๐.๘๐	ใช้ได้
ด้านมูทิตา ๑๒. หลักธรรมด้านมูทิตาทำให้คนใน ชุมชนมีการแสดงความยินดีเมื่อผู้อื่น ได้ดีและประสบความสำเร็จด้วยใจ บริสุทธิ์ไม่อิจฉาริษยา	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๓. หลักธรรมด้านมูทิตาทำให้คนใน ชุมชนเป็นที่ปรึกษาที่ดีและให้ คำแนะนำแก่ผู้อื่นเมื่อมีปัญหา	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๔. หลักธรรมด้านมูทิตาทำให้คนใน ชุมชนเปิดโอกาสให้ผู้อื่นแสดง ความคิดเห็นและยอมรับฟัง ความคิดเห็นของผู้อื่นอย่างมีเหตุผล	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๕. หลักธรรมด้านมูทิตาทำให้คนใน ชุมชนเป็นคนใจกว้าง ไม่คับแคบ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๖. หลักธรรมด้านมูทิตาทำให้คนใน ชุมชนให้กำลังใจผู้อื่นด้วยความจริงใจ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
ด้านอุเบกขา ๑๗. หลักธรรมด้านอุเบกขาทำให้คนใน ชุมชนมีเหตุผลและวางตัววางใจเป็น กลางอย่างสม่ำเสมอ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๘. หลักธรรมด้านอุเบกขาทำให้คนใน ชุมชนมีการตัดสินใจโดยพิจารณา ไตร่ตรองด้วยปัญญา	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

ท่านคิดว่าหลักพรหมวิหารธรรม มีความสำคัญต่อการสร้างสันติสุข ในชุมชนของท่าน	ผู้เชี่ยวชาญ/คนที่					สรุปและแปลผล		
	๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
๑๙. หลักธรรมด้านอุเบกขาทำให้คนใน ชุมชนมีเหตุผลอย่างถูกต้อง ด้วยความเที่ยงธรรม	๑	๐	๑	๑	๑	๔	๐.๘๐	ใช้ได้
๒๐. หลักธรรมด้านอุเบกขาทำให้คนใน ชุมชนสามารถใช้สติปัญญาพิจารณา ข้อเท็จจริงอย่างถูกต้องประกอบด้วย เหตุผล	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๑. หลักธรรมด้านอุเบกขาทำให้คนใน ชุมชนไม่ซ้ำเติมผู้อื่นเมื่อผู้อื่น เดือดร้อน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

โทร. (ภายใน) ๒๑๒๒, ๘๒๗๘, ๘๒๗๙

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/๘๗

วันที่ ๒๗ มิถุนายน ๒๕๕๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน ผศ.ดร. ภัทรพล ใจเย็น

ด้วย พระครูพิณจิรตนาภรณ์ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๔๐๔๒๗๑ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้พรหมวิหารธรรมในการสร้างสันติสุขในเขตตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

๐๖๑๑๑๑
๒๗ มิถุนายน ๒๕๕๖
(ผศ.ดร. ภัทรพล ใจเย็น)
๓๐ มิถุนายน ๒๕๕๖

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา โทร. (ภายใน) ๒๑๒๒,๘๒๗๘,๘๒๗๙

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/๘๘

วันที่ ๒๗ มิถุนายน ๒๕๕๖

เรื่อง ขออนุมัติตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน ผศ. ชวิชไชย ไชยสา

ด้วย พระครูพิณจรัตนภรณ์ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๔๐๕๒๗๑ นิสิตปริญญาโทหลักสูตร
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้
ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้พรหมวิหารธรรมในการสร้างสันติสุขในเขตตำบลบางแก้ว
อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนา
สังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเชิญท่านเป็น
ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ โครงการ
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวัง
เป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ
โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

ดร.อภิชาต วัฒนกุล
๑๖๖๖
๑๖๖๖

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

โทร. (ภายใน) ๒๑๒๒,๘๒๗๘,๘๒๗๙

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/๘๖

วันที่ ๒๗ มิถุนายน ๒๕๕๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

นมัสการ พระครูปลัดสุรัฏฐ์ สิริปุณฺโญ, ดร.

ด้วย พระครูพินิจรัตนภรณ์ รหัสประจำตัวนิติศ ๕๕๐๑๔๐๔๒๗๑ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้พรหมวิหารธรรมในการสร้างสันติสุขในเขตตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอนิมนต์ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

Yongrak...
๕/๑๕/๕๖

๕/๑๕/๕๖

h.h. s.w.

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิญฐ์ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/๑๒๑

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอบางบาล
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
 www.mcu.ac.th

๒๗ มิถุนายน ๒๕๕๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์
 เรียน รศ.ดร.สุทธินันท์ พรหมสุวรรณ
 สิ่งที่มาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูพินิตรัตตารมณ์ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๔๐๔๒๗๑ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธ
 ศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัย
 เรื่อง “การประยุกต์ใช้พรหมวิหารธรรมในการสร้างสันติสุขในเขตตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัด
 สมุทรปราการ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
 พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็น
 ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ โครงการหลักสูตร
 พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่า
 คงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เรียนมาด้วยความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กนิษฐ ศรีทอง)
 ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตร์มหาบัณฑิต
 สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
 คณะสังคมศาสตร์
 โทร/โทรสาร ๐-๒๔๓๓-๒๑๓๓ ต่อ ๒๑๒๒

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/๑๒๐

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๔ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓
www.mcu.ac.th

๒๗ มิถุนายน ๒๕๕๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์
เรียน ดร.ธีรารุณี คงปรีชา
สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูพินิตร์ธราภรณ์ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๔๐๔๒๗๑ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสนมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้พรหมวิหารธรรมในการสร้างสันติสุขในเขตตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสนมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสนมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เรียนมาด้วยความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิษฐ์ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสนมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
คณะสังคมศาสตร์
โทร/โทรสาร ๐-๒๔๓๓-๒๑๓๓ ต่อ ๒๑๒๒

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ : พระครูพินิจรัตนกร (อนุสรณ์ ฐานทตโต)
- เกิด : เมื่อวันที่ ๒ เดือน ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๑
- ชาติภูมิ : เลขที่ ๒๖ หมู่ ๑๔ ตำบลบางพลี อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ
- การศึกษา : ปริญญาตรีพุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.)
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา คณะพุทธศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปีที่สำเร็จการศึกษา ๒๕๕๕
- ปีที่เข้าศึกษา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พธ.ม.)
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ พ.ศ. ๒๕๕๕
- ปีที่สำเร็จการศึกษา : พ.ศ. ๒๕๕๗
- ตำแหน่งหน้าที่ : เจ้าอาวาสวัดบางแก้ว
เจ้าคณะตำบลราชาเทวะ
- ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดบางแก้ว
เลขที่ ๒๓ หมู่ ๑๔ ตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ